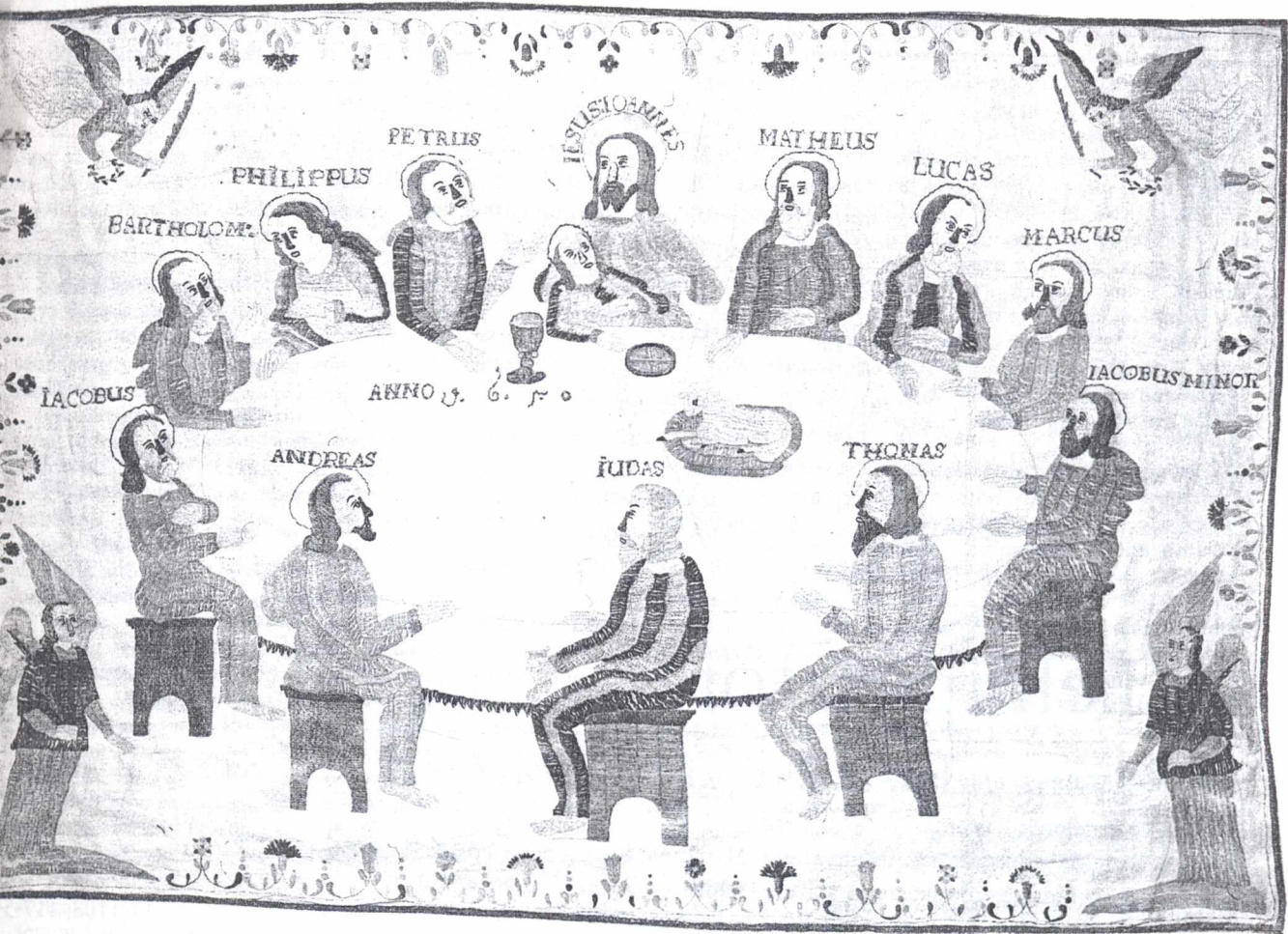

Lelkipásztor

Evangelikus

Lelkészi Szakfolyóirat

72. évfolyam

1007/2

TARTALOMJEGYZÉK

MÉCSSES A TE IGÉD

Balicza Iván: „Isten patakja tele van vízzel” ..... 41.

TANULMÁNYOK

Karl Schwarz: A teológia az egyetemen – egyháztörténeti és jogi szempontok (fordította: Csepregi Zoltán) ..... 42.

Takácsné Kovácsné Zelma: Miért éppen Bultmann ..... 45.

Andorka Rudolf: Értékek – szeretet – szociálpolitika ..... 47.

KITEKINTÉS

D. Dr. Nagy Gyula: Egyházi világhíradó ..... 50.

FIGYELŐ

Finta Gergely: Liturgiai konferencia a Deák téren ..... 55.

Laborczy Zoltán: A Gyónás az evangélikus liturgiában (Korreferátum) ..... 56.

Bódi Emese: Adamik Tamás: Római irodalom a késő császárságkorban (Könyvismertetés) ..... 58.

Dr. Szabó Lajos: Ajánló sorok Hézsér Gábor új, pasztorálpszichológiai könyvéhez ..... 59.

FÓRUM

Laborczy Géza: Misszió – ma? (I.) Két hozzászólás a „Protestánsok egyház nélkül?” című vitaindítóhoz ..... 61.

Verasztó János: Misszió – ma? (II.) ..... 63.

Dr. h. c. Veöreös Imre: A lelkésznevelés múltja – levelek tükrében 1950–1953, 1957 ..... 64.

Dr. Fabiny Tibor: Jubiláló lelkészeink 1997-ben ..... 66.

Bàrtha István–Nagy Zoltán–Béres Tamás: Szubjektív Teológiai Értelmezőszótár ..... 67.

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Németh Zoltán: Böjt negyedik vasárnapja ..... 70.

Sárkányne Horváth Erzsébet: Böjt negyedik vasárnapja ..... 71.

Gáncs Péter: Virágvasárnap ..... 72.

Tamásy Tamás: Nagycsütörtök ..... 74.

Sümeghy József: Nagypéntek ..... 75.

Menyesné Uram Zsuzsa: Nagyszombat ..... 77.

Varsányi Ferenc: Húsvét ünnepe ..... 78.

Wellter Sándor: Húsvét 2. napja ..... 79.

Lelkipásztor

Evangélikus Lelkeszi Szakfolyóirat

Megjelenik havonta

Felelős szerkesztő: Szabóné Mátrai Marianna, Rózsavölgyi köz 3. Tel:3636-451

A szerkesztés munkájában a szerkesztőbizottság vesz részt.

Kiadja a Magyar Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 1085 Budapest, Üllői út 24. Tel/Fax: 117-1108; 117-

Felelős kiadó: Tóth-Szóllós Mihály

Készült: a CREA - PRINT gondozásával

Tördelés: ifj. Fülöp Attila

Előfizetési díj: 260,- Ft. fél évre: 1700,- Ft. egy évre: 3400,- Ft. (3.120 Ft.+ 280 Ft. a melléketre)

Külföldi előfizetések:

Szomszédos országokba (postaköltséggel együtt): évi 4.300,- Ft.

Egyéb külföldi országokba: 5.400,Ft. / 38 USD vagy 55 DEM postaköltséggel

A címlapon: a nemescsói úrvacsora terítő. Az Evangélikus Múzeum bocsátotta rendelkezésünkre.

MÉCSÉSÁTE IGÉD

„Isten patakja tele van vízzel”

Bizonyára mindegyikünk átélte már, hogy bibliaolvasása során egy ige váratlanul fontossá lett, hirtelen sokat mondott és sokáig elkísérte, elgondolkodtatta, foglalkoztatta. Máriáról írja Lukács, hogy 12 éves gyermeke szavait így őrizte meg szívében. Ilyen elgondolkodtató, máig foglalkoztató ige számomra a 65. zsoltár 10. verse, amelyet még valamikor januárban olvashattunk mindannyian a bibliaolvasó Útmutatóban: „Isten patakja tele van vízzel”.

A pusztában kincs a víz. Maga az élet. Izrael időszakos patakjai szárazság idején víztelen vädikká lettek. Ilyenkor hosszú utat kellett megtenni egy olyan patakhoz, amelyben még volt víz. Isten ajándéka volt az ilyen patak. Illés próféta számára a Kérith volt ez az ajándék, amely mellett a három évig tartó szárazság idején meghúzódhatott. A Saul elől menekülő Dávidnak katonái életük kockázatásával szereztek vizet a pusztában. Ézsaiás csodálatos próféciaja szerint tóvá lesz a délibáb és a pusztában patakok fakadnak.

Szárazságtól gyötrött életünk pusztasága jut eszembe. És egy divatos kifejezés: „burn out-szindróma”. A száraz világban élő száraz ember. A kiégettség érzése. Kínzó szomjúság. A kiszáradás veszélye. Életünk, életem sok területén.

Kiszáradtak az érzelmeink. Nem tudunk igazán szeretni, nem tudunk lelkesedni, még sírni sem tudunk szívből, legfeljebb csak siránkozni. Az érzelmi szárazság megnyilvánulása a közöny. Nem rendít meg mások tragédiája, nem indít meg féltékenységet, nem lelkesít a sikere. Minden mindegy, ami körülöttünk történik. Hol vagyunk attól, hogy együtt örüljünk az örülőkkel, és együtt sírjunk a sírókkal? *Lehet így élni? Lehet így szolgálni?*

Száraz érdekek vezetnek. Az anyagiak érdeke. Önzetlenség, tehervállás, megteszem „csak úgy”, barátságból, netán hivatástudatból, emberségből – indítékaink kiszáradt forrásai. Megtámogatva azzal az ideológiával, hogy „valamiből meg kell élni”. Ma újra kísértet járja be Európát, és Magyarországot. A kapitalizmus kísértete. Jelszó: mindent a jólétért. *Lehet így élni? Lehet így szolgálni?*

Szárazak a gondolataink. Nincs új ötlet, nem is keressük. Nincs fantáziánk. Lusták vagyunk gondolkodni, töprengeni. Menjen csak minden a kitaposott úton. Évekkel ezelőtt, még az ÁEH-s időkben fogalmazta meg keserű-gúnyosan egy szolgatársunk: „Ne csináljunk semmi újat, abból nem lesz semmi baj. És akkor nem is csináltunk semmit.” Akkor is voltak azért, akik „csináltak újat”. Ma, amikor lehetne, pont ma száradunk ki? *Lehet így élni? Lehet így szolgálni?*

Szárazak a szavaink. Hiányzik belőlük a melegség, a kedvesség. Hiányzik mögülrük a másira való odafigyelés. Annak jeleként, hogy törődöm vele, hogy meghallgattam, hogy nekem fontos, amit elmond. Akkor is, ha fölöslegesen,

ha sokadszor mondja. Akkor is, ha időzavarban vagyok. Hiszen éppen azért volt bizalommal, mert azt remélte, legalább a lelkész meghallgatja. Nincs kiábrándítóbb, taszítóbb, mint ha lelkész szájából „koppán” a szó. *Lehet így élni? Lehet így szolgálni?*

Szárazak az igehirdetéseink. Fial lelkész testvérem panaszkolta: Minden igehirdetésre készülve úgy érzem, mintha fát kellene vágnom. Úgy érezzük, nincs nagy mondanivalónk. Vagy ha van, sokszor olyan, ahogyan Babits írja „A lírikus epilógja”-ban: „Csak én bírok versemnek hőse lenni./első s utolsó mindenik dalomban:/a mindenséget vágyom versbe venni./de még tovább magamnál nem jutottam.”

Pedig nekünk tovább kell jutnunk - mert nem magunkat prédikáljuk, hanem az Úr Jézust. *Lehet így élni? Lehet így szolgálni?*

Kiszáradnak a csontjaink - ellankad életerőnk. És sokszor, mint Dávid esetében is elhallgatott bűneink miatt. Sok szó esik lelkészi megfáradásunkról. De be mertük már vallani akár csak egyszer is: nem a fizikai, szellemi túlterheltség, nem a környezeti ártalmak miatt, hanem lelki terheim, bűneim hordozásába fáradtam bele?

Száraz a hitünk. Lehet, hogy helyes a hit, de száraz, ha csak dogmatika. Ha hiányzik belőle az élet, a szív. A lelkesedés. Nem vallom, amit Spurgeon mondott, hogy: „az a fontos, hogy a hívő ember szíve a helyén legyen, a feje helyén akár egy répa is lehet”. A hívő ember fejének, értelmének is a helyén kell lennie. De abban igaza volt Spurgeonnek, hogy a hit döntően a szív dolga. „Szeresd az Urat... teljes szívedből...”. És persze teljes lelkedből, teljes elmédből és minden erődből. Száraz hittel hogy akarunk az evangélium örömről szólni? *Lehet így élni? Lehet így szolgálni?*

„Isten patakja tele van vízzel”. Ismerjük Jézus hívását: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék!” Jézus nem szenvedett a „burn-out”-szindrómában. Ő nem volt kiégett ember. Nem voltak szárazak az érzelmei. Tudott örülni és volt szomorú. Tudott sírni, és ha kellett felindulni, haragudni. Őt nem a száraz önös érdekek vezették, hanem a mások iránti szeretet. Olyannyira, hogy magát megüresítette, és a legvégsőkig, a szó szoros értelmében az életét adta. Neki nem voltak szárazak a gondolatai. Hallatlan újdonság volt, amit mondott az Atyáról, ahogyan szólt az Isten országról, fantáziadúsán tanított. Nem voltak szárazak a szavai. Tele volt biztatással, bátorítással, melegséggel. Igehirdetéseit itták az emberek. Még ellenfelei is elismerik: „Soha ember úgy nem szólt, mint ez”. Nem száradtak ki csontjai, nem lankadt el az életerje., nem volt száraz a hite, mert élő, imádságos és engedelmes kapcsolatban volt mennyei Atyjával.

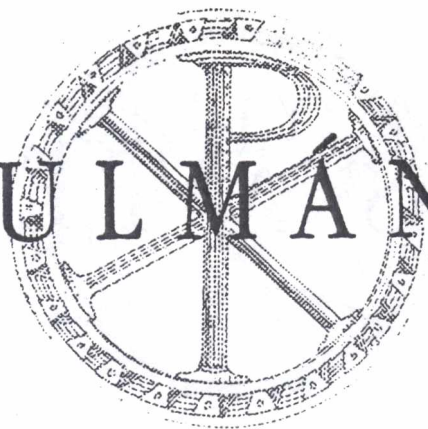
Isten patakja tele van vízzel. Jézus az Isten patakja, Kiszáradó, pusztaság életünkbe Isten őt adta életet forrásként. Jelenlétében mindig felüdülhetünk. Sőt, mások számára, a ránbízottak, gyülekezetünk számára mi magunk is „élő víz” forrásává válunk.

Így lehet élni! Így lehet szolgálni!

Balicza Iván

TANULMÁNYOK

Karl Schwarz:

A teológia az egyetemen – egyháztörténeti és jogi szempontok

(Elhangzott a Teológiai Akadémia tanévnyitó ünnepélyén)

Kétségtelenül vonzó feladat összehasonlítani a budapesti, a pozsonyi és a bécsi lelkészképző intézetet, s felmutatni a strukturális párhuzamokat, illetve különbségeket. Előadásom szűkre szabott keretei között erre szeretnék vállalkozni.

Ezzel annak az ösztönzésnek engedek, melyet Fabiny professzortól a Kelet-közép-európai Fakultások Találkozójának megalapításakor kaptam.¹ Először néhány adatot sorolnék el a három intézményről, és arról a veszélyről beszelnék, mely a teológiai karokat az első világháború után általánosan fenyegette, majd egy második, rövidebb részben próbálkozom meg a strukturális összehasonlítással. Ebben főként az államegyházi szempontok fognak vezetni.

I.

1. **Béccsel kezdem**, mégpedig az 1921-es évvel. Ezen év június 7-én — éppen 75 éve — ünnepelte a bécsi Protestáns Teológiai Kar alapításának 100. évfordulóját²; ebből az alkalomból az Alma Mater Rudolfina nagy aulájában egy emlékeztető rendezvényre került sor, melyről azt állították, hogy ez volt az összeurópai protestantizmus első nagy megnyilatkozása az első világháború után. Európa összes orszá-

gából, minden egyetemről és önálló teológiai fakultásról érkeztek küldöttek Bécsbe, hogy szolidaritásukat nyilvánítsák a bécsi fakultás mellett ebben a történelmi órában, s támogassák küzdelmében, hogy egyenjogú karként csatlakozhassék a bécsi egyetemhez.

A pillanat egyszerre volt kedvező és kedvezőtlen erre. A fakultás fennállásának első száz évében hiába igyekezett belépni az egyetem szövetségébe³. Még IV. Rudolf herceget (1339–1365), a bécsi egyetem alapítóját is megidéztek sírjából, csak hogy megakadályozzák egy protestáns intézmény felvételét egy *katolikus* alapítású egyetembe. Miután a katolikus Habsburgok birodalma összeomlott, úgy tűnt, végre lehetőség nyílik erre. Valóban, az Első Köztársaság idején (melynek kormánya már nem *Isten kegyelméből* uralkodott, mint a császár, hanem a választópolgárok demokratikus akaratától függött), 1922-ben sikerült a rég áhított csatlakozás.

Ha közelebbről megnézzük, a megoldáshoz politikai esetlegességek vezettek. A keresztényszocialisták, a Politikai Katolicizmus Pártja és a Nagynémet Párt közötti koalíciós megegyezés 1920-ban az összes teológiai kart fenntartotta. Ez a megegyezés azonban csak azzal a feltétellel jöhetett létre, hogy a teológiai fakultások fennmaradásának garantálása az addig még önálló Protestáns Fakultásra is vonatkozik, s ez az Alma Mater Rudolfina szövetségének része lesz.⁴

Az első világháború után a teológiai karok heves ellenszéllel találkoztak, s létjogosultságukat következetesen kétségbe vonták.⁵ Ez így volt Ausztriában, így volt Németországban, és valószínűleg minden európai országban, ahol a hagyományos hatalmi struktúrák összeomlottak, s szekuláris pártok, a Kulturkampfban edződött szociáldemokraták és kommunisták kerültek hatalomra. *Az egyház és az állam elválasztásának*

¹ Fabiny Tibor: Überlegungen zur Konstituierung eines Ost-Mitteleuropäischen Fakultätentages. In: Wiener Jahrbuch für Theologie Hg. von der Evangelisch Theologischen Fakultät der Universität Wien 1 (Wien, 1996) 41–48. Meg kell itt jegyezni, hogy már más oldalról is történtek itt kezdeményezések, melyek a kelet- és középeurópai teológiai főiskolák szorosabb együttműködésére irányulnak, elsősorban a Református Világszövetségre és a grazi Katolikus Teológiai Fakultásra gondolok: Konsultation über Theologische Aus- und Fortbildung der RWB-Mitgliedskirchen in Mittel- und Osteuropa (3–6 Oktober 1994, Balatonfüred). Genf, 1995. Philipp Harnoncourt-Maximilian Liebmann (szerk.): Theologien im Dialog. Gemeinsame Verantwortung — gemeinsame Aufgaben im südeuropäischen Raum Begegnung jüdischer, christlicher und islamischer theologischer Fakultäten und Hochschulen aus dem südeuropäischen Raum. 18–19. Juni 1993 in Graz. Grazer Theologische Studien 17. Graz, 1994.

² Fritz Wilke: *Die Hundertjahrfeier der evang.-theol. Fakultät in Wien*. Wien–Breslau, 1923. Karl Schwarz: Die Fakultät in den Wirrnissen dieses Jahrhunderts. In: Falk Wagner–Gustav Reingrabner–Karl Schwarz (szerk.): *Zeitenwechsel und Beständigkeit. Beiträge zur Geschichte der Evangelisch-Theologischen Fakultät in Wien*. Schriftenreihe des Universitätsarchivs der Universität Wien. Wien, 1996.

³ Grete Mecenseffy: Die historischen Vorgänge um die Eingliederung der Evang.-Theol. Fakultät in die Universität Wien. In: Gottfried Fitzer (szerk.): *Geschichtsmächtigkeit und Geduld. Festschrift der Ev.-Theologischen Fakultät Wien*. München, 1972. 14–22.

⁴ Maximilian Liebmann: Kirche und Politik in der Ersten Republik von 1918 bis 1938. *Christliche Demokratie* 2 (1984) 20–41. 26.

⁵ Wolfgang Huber: *Kirche und Öffentlichkeit*. München, 2. kiad. 1991. 295 skk.

szava mögött a teológiai karokkal szembeni nyilvánvaló ellenérzések bújnak meg: a korábbi állományházi berendezkedés szimbólumának tekintették. Úgy gondolták, hogy feladatuk — a lelkész-ánpótlás biztosítása — sajátos *egyházi funkció*, ezért nem kötődik az egyetemhez.⁶

Ezt a szemléletet fordítja aztán ki Karl Barth (1886–1968), hogy mint pozitív program döntően meghatározza a Kirchenkampf során az egyházi főiskolák felállítását.⁷

Ezek után nem csoda, hogy a teológiai karoknak nem ez az egyházi, lelkészképző funkciója volt az, mely 1918/19-ben megtartotta őket az egyetemen. Fennmaradásuk sokkal inkább a három marburgi testvérfakultás nyilatkozatának volt köszönhető. A jogászok, orvosok és bölcsesek kijelentették, hogy a teológusok nélkülözhetetlenek az összkultúra ápolásában, s az egyetemeken való maradásuk „*az egész nép művelődésének áll érdekében*”.

Az, hogy a német alkotmányozási tárgyalásokon 1919 áprilisában végül eljutottak a teológiai karok nyomatékos megerősítéséig (WRV 149. cikk, 3. bek.: *A teológiai karoknak az egyetemeken való fenntartása*), Adolf von Harnack egyháztörténelem (1851–1930) személyes sikere volt. A weimari tárgyalások résztvevőjeként mint a kormány által felkért szakértő eltökélten hangsúlyozta a teológia tudományos jellegét⁸: a teológia a tudományok világához tartozik — ez Harnack számára vitán felül álló kérdés, legalábbis az a protestáns teológia, melyet ő az egyháztól teljesen függetlennek tekintett. Ebben a német államegyházjog mindenesetre nem Harnack nyomán jár.⁹

Ezzel felmerült a *hitvallásosság* és a *tanszabadság közötti viszony kérdése*, ez az egyetemen művelt teológia úgynevezett alapkérdése. Ez az alapkérdés itt csak utalásszerűen jelenik meg, a történeti tárgyalásban nem kap szerepet, de a második szakaszban államegyházjogi és alkotmányjogi oldalról újra visszatér. Fundamentál-teológiai és tudományelméleti vonatkozásait itt mindenesetre figyelmen kívül hagyom.¹⁰

2. A CSEHSZLOVÁK HELYZETRŐL

Ugyanebben az időben, 1919. április 8-án határozta el a csehszlovák parlament egy *önálló* Protestáns Teo-

lógiai Fakultás felállítását Prágában.¹¹ A prágai intézet igen hasonló volt mintaképéhez, a bécsi fakultáshoz: állami alapítású intézmény léteire nem csatlakozhatott a Károly Egyetemhez. Ez nem véletlen volt, hanem egy tudatos szekuláris kurzus politikája, mely az Első Csehszlovák Köztársaságot jellemezte.¹²

Ugyanez mutatkozik meg Brno és Pozsony két új egyeteme esetében is, melyeknek szintén teológiai kar nélkül kellett boldogulniuk. Ez is az állam és az egyház elválasztásának politikájából következett, melyet nota bene az „*osztráktalanítás*” jelszavával hirdettek meg. Az állam és az egyház, a trón és az oltár szoros szövetségét az osztrák uralom specifikumának tekintették. Ezért hozták az állam és az egyház szétbogozásának folyamatát is (mely már az 1918. október 18-i Függetlenségi Nyilatkozatban is fölsejlik) Ausztriával kapcsolatba: „*a demokratikus köztársaságok példája nyomán* (itt az USA-ra kell gondolni) *az állam és az egyház elválasztására törekszünk*” — olvashatjuk Masaryk elnöknek (1850–1937) a prágai Forradalmi Nemzetgyűléshez intézett üzenetében —, „*és ezzel megszabadulunk attól az egyházi tekintélyuralomtól, melyet Ausztria épített föl...*”.

Leszögezhetjük: az állam és az egyház hagyományos összefonódását az amerikai elválasztási modell fogja felváltani. Ez itt még ártatlanul hangzik, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy Masaryk elnök személyesen vett részt a Husz Fakultás ünnepélyes megnyitásán.¹³ Az 1949 óta Jan Amos Comeniusről (1592–1670) elnevezett fakultás¹⁴ csatlakozása a Károly Egyetemhez csak 1990-ben, a „*bársnyos forradalom*” következtében történhetett meg.¹⁵

A szekuláris kurzus Pozsonyban is megakadályozta az egyetemi teológiai fakultás létrehozását. Az 1919-ben alapított, Jan Amos Comenius (a cseh Testvérek utolsó püspöke) nevét viselő szlovák egyetem¹⁶ nem fogadta be a már létező *Teológiai Akadémiát*. Ennek

¹¹ 1919. évi 197. sz. tv. (1919. április 8.). Jindrich Halama (szerk.): *75 let Evangelické bohoslovecké fakulty v Praze*. Praha, 1994. 12.

¹² Rudolf Wierer: Der Einfluss des Josefismus in den kirchlichen Auseinandersetzungen der Tschechoslowakischen Republik von 1918–1938. *Zeitschrift für Ostforschung* 6 (1957) 388–400. Helmut Slapnicka: Die Kirchen in der Ersten Republik. In: *Bohemia sacra. Das Christentum in Böhmen 973–1973*. Düsseldorf, 1974. 333–344. Augustin Kurt Huber: Die „Burg“ und die Kirchen. In: *Die „Burg“. Einflußreiche politische Kräfte um Masaryk und Benes*. Szerk. K. Bosl. München, 1974. II. 181–196.

¹³ Otakar A. Funda: *Thomas Garrigue Masaryk. Sein philosophisches, religiöses und politisches Denken*. Basler und berner Studien zur historischen und systematischen Theologie 36. Bern–Frankfurt–Las Vegas, 1978.

¹⁴ Josef Lukl Hromádka: *Fakulta Komenského*. Th. Ev. 3 (1950) 129–132.

¹⁵ Jakub Trojan: Theologische Ausbildung am Ende des 20. Jahrhunderts. In: *Konsultation* (2.j.) 17–21. Pavel Smetana: Evangelische Kirche der Böhmisches Brüder — Bericht über die theologische Ausbildung in der Tschechischen Republik. In: uo. 78–82.

¹⁶ 1919. évi 375. sz. tv. (1919. június 27.): a Comenius Egyetem alapító levele, 595/1919. sz. rendelet egyidejűleg az 1912 óta létező Erzsébet Tudományegyetemet is feloszlatták: Martin Vietor: Die Gründung der Comenius-Universität in Bratislava (Preßburg) und die österreichischen Universitätsgesetze. In: Nikolaus Grass–Werner Ogris (szerk.): *Festschrift Hans Lentze zum 60. Geburtstag*. Innsbruck–München, 1969. 587–597. Jozef Novák: Der 75. Jahrestag der Gründung der Comenius-(Komensky)-Universität. *Der Donauraum* (1994/3–4) 105–113.

⁶ Hadd utaljunk itt példaképpen az osztrák szociáldemokraták alkotmánytervezetére (1920 május), mely teljesen a weimari alkotmányt igyekezett követni, ám pont a teológiai fakultások védelmére belefoglalt záradékot nem vette át. A tervezet 143. cikkében ezzel szemben ez áll: „Az állam sem a vallásoktatásról, sem bármely felekezet lelkészeinek képzéséről nem gondoskodik”. Idézi Inge Gampel: Österreichisches Staatskirchenrecht 1918 bis 1920. In: *Convivium utriusque iuris. Festschrift für Alexander Dordelt*. Wien, 1976. 367–380. 377. 66.j.

⁷ Karl Barth: *Kirchliche Dogmatik* I/1 (1932). Zürich, 10. kiad. 1981. 1. Ulrich Kühn: Die Kirche als Ort der Theologie. *Kerygma und Dogma* 31 (1985) 98–115. Wolfgang Huber i.m. 316 skk. Gerhard Besier: Zur Geschichte der kirchlichen Hochschulen oder der Kampf um den theologischen Nachwuchs. In: Leonore Siegele-Wenschkewitz–Carsten Nicolaisen (szerk.): *Theologische Fakultäten im Nationalsozialismus*. Göttingen, 1993. 251–275.

⁸ Adolf von Harnack: Die Bedeutung der theologischen Fakultäten. *Preußische Jahrbücher* (1919. március) = *Erforschtes und Erlebtes. Reden und Aufsätze*. N.F. IV. Gießen, 1923. 199–217.

⁹ Martin Heckel: *Die theologischen Fakultäten im weltlichen Verfassungsstaat*. Jus Ecclesiasticum 31. Tübingen, 1986. Christoph Link: Der Rechtsstatus der Theologischen Fakultäten. *Theologische Rundschau* 53 (1988) 405–416.

¹⁰ Vö. Wolfhart Pannenberg: *Wissenschaftstheorie und Theologie*. Frankfurt/M. 1973.

fenntartója alapítása, 1882 óta¹⁷ a Magyarországi Evangélikus Egyetemes Egyház volt, 1919. október 20-tól a *Szlovákiai Evangélikus Egyház Teológiai Főiskolája* lesz az akadémia neve¹⁸, azaz fenntartót is változtatott. Másfél évtized múltán, 1934-ben átalakul promóciós joggal felruházott önálló állami fakultássá. Itt meg kell jegyezni, hogy 1920-ban, figyelembe véve a szlovákiai német és a sziléziai lengyel hallgatók igényeit, olyan professzorok meghívására is sor került, akik e nyelveket is beszélték, mint pl. Roland Steinacker (1870–1962) gyakorlati professzorára. A pozsonyi Comenius Egyetemhez — ellentétben a római-katolikus fakultással — a függetlenség éve alatt (1938–1945) sem csatlakozott. A második világháborúra következő kommunista érában, amikor a kar a *Tranoscius Fakultás* nevet szerette volna fölvenni,¹⁹ még ez a névváltoztatás sem valósulhatott meg. A kart mély szakadék választotta el az egyetemtől, s ezt csak a fordulat után, 1990. október 3-án sikerült betemetni.²⁰ Legalább említeni szeretném, hogy a pozsonyi líceumban (hasonlóan Eperjeshez és Sopronhoz)²¹ a felső osztályokban bevezető teológiai tárgyakat is oktattak.²² Pozsonyt „*kis Jénának*” is hívták, valaki pedig „*a protestáns német egyetemek kihelyezett tagozatának*”²³ nevezte. Josef Pekár cseh történésznek erre a figyelemreméltó kijelentésére egyrészt a pozsonyi tanárok képzettségének színvonalát szolgáltatott alapot: elég, ha Bél Mátyásra (1684–1749) gondolunk, másrészt a német egyetemekkel ápolott szoros kapcsolatot: a pozsonyi diákok ugyanis ezeken folytatták megkezdett tanulmányaikat.²⁴

Amikor most a budapesti fakultás történetével foglalkozom, Pröhle Károly²⁵ és Fabiny Tibor²⁶ professzorok szóbeli és írásos közléseire hagyatkozom. Ők közölték először a figyelmemet arra a szoros személyi és intézményi összefüggésre, amely Pozsony, Sopron és Budapest között állt fenn.²⁷

Hogy ezt megvilágítsuk, ismét vissza kell pillanthatnunk a történelemben, nem éppen 1557-ig, a *schola latina alapításáig*, amely dátum a budapesti fakultás pecsétjén szerepel (ezt láthatják a mai ünnepi felhívások), hanem 1912-ig. Ebben az évben alakult meg Pozsonyban a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem²⁸, mely az első világháború idején 1914. október 3-án nyitotta meg kapuit.

Ezt a napot tudatosan választották: ekkor volt az *Academia Istropolitana* megalapításának 450. évjubiléuma, Mátyás király egyeteméé, mely a késő középkori Pozsonyban néhány éven át élénk szellemi életet éltetett. Erre a fényes humanista megalapítók akartak emlékeztetni a háborús események kapcsán. Az Erzsébet Tudományegyetem mégis csak maradt: csak három karral rendelkezett (jogi, bölcsészeti, orvosi), melyek közül a jogi kar volt a leglátványosabb. Ugyan felmerült, hogy egy evangélikus teológiai fakultással egészítsék ki — mintegy a debreceni református³⁰ és a pesti római-katolikus³¹ teológiai fakultásokhoz hasonlóan — de ezek a tervek a háború és a háború utáni zűrzavarban nem valósulhattak meg.

Pár évvel később, a trianoni trauma és a felvidéki akadémiák kényszerű elvesztése után (már Sopronban is összezsugorították az akadémia könyvtárát, a győri költözésre készülvél!), amikor az Erzsébet Tudományegyetem már Pécsre költözött, ismét előkerült az evangélikus teológiai fakultás gondolata. Most is szaporán követték egymást az események, mindegyik jól beleillett az állami koncepcióba: a trianoni identitáskrisziban a protestáns teológia felől érke-

¹⁷ Josef Schrödl: *Geschichte der ev. Kirchengemeinde A. B. zu Pozsony-Preßburg*. Pozsony, 1906. II. 299. Stephan Schneller: *Zur Geschichte der theologischén Akademie der evangel. Gesamtkirche A. C. Ungarns in Preßburg*. Preßburg, 1889.

¹⁸ Karol Gábris: *Theologie im Dienst der Kirche. Symposium anlässlich des 60. Jahrestages der Evangelisch-theologischen Fakultät der Comenius Universität zu Bratislava*. Bratislava, 1995. 28. Ugyanő: *Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského. Jubileum, ktoré je vyzvou*. Bratislava, 1994.

¹⁹ Ján Durovic: *O nasej slovenskej fakulte*. Th. Ev. 4 (1951) 1–5.

²⁰ Novák i.m. 112. Július Bartl–Júlia Hautová (szerk.): *Comenius University Bratislava*. Bratislava é.n. 3, 24. Dusan Ondrejovic: *Theologische Ausbildung an der Evang.Theol. Fakultät der Comenius-Universität in Bratislava*. CSFR gépirat (Tallin, 1990. 10. 15.).

²¹ Eduard Schmidg: *Die höheren Lehranstalten der ev. Kirche A. C. in Ungarn. Jahrbuch für die Geschichte des Protestantismus in Österreich* 3 (1882) 86–95.

²² Ján Jamniczky: *Teologické skoly a teologické štúdium v ev. a.v. cirkvi na Slovensku pred r. 1918*. Th. Ev. 3 (1950) 334–350.

²³ Josef Pekárt idézi Richard G. Plaschka: *Von Palacky bis Pekar*. Graz–Köln, 1955. 11.

²⁴ Herbert Peukert: *Die Slaven der Donaumonarchie und die Universität Jena 1700–1848. Ein Beitrag zur Literatur- und Bildungsgeschichte*. Berlin/DDR, 1958. Orhmar Feyl: *Die führende Stellung der Ungarländer in der internationalen Geistesgeschichte der Universität Jena*. *Wiss. Zs. der Friedrich Schiller-Universität Jena* 4 (1954/55) 399–442. Friedrich-Karl Schumann: *Ungarische Studenten an den Universitäten Wittenberg und Halle-Wittenberg vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*. *Ostdeutsche Wissenschaft* 5 (1958) 344–347. Rita R. Thallmann: *Einige Beispiele zur Rolle der deutschen wissenschaftlichen Institute in den Kulturbeziehungen mit Mittel- und Südosteuropa*. In: Richard Georg Plaschka–Karlheinz Mack (Hg.): *Wegenetz europäischen Geistes*. Schriftenreihe des Österreichischen Ost- und Südosteuropainstituts 8. Wien, 1983. 433–450.

²⁵ Beszélgetés Budapesten 1995. júliusában.

²⁶ Tibor Fabiny: *Bewährte Hoffnung. Die Evangelisch-Lutherische Kirche Ungarns in vier Jahrhunderten*. Erlangen, 1984. 60, 66, 83. Ugyanő: *Auswirkungen der beiden Weltkriege auf die Entwicklung der Evangelischen Pfarrgemeinde A. B. Ödenburg (Sopron)*. *Burgenländische Heimatblätter* 49 (1987:2) 49–64, 51. Ugyanő: *Die Anfänge der ungarischen evangelischen Pfarrerausbildung*. Gépirat, 1982.

²⁷ Ezzel szemben nem volt számomra hozzáférhető: Kiss Jenő: *Visszapillantás a Magyar Királyi Erzsébet Tudományegyetem Evangélikus Hittudományi Karának húsz éves történetére* (1923–1943). Pécs, 1943.

²⁸ 1912. évi XXXVI. tv.

²⁹ Adalbert Bucko: *Academia Istropolitana. Zum 500. Jahrestag ihrer Gründung in Preßburg*. *Karpatenjahrbuch* 1964. 31–41.

³⁰ Gaál Botond: *Reformierte Kirche in Ungarn — Die Situation und Entwicklungsmöglichkeiten der theologischen Ausbildung in Debrecen*. In: *Konsultation* (2.j.) 84–86.

³¹ Bolberitz Pál: *Die Geschichte und die Tätigkeit der Römisch-Katholischen Fakultät von Budapest*. In: *Theologien im Dialog* (2.j.) 107–112. Vö. Mádl Antal: *Die Universität Budapest und ihre Beziehungen zum österreichischen und deutschen Geistesleben im 19. Jahrhundert*. In: *Wegenetz europäischen Geistes* 65–79, a 70. oldalon található utalás Eötvös József kultuszminiszter egyetemreformjára (1848), mely három önálló fakultást (katolikus, protestáns, görög-keleti) vett tervbe. Ez a reform csak 1867-ben vált megvalósíthatóvá, s 1870-re kiépült a hatkarú egyetemstruktúra (76. old.). Ez a megállapítás azt a téves benyomást kelthet, mintha a budapesti egyetem 1870-ben már egy protestáns fakultást is felélt volna.

impulzusok végre nyitottsággal találkoztak.³² A Dunántúli Egyházkerület közgyűlése és az Egyetemes Közgyűlés nemcsak hogy promóciós joggal felruházott fakultássá minősítette át a soproni teológiai akadémiát³³, hanem beadványt is intézett az államhoz, kérve ezen fakultás betagozását az Erzsébet Tudományegyetembe.

Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter támogatásával ez a folyamat 1923. február 8-án eredményesen is zárult. Ezt a dátumot viseli ugyanis Horthy Miklós kormányzó kedvező döntése, mely lehetővé tette a kihelyezett kar megalakítását. Ennek a karnak a neve ezért kissé hosszúra sikeredett: *a Pécsi Erzsébet Tudományegyetem Soproni Evangélikus Teológiai Kara*. Kapi Béla és Raffay Sándor püspökök (az utóbbi korábban a pozsonyi akadémián volt professzor), valamint a soproni Pröhle Károly professzor tevékenyen vettek részt a fakultás elindításában. Már 1923-ban sor került az első evangélikus teológiai doktorátusokra³⁴ (Debrecenben már 1914-től fogva lehetett teológiából doktorálni,³⁵ azelőtt csak a bécsi fakultáson volt erre lehetőség, mely 1861 óta rendelkezik promóciós joggal).

A teológiai fakultás 1950-ig működhetett a soproni Deák téren, azután az egyetemek szekularizációja során az 1949/50-es tanév végén elválasztották az egyetemről, s újra az egyházi berkekbe száműzték.³⁶ Ez persze ártatlanul hangzott: „felekezetiileg semleges közélet” és a „lelkészképzés egyházasítása” voltak erre a divatos formulák. Valójában ezek a szervezeti intézkedések durván beleavatkoztak az egyház életébe: a teológia jellegzetes egyházasítását eredményezték — ezt szó szerint értem: a teológia egyházasítását —, ami a soproni akadémia és a budapesti egyházi vezetés szorosabb kapcsolatát jelentette. Ebből következett a Pestre költözés (majd 1974-ben Zuglóba). A teológiának ez a jellegzetes egyháziassága határozza meg az akadémia jelenét is, egészen a mai ünnepi ülésig, mely istentisztelettel kezdődött.

Röviden bemutattam a monarchia három utódállamának három teológiai fakultását, a második részben a strukturális összehasonlításra kerül sor.

Fordította: Csepregi Zoltán

(Az előadás második részét következő számunkban közöljük.)

MIÉRT ÉPPEEN BULTMANN?

Felmerülhet ez a kérdés, amikor kezünkbe vesszük a Teológiai Irodalmi Egyesület első kiadványát, Rudolf Bultmann: *Jézus Krisztus és a mitológia* című könyvét.

Az *első és spontán* válasz ez: szinte véletlenül. A legkisebb, legrövidebb, és ennek következtében a legolcsóbban kiadható könyvecske volt a szóba jöhető, rendelkezésre álló fordítások közül. Ez pedig nyomós ok egy fiatal, hogy ne mondjuk, in nascitur, éppen születőben lévő egyesületnél. Így, ha volt is némi hezitálás, ingadozás, fontolgatás Bultmann műve és egy másik, terjedelmesebb mű között, végülis a kisebb, rövidebb, olcsóbban kihozható érv esett nagyobb súllyal a latba.

A *második* s már *méltányosabb* válasz a kérdésre az, hogy ha könyvsorozatot terveznek evangélikus tanárok és hallgatók ilyen címmel: *Teológiai gondolkodók*, akkor senki sem vitathatja el, hogy Bultmannra az elsők között kell, mint ilyenre gondolnunk. Ha az evangélikus (lutheránus) teológia — hála Istennek! — gazdag is teológiai gondolkodókban, annyira azért mégsem, hogy R. Bultmant elhanyagolhassuk.

Eppen ez a „hanyagolás”, „pazarlás” döbbsített meg engem, amikor a '93/94-es tanévben 3–4–5. éves teológiai hallgatók körében a 20. század nagy teológusaival és teológiai problémáival foglalkozva Bultmannra került sor. Kimondva–kimondatlanul az van a köztudatban, hogy Bultmann feketelistán, az eretnekek listáján szerepel.

Van egy olyan egyháztörténeti szemlélet, amely azt vallja, hogy az igazság mindig az eretnekek oldalán volt. Ha talán ezt így nem is vallják azok a kiváló tudósok, akik abban a kötetben írtak, amelyet Hans Jürgen Schultz szerkesztett, és a Kreuz Verlagnál jelent meg 1968-ban, s amelynek a címe: *Az eretnekek igazsága* (Die Wahrheit der Ketzer), de mindenesetre az eretnekek sora benne Jézussal kezdődik, és természetesen Luther sem hiányzik.

1988-ban ismét egy olyan kötet jelent meg, amelynek szerkesztői és szerzői a *másképpen gondolkodók, a teológiai alternatívok igazáért szállnak síkra*. Ellen-tervezetek (Gegenentwürfe) címen 24 olyan keresztyén teológus életét és teológiáját mutatja be a Piper kiadónál megjelent könyv — megintcsak kiváló szerzők tollából —, akik egy másféle teológiát műveltek és ezért az egyházzal, egyházakkal konfliktusba kerültek. A könyv bevezetése ezt a címet viseli: *A teológia története, mint a konfliktusok története*. Itt szinte a sor elején Athanasiusz áll, de Aquinoi Tamás, Luther, Kierkegaard, Teilhard de Chardin és Rudolf Bultmann is sora kerül. A szerzők között pedig: Moltmann, Pannenberg, Congar, Schillebeeckx — a számunkra legismertebbek.

Rudolf Bultmannról egy római katolikus dogmatika professzor ír, Gotthold Hasenhütte. Tanulmányának ezt a címet adta: *Igazság, amely konfliktusba került az egyházzal*... A mottó pedig, amit a szerző a fejezet elé tűzött, Ernst Blochtól származik: „*A keresztyénség eretnekeket produkált, és ez a legjobb, amire csak képes egy vallás*”. A mottó után pedig legelőször is azt állapítja meg a szerző, hogy az egyháztörténet arról tanúskodik, hogy alig volt olyan jelentős teológiai

³² Mihály Bucsay: *Der Protestantismus in Ungarn. 1521–1978. Ungarns Reformationskirchen in Geschichte und Gegenwart*. II. Wien–Köln–Graz, 1979. 133. skk a Klebelsberg-korszak neonacionalista és neobarokk vonásairól.

³³ Bucsay i.m. 164. Említésre érdemes, hogy a pécsi püspök emelt kifogást az ellen, hogy székhelyén evangélikus fakultás működjék.

³⁴ Szabó József S.: *Der Protestantismus in Ungarn*. Berlin, 1927. 72.

³⁵ Pákozdy László Márton: *Theologische Hochschulen der Reformierten Kirche in Ungarn*. *ThZ* 4 (1948) 72–74. A szerző megjegyzi, hogy a debreceni fakultás abban az „előnyös helyzetben” volt, hogy csak ott volt lehetőség teológiai doktorátusokra és habilitációkra.

³⁶ Hans Engelhardt: *Die Vereinbarungen des ungarischen Staates mit den Kirchen*. In: Hans Joachim Faller, stb. (szerk.): *Verantwortlichkeit und Freiheit. Festschrift Willi Geiger*. Tübingen, 1989. 722–744. 741.

gondolkodó, akit saját hitközössége, egyháza, felekezete ne nevezett volna eretneknek, aki megúsza volna enélkül a vad szemrehányás nélkül.

Dehát miért van ez így? Azért, mert az eretnek tulajdonképpen „*valamiféle veszedelmes emlékeztetés és figyelmeztetés*” *be-nem-váltott ígéretekre, reményekre, várakozásokra*. Olyan ígéretekről, reményekről, várakozásokról van szó, amelyek eredetileg, a közösség eredetekor, a gyökérmél felismerhetően, jól láthatóan ott vannak, de a történelmi fejlődés folyamán kihullanak, betemetődnek, veszendőbe mennek.

Az ún. eretnek ezt a be nem váltott, s veszendőbe ment ígéretet, reményt, várakozást reklamálja. Éspedig pontosan azért reklamálja, mert a mindenkori aktuális szituációra, azaz tehát saját koráéra akar feleletet adni.

Tehát egyáltalán nem arról van szó, hogy az eretnek önkényesen eltérne attól, ami az ő közösségében általános érvényű, hanem csupán *annak az érzésnek a kifejezője, amely a tudat küszöbe alatt kellemtlenül szorongat*. Az ún. eretnek olyan transzformáló erő, amely által megszületik az új, egy történelmi korszakban a szükséges új. Általuk megy végbe egy hitközösségben *az aktuális paradigmaváltás*. Minden igazi eretnek azoknak az erőknél a kifejezője, küldötte, megbízottja, amelyek egy korszaknak és egy nemzedéknek az alytalajából, a mélyéből törnek fel, és arra sürgetnek, hogy újuljon meg, és alakuljon át a hit és az élet. Az eretnek a „szája” annak a ki-nem-mondhatóknak, még alaktalannak és formátlannak, ami a mélyben fortyog.

Ezzel a mélyben fortyogó, még alaktalan és alig kimondhatóval szemben viszont a fennálló és meglévő rend fenn hangoztatja jogát és igazát. Arra hivatkozik, hogy mennyire bevált és igaznak bizonyult évszázadokon keresztül az elmúlt időkben. A fennálló és meglévő rend, hivatal- és tisztségviselői meg akarják őrizni a nyugalmat, és mindent úgy, ahogyan van: a birtokon belülséget, a hatalmi viszonyokat.

Az olyan élet azonban, amelyben nincsenek változások — halott. Csakis a változások közepette jut érvényre egy hitközösség identitása. A változatlanág őrzésében, a megmerevedésben éppen elvész, odalesz az identitás.

Az igazi, valódi eretnek új életet hoz a közösségbe, teremtő-kreatív erőket ébreszt fel. Van bátorsága ahhoz, hogy letörje azt a héjat és burkot, amelyet el kell távolítani, és nem sajnálja lehullani hagyni az öreg leveleket a fáról, hogy ezzel helyet készítsen az újnak a növekedéséhez. Ez egyaránt érvényes a hittartalom teoretikus kifejezésénél és a liturgikus gyakorlat terén.

Az orthodoxia és a herezis között folyó harc végig húzódik az egész egyháztörténeten. És mindaddig, amíg az egyháznak (bármelyik részének) van elegendő ereje a megújulásra, addig mindig lesznek eretnekek.

Az a nagy kérdés azután, hogy hogyan zajlik le a vita, az összeütközés a fennállóhoz, a meglévőhöz ragaszkodó többség, vagy csupán a hatalom birtokában lévő vezető kisebbség, és a szót kérő, igényt bejelentő új között.

Két alapmodell van, és ezek egyike szerint szokott lezajlani a vita, illetve összeütközés. Az *egyik* a testvéri beszélgetés, megbeszélés, eszmecsere. Dialógus egyenlők, azonos szinten állók között. Az ilyen dialógus eredményeként akár helyet is kaphat az új gondo-

lat, értelmezés a hitközösség életében. Ilyesmi ban rendkívül ritkán történt meg az egyház történetében. A *másik* modell az uralmi igény modellje, alárendeltséget, meghódolást, visszavonást követő engedelmességre kényszerít. S ha erre nem haj az ún. eretnek, akkor kizárja, kimetszi magát a hitközösség az illetőt. Megesett azonban a történelmi folyamán nem is egyszer, hogy a *rövid távon* lezött, végül mégis győzött *hosszú távon*, de a megszűnés és micsoda károk és veszteségek árán!

És milyen sok ún. „legyőzött” vár még rehabilitációnak, azaz, hogy a jogos ügy, amiért küzdött és szenvedett, válhasson.

Hogyan érvényes mindez Bultmannra?

A második világháború után *Rudolf Bultmann Újtestamentum mitológiátlanításáról* vallott véleménye ugyanolyan széleskörű nyilvános vitát váltott ki, mint 1990-ban *Adolf Harnacknak A keresztyén lényege* c. előadásorozata, és 1920-ban *Karl L. Római levél kommentárja*. Eredetileg ugyan 1941 tartott Bultmann a mitológiátlanítás témájáról előadást, ami nyomtatásban is megjelent, de a háborús cenzorok meghosszabbították azt az időt, míg a hang el nem jutott a fülekbe.

Egyik oldalon sorban visszhangzott az *elismerés*. *M. Robinson* amerikai professzor szerint Bultmann gondolatait és javaslatait az egész világon úgy értékelték, mint a kor legjelentősebb teológiai megnyitását.

Gogarten szerint a „mitológiátlanítás” (Entmythologisierung) kifejezés nem éppen a legszerencsés, de mégis éppen alarmizáló hatása miatt dicséret méltó, „mert az egyház nagyon mélyen aludt”.

Bonhoeffer azt írja egy levelében 1942-ben, hogy Bultmann ki merte mondani, amit sokan magukra fojtottak: önmagát is ezek közé számítja, és bevallja, hogy az elfojtással nem tudták legyőzni a problémát. *Bonhoeffer* elismeri, hogy Bultmann nagy szolgálatot tett az intellektuális tisztaságnak és becsületességnek. Fatálisnak, végzetesnek érzi *Bonhoeffer*, hogy sokan valami hit-farizeizmustól indítva mindegyükre latba vetik az ellen, hogy a Bultmann által felvetett kérdéssel szembe kelljen nézni. Most azonban — állapítja meg *Bonhoeffer* —, hogy az elfojtott probléma nyilvánosságot kapott, beszélni kell róla, és feleletet találni rá.

Julius Schniewind szintén azt vallja, hogy „Bultmann olyan kérdést vetett fel, amelynek komolysága egyetlen igehirdető sem vitathatja... A mitológiátlanítás ügye egyformán ügye Bultmannnak minden becsületos igehirdetőnek”.

Helmut Thielicke pedig a teológia lelkiismeretétől szólvó olyan drasztikus apellálásnak tartja Bultmann mitológiátlanítási programját, amilyenre régóta nem volt példa.

Ez az egyik oldal.

De volt *másik oldal* is természetesen, a *vádlók*. Voltak egyházi vezetők, teológusok és gyülekezeti tagok, akik a hit és az egyház rombolóját, tönkrevetőjét látták Bultmannban. A támadások láttán egy köztisztviselő álló ügyvéd megjegyezte: *Bultmann, ez a komoly kegyes és tudós férfi nagy terhet vett a nyakára öregségére ezzel a kérdésfelvetésével*. Nem csak brosúrákat írtak Bultmann ellen, s nem csak sértegető leveleket küldtek a címére, hanem kis híja, hogy 1951-ben a VELKD (a Németországi Egyesült Evangélikus

Egyház — Vereinigte Evang.-Lutherische Kirche Deutschland) egyetemes zsinata nyilvánosan el nem ítélte Bultmann teológiáját. Hogy ez mégsem történt meg, annak köszönhető, hogy Volkmar Hentrich, hamburgi püspök éjszakai órán templomi szószékről eskette meg a zsinatot, hogy eláll ettől a szándékától.

Azt azonban már senki sem akadályozta meg, hogy 1953-ban a VELKD püspöki konferenciája elítélje Bultmann, és minden szószéken kihirdessék, hogy Bultmann mitológiátlanítási programja a veszélyvel fenyegeti az igehirdetést, hogy megrövidíti, megcsönkítja, kicsorbítja annak tartalmát. A keresztyén tanítás tisztaságának megőrzése érdekében ítélték el Bultmann, és ezzel félbeszakadt a párbeszéd vele...

Bultmann lesújtotta egyházának felette kimondott ítélete. Szenvedett tőle. Hosszú éveknek kellett eltelnie, míg belsőleg felszabadult a nyomás alól.

1984-ben a Marburgi Egyetem, amelynek Bultmann több évtizeden keresztül professzora volt, születésének 100. évfordulója alkalmából rangos tudományos szimpoziont rendezett, és ezen D. E. Lohse püspök és professzor, az EKD (Evangelische Kirche in Deutschland) elnöke előadást tartott ezen a címen: „Rudolf

Bultmann és egyháza”. Ez az előadás Bultmann személyét és teológiáját egyaránt végérvényesen rehabilitálta. Hiszen életében is, és halála után továbbra is olyan nagy hatást gyakorolt az egész protestáns teológiára, de semmivel sem kisebbet a katolikusra, hogy nem lehet őt mellőzni, figyelmen kívül hagyni, amikor a jelenkor teológiájáról van szó. 30 esztendőre volt szüksége a német evangélikus egyháznak ahhoz, hogy Bultmannal kapcsolatos álláspontját megváltoztassa, és elismerje őt saját teológusának.

Szüksége van-e Bultmannak prókatorokra?

Talán nem blaszfémia most Bultmannra alkalmazni azt a hasonlatot, amit — ha jól emlékszem — egy kegyes hívő a Bibliáról mondott, és körülbelül így hangzik: Ha ketreche zárjátok az oroszánt, akkor lehet gúnyolni és sértegetni, és szüksége lehet örökre, akik efféle kavicshajigálástól megvédik. De nyissátok ki a ketrec ajtaját és engedjétek ki az oroszánt, majd megvédi önmagát.

Ezzel a céllal készült Bultmann kis könyvének a fordítása a '93/94-es tanév tavaszán, hogy ne csak mi beszéljünk róla, hanem szólaljon meg önmaga!

Takácsné Kovácsházi Zelma

Értékek – szeretet – szociálpolitika

A Magyar Hírlap karácsonyi száma a századvég értékválságáról kifejtett gondolatokat tartalmazó rövid írásokat közölt. A magyar tudományos és közélet számos jól ismert képviselője között Vajda Mihály is válaszolt a körkérdésre „Két üres kőtábla” című írásával. „Mi posztmodernek”, mondja Vajda, felvetjük a kérdést, hogy „vajon nem volt-e 'rosszabb', amíg az ember hitt az 'igazságban'... Biztos-e azonban, hogy az értékek hiánya válság? Nem lehetséges-e, hogy jobban kijönnénk megvalósítandó értékek nélkül?” Végül levonja a következtetést: „mindkét kőtábla üres, vagy éppenséggel értékekkel–parancsokkal televesett, de nem olvasható”.

Anélkül, hogy Vajda Mihály írását ismertem volna, ennek a szöveg ellentétét állítottam a körkérdésre adott válaszomban, amely szintén a karácsonyi számban jelent meg: „Némelyik posztmodern társadalomtudós azt mondja, hogy a mai multikulturális társadalmakban lehetetlen egyetértést létrehozni az értékek kérdésében. Nem hiszem, hogy igazuk van. Azt gondolom, hogy igaza van Hans Küng katolikus teológusnak, hogy vannak az emberiségnek közös értékei, amelyeket többek között minden világvallás magáénak tart. Egyetlen mondatban összefoglalva őket: 'szeresd felebarátodat vagyis embertársadat, mint magadat.' Ez általában Jézus nagy parancsolatainak egyikeként ismerjük, de Jézus a mózesi könyvekből szó szerint idézett”.

A Lelkipásztor olvasói számára nyilvánvalóan nem szükséges az én álláspontomat továbbragozni. Érdemes viszont a Vajda Mihály által felvázolt kérdéseken továbbgondolkodni. Nem csak azért, mert Vajda, aki a marxista Lukács iskolából tért át az 1970-as évek elején, tehát igen korán a liberalizmusra, majd — mint ez az írása jelzi — a posztmodern filozófiára, — az egyik legtragosabb és legérdekesebb mai magyar filozófus,

hanem azért, mert valóban súlyosan problematikus kérdés az, hogy a mai modern társadalmakban lehet-e és kell-e az értékek kérdésében egyetértést, konszenzust teremteni.

A 20. században sok szörnyű tapasztalatunk volt arról, milyen következményekkel járhat, ha valamilyen értékeket erőszakkal próbálnak rákényszeríteni a társadalomra. Uthalhatunk a nemzeti szocializmusra, a szovjet rendszerre, boszniai népirtásra vagy a mohamedán fundamentalizmusra. A korábbi évszázadokban ismerjük többek között a Szent Bertalan éjszaka, a vallásháborúk, az inkvizíció okozta embertelenségeket. Ezek a tapasztalatok vezettek sokakat a századvégen arra a gondolatra, hogy ne próbáljanak semmilyen értékeket reánk kényszeríteni.

Egyáltalán nagy kérdés az, hogy egy kisebbség, amely meg van róla győződve, hogy az igazság bitokában van, a legmagasabb rendű értékeket vallja magáénak és legtökéletesebb normákat, erkölcsöt képviseli, kívánhatja-e, illetve milyen eszközökkel próbálhatja elérni, hogy a társadalom többsége ezeket az értékeket és erkölcsi normákat elfogadja, kövesse. Nagyon konkrét példa a közelmúltból a művi abortusz megengedése, illetve tiltása körüli vita az Egyesült Államokban, ahol a vita gyilkosságokig fajult. Hozzáteszem: vannak olyan alapvető kérdések, amelyekben a többség sem kényszerítheti rá akarátát a kisebbségre.

Tisztában kell azzal lennünk, hogy mi keresztények minden mai társadalomban kisebbségben vagyunk. Természetesen nagyon nehéz definiálni, hogy ki tekinthető kereszténynek, vallásosnak, hívőnek. Ezért a becslések is nagyon bizonytalanok. De még a leginkább vallásosnak mondott Egyesült Államokban sem éri el a szigorú értelemben vallásosnak tekinthető aránya a 45 százalékot, Dániában, Svédországban és Franciaországban pedig 5 százaléknál kevesebb. Ma-

gyarországon körülbelül 15 százalékra szokták becsülni az egyházhoz kötődők, rendszeresen templombjárók, a vallási tanításokat maradéktalanul elfogadók arányát. Természetes, hogy a kisebbségben lévő keresztények megpróbálják meggyőzni az érdeklődő, a közömbös és a kifejezetten ellenséges embereket igazukról. Azt azonban a leghatározottabban ellenezném, hogy álláspontjukat például a törvényhozáson keresztül kíséreljék meg a többségre ráerőltetni. A kisebbségi helyzetből adódó morális követelményeket mi magyarországi evangélikusok a többi történelmi egyházak híveinél is jobban kell, hogy ismerjük és érezzük, hiszen a reformációt követő néhány évtizedtől eltekintve mindig törpe kisebbségben voltunk a magyar keresztényeken belül, ezért nagyon érzékenyen védekeztünk az ellen, hogy a nálunk nagyobb létszámú felekezetek, elsősorban a Római Katolikus Egyház ránk kényszerítse álláspontját, például a reverzális kérdésében.

Az érték-konszenzus létrehozásának vagy fenntartásának nehézségét fokozza az a tendencia, hogy a mai fejlett társadalmak egyre inkább „multikulturálisokká” válnak, vagyis — elsősorban a fejlődő országokból induló bevándorlás következtében — egyre nagyobb tömegekben élnek bennük a hagyományos európai értékektől és a kereszténységtől eltérő kultúrákból származók, a nem-keresztény vallások hívei. A történelem folyamán protestánsok és katolikusok között is sokszor igen nehéz, sőt lehetetlen volt az értékek kérdésében egyetértésre jutni, mennyivel nehezebb lesz tehát keresztények, agnosztikusok, mohamedánok, hinduk között érték-konszenzust teremteni.

Egészen filozófiai síkra emelkedve érdemes utalni *John Rawls* vezető amerikai liberális társadalomfilozófusra. „Az igazság elmélete” című korábbi könyvében azt fejtegette, hogy a modern társadalomban egy fiktív társadalmi szerződés mintájára egyetértést lehet létrehozni a társadalmi berendezkedés alapvető kérdéseiben. Nagyon leegyszerűsítve (és nem az ő kifejezéseit használva) azt állította, hogy mindenki elfogadhatja azt a két alapvetet, hogy 1. minden egyes ember szabadságát és emberi méltóságát tiszteletben kell tartani, 2. a szegényeket meg kell védeni az elnyomorodástól, a társadalomból való kiszakadástól. Ujabb, „Politikai liberalizmus” című könyvében a kulturális különbségekre hivatkozva megkérdőjelezi ezt az előbbi állítását, azt mondja, hogy nem lehet az értékekben megegyezni, a maximum, amire a politikai liberalizmus törekedhet, az eljárási szabályokban, vagyis a demokratikus játékszabályokban való megegyezés (ami szerintem maga is szükségessé tesz bizonyos érték-konszenzust).

A szociológiában azonban *Émile Durkheim* óta él, sőt uralkodónak mondható az a meggyőződés, hogy a viselkedési normákban, közöttük az erkölcsi normákban, és az azokat alátámasztó értékekben való nagy többségi egyetértés nélkül a társadalom egyszerűen nem működőképes. Ha nem számíthatok arra, hogy a társadalomnak azok a tagjai, akikkel a mindennapi életben érintkezésbe kerülök, megtartanak bizonyos viselkedési szabályokat, akkor megszűnik az az alapvető bizalom, amely nélkül a munkahelyi, szomszédsági, gazdasági együttműködés ellehetetlenül. Ugyanezt elmondhatjuk a gazdasági vállalatok közötti üzleti ügyletekről és a politikai életéről is. Az utóbbi években egyre gyakrabban olvashatunk hasonló gondolatokat közgazdászok tollából is. *Steven Hirsch* közel húsz évvel ezelőtt mutatott rá, hogy a kapitalista piacgazdaság a

korábbi korszakok erkölcsé alapján működik, riasztó perspektívaként említette azonban, hogy ez a gazdaság fokozatosan lerombolja ezeket az erkölcsi alapokat. Legújabbban a kommunikatív („közösségi”) filozófia irányzatnak, amely a radikális liberalizmus ellen hatásként született meg, a képviselői különösen nagy hangsúlyt helyeznek a közösségek, az értékek és normák megerősítésére.

Az alábbiakban egy — számunkra alapvető fontosságú — érték, a *szeretet* fontosságához fűznék néhány gondolatot. Jézus, és az Újtestamentum szerzői közül különösen János, szeretetről beszélt. Bibliai kifejezés a jóakarát is. A mai tudományos nyelv inkább a *szolidaritás* szót használja. Lényegében azonban szerintem ugyanarról van szó, nevezetesen arról, amit a második nagy parancsolat mond ki. Azt szeretném bizonyítani, hogy szolidaritás vagy szeretet nélkül a kisebb ember közösségek, a nemzeti társadalmak, sőt az egész emberiség keretében lehetetlen olyan feltételeket teremteni, amelyek között — tudományos nyelven szólva — az életminőség elfogadható, vagy — hétköznapiiban — az emberek többsége többé-kevésbé jól érezheti magát.

Egyetlen kérdésre, a szegényekre, kirekesztettekre, és az ő megsegítésükre, védelmükre szolgáló egyéni és társadalom-politikai erőfeszítésekre összpontosítok. Azért teszem ezt, mert a nagyon komolyan veendő, bár szerintem nem elfogadható posztmodern és radikális liberális gondolatokra hivatkozva (bár szerintem azokat meg sem érve), egyre gyakrabban lehet Magyarországon (és Nyugaton is) olyan nézeteket hallani, olvasni, hogy a szegények megérdemlik a sorsukat, nem kell, sőt nem szabad rajtuk segíteni. Úgy érvelnek, hogy a szegények, akik nem képesek vállalkozni, ügyeskedni, többletjövedelmekhez jutni, a piacon érvényesülni, a magyar társadalom „versenyképtelen” tagjai, márpedig csak a „versenyképesektől” várhatjuk a gazdasági felemelkedést, tehát ez utóbbiakat kell támogatni. Ennek azonban az a következménye, hogy a társadalom részekre szakad, lesz benne egy szűk, igen gazdag és nagyhatalmú csoport, és nagy tömegű, reménytelen szegénység. Nem hiszem, hogy egyedül lennék azzal a véleményemmel, hogy nem szeretnék ilyen társadalomban élni, nem érezném jól magam benne, rossz lenne az „életem minősége”.

Ennek szemléltetésére engedjék meg, hogy azoknak a szerencsés olvasóknak, akik eljutnak New Yorkba Ireméljük, hogy egyre többen lesznek], azt ajánlom sétáljanak végig a híres Broadway mindkét oldalán és menjenek be mind a nyugat, mind a kelet felé nyíló mellékutcákba. A Broadwaytól nyugatra fekszik New York leggazdagabb része, luxusszállodák, örök által jól védett fényűző lakásokkal, a sétáló láthatóan igen gazdag emberekkel találkozik, amint hatalmas személygépkocsijukból vagy a taxiból kilépnek, és egy-egy vendéglőbe vagy luxusárukat kínáló üzletbe, bemennek. A Broadwaytól keletre az amerikai nagyvárosok többségében megtalálható nyomornegyed helyezkedik el: leromlott állapotú lakóházak, szegényes tömegáru kínáló üzletek és szemmel láthatóan szegény emberek az utcákon. Nincs itt mód ezeknek az éles ellentéteknek az okait feltárni, de arra érdemes utalni, hogy az Egyesült Államokban nagyon elterjedt az a felfogás, hogy mindenki boldoguljon maga, nem kell az elesetteket segíteni. Gyenge a szolidaritás érzése a társadalom tagjai között. Ennek következtében a nyugat-európai országoknál sokkal kevesebbet fordítanak jóléti szolgáltatásokra,

szociálpolitikára, a szegények támogatására.

Magyarországon jelenleg nem tartunk ott, ahol az amerikai társadalom: a jövedelmi különbségek kisebbek, a szegények még nem szakadtak le hasonló mértékben a társadalom többi rétegeitől. Hozzá kell persze tenni: ha az amerikai szegények dollárban kifejezett jövedelmét a valutaárfolyamon átszámítjuk forintra, akkor látszólag jobb helyzetben vannak, mint a magyar szegények, az amerikai társadalmi helyzetben azonban súlyosan hátrányos a helyzetük. Az amerikai középrétegek és főképpen a leggazdagabbak jövedelme viszont sokkal magasabb a megfelelő magyar rétegek jövedelménél.

Ugyanakkor látszanak annak a jelei, hogy nálunk is hasonló jövedelem-egyenlőtlenségek alakulnak ki, és szétszakad a társadalom: kialakul egy szűk – a társadalom 5-10 százalékát kitevő – igen jómódú elit, a középrétegek Amerikától eltérően – lassan csúsznak – lefelé és létrejön egy nagytömegű – a társadalom legalább egyötödére becsülhető – reménytelenül szegény és leszakadó réteg, amelynek esélye a helyzete javítására egyre csekélyebb, mert tartósan munkanélküli, gyermekeit nem képes az alapszinten túl iskoláztatni, krónikusan beteg. Tartani lehet attól, hogy a gazdasági növekedés elindulása és az átlagos életszínvonal emelkedése sem fogja e szegény réteg helyzetét lényegesen javítani. Az ilyen leszakadási, elszegényesedési tendenciát jól átgondolt szociálpolitikával, jóléti védőhálóval lehet kivédeni. Ennek létrehozásához és fenntartásához azonban szükséges a szolidaritás érzése a társadalom tagjai között. Ennek hiányában a jobbmódúak aligha beszélhetők rá, hogy jövedelmük egy részéről mondjanak le a szegények, bajba jutottak megsegítése érdekében.

Nem kétséges, hogy a szociális kiadások jelentős terhet képeznek az állami költségvetésben, illetve – ha a társadalombiztosítás valóban önálló – a társadalombiztosítási járulékok magas szintje erősen növeli a bérköltségeket, és ezáltal rontja az ország nemzetközi versenyképességét. Különösen éles ez a probléma a mai Magyarországon, mert az elmúlt években a nemzeti jövedelem mintegy 20 százalékkal csökkent. Ilyen körülmények között a szociális kiadásoknál is takarékosságra kell törekedni. Súlyosbítja a problémát, hogy a munkanélküliségi segélyek és a szociális segélyek az utolsó években új, vagy csaknem teljesen új szociális kiadásokat okoztak. Teljesen más azonban a szociális kiadások kérdését azzal a belátással megközelíteni, hogy sajnos nincs lehetőség jelenleg akkora összegeket fordítani ezekre a célokra, mint amennyi indokolt és kívánatos lenne, és teljesen más azt állítani, hogy a szegények, hátrányos helyzetűek segítése, a társadalmi igazságosság érvényesítése szükségtelen, sőt káros, a szegények csak terhet jelentenek a társadalom számára, haszontalanok. A gondolatmenet odáig feszíthető, hogy a legjobb lenne, ha ez a réteg valahogy eltűnne, mint ahogyan a hajléktalanok problémája önmagától oldódik azáltal, hogy körükben igen nagy a halandóság. Az értékek szükségességét megkérdőjelező, a szolidaritás értékét tagadó filozófiai álláspont azzal a veszéllyel jár, hogy teljesen vulgarizált formában egy ilyen szociáldarvinista hozzáállás hivatkozási alapjává válik.

A szolidaritás vagy szeretet értékének társadalmi elfogadásával kapcsolatban is merülnek fel azonban súlyos kérdések. Az első az a tapasztalati tény, hogy kisebb csoportokban – elsősorban a családban – sokkal könnyebben jön létre és sokkal erősebb a szolidaritás, mint a nagyobbakban, elsősorban a nemzeti

társadalmakban, amelynek tagjai nem ismerik egymást személyesen. Még nehezebb az emberiség méreteiben a szolidaritást létrehozni. Ugyanakkor nyilvánvaló, hogy a mai magyarországi problémák kezeléséhez ilyen, az egész társadalmat átfogó szolidaritás szükséges. Egyre inkább látjuk azt is, hogy az emberiség egész súlyos problémáinak megoldásához világméretű szolidaritásra lenne szükség.

A másik súlyos kérdés, hogy végül is mivel lehet a szolidaritást, a szeretetet indokolni, vagy amivel Vajda Mihály írását befejezte: „Ja, hogy mondanám meg, azt meg, hogyan kell (t. i. jónak lenni — A. R.) és miért is legyünk jók, ha mások nem azok?” Vagy ahogyan Balassa Péter és Javornický István beszélgetésében (Magyar Nemzet, 1996. január 5.) megfogalmazódott: „A szolidaritás értékei deklaráltak le vannak sajnálva... Mondhatja valaki, hogy szeretnék én erkölcsös lenni, meg együttérző, de ha nem törődöm a saját jövőmmel, a perifériára csúszom, mert — és itt zárul be a kör — nincs társadalmi szolidaritás, engem sem véd meg senki”.

A szociálbiológiának és az állatviselkedéstannak, az etológiának van egy tetszetős magyarázata az altruizmusra (ezekben a tudományokban így szokták a szeretetet vagy szolidaritást nevezni): az emberek közötti kölcsönös segítség, sőt az egymásért való áldozatvállalás az egyén számára hátrányos lehet, de a csoport, a faj fennmaradását segíti, ezért az emberi evolúció során azok a csoportok választódtak ki, amelyeknek génjei az altruizmust segítették elő, írták elő hordozóik számára. Mint szociológus nem hiszek azonban az emberi viselkedés ilyen fokú genetikai meghatározottságában, úgy gondolom, a genetikai adottságok ugyan körülhatárolják a lehetőségeket, de az ember, ez a rendkívül tanulékony élőlény, elsősorban mégis a társadalmi környezetétől tanulja meg a viselkedési normákat. Ha pedig a környezet önzésre, sőt agresszivitásra tanítja, akkor aligha fog altruista módon viselkedni.

Ch. Taylor kanadai-amerikai filozófus 1989-ben megjelent „A személyiség forrásai, a modern identitás kialakulása” című könyvében a modern európai társadalmak értékeit próbálta feltárni, és azok forrásait a zsidó-keresztény vallási tanításokban, a felvilágosodás filozófiájában és a romantikus személyiség-eszményben látta, tehát az értékek alapját legalább részben a vallásban kereste.

Azok a mai erkölcsfilozófiai munkák, amelyek tisztán filozófiai alapon próbálták az etikát felépíteni, megítélésem szerint sikertelenek voltak. Ez tükröződik Vajda Mihálynak a posztmodern felé fordulásában is. A közelmúltban elhunyt *Emmanuel Levinas*, aki szerintem a legmélyebb filozófiai gondolatokat fogalmazta meg az erkölsről, kifejezetten vallási alapon fejtegette ki a „másik ember” iránti megértő és szerető magatartást a középpontba állító etikáját.

Mit tehetnek a jelenlegi értékválságban a magyarországi keresztények? Megismertetik, hirdetik, elfogadásra felkínálják Jézus etikai tanítását, amelynek középpontjában a szeretet áll. Továbbá természetesen példát mutatnak a szolidaritásra, a szegények, bajba jutottak, rászorulóknak megsegítésére családban, gyülekezetben, lakóhelyen, munkahelyen, egyházban. Ha ezt meggyőzően tudják tenni, lényegesen hozzájárulhatnak nem csak az értékválságnak, hanem sok más súlyos társadalmi problémánknak az enyhítéséhez is.

Andorka Rudolf

K I T E K I N T É S

D. DR. NAGY GYULA:

EGYHÁZI VILÁGHÍRADÓ

– 1996 december –

Az ökumenikus világmozgalomban az új év kezdetén minden figyelem az Egyházak Világtanács szeptemberben bejelentett gyökeres reformjának iránya felé fordul. Ismeretes, hogy az ökumenikus világszervezet két nagy ágból alakult ki: a „Hit és Egyházszerkezet” (Faith and Order) a hitre és egyházi élet megújulására irányult; a Gyakorlati Keresztység (Life and Work) mozgalmi ága viszont felelős szeretetre, a világ és a társadalom megújulására helyezte a fő hangsúlyt. A hatvanas és hetvenes évek második felétől erősebb hangsúly esett az utóbbi irányzatra. Részletesebben beszámolunk most a Világmissziói Konferenciáról Latin-Amerikában, amely újra a misszió, az egyház belső, lelki magújulás szolgálatát akarja az EVT-reform „szíveközepévé” tenni, együtt a felebaráti szeretettel, a társadalmi esetségeinek szolgálatával.

Az evangélikus világ-családban megkezdődött a „visszaszámlálás” és fokozott előkészület időszak. Mire ezek a sorok megjelennek, már alig 150 nap választ el bennünket a Lutheránus Világszövetség jubileumi világgyűlésétől. A tagegyházakban megindult az otthoni közös fölkészülés. Az észak-amerikai novemberi előkészítő konferencia után most Európa van soron (Varsó, 1997. február). „Ima-láncolatok” alakulnak a kontinenseken a világgyűlés spirituális hátteréül. Megkezdődik a világgyűlés témáinak földolgozása, megvitatása az egyes tagegyházakban.

Hírt adunk még a Luther- és Melanchthon-emlékhelyek „világörökségé” nyilvánításáról, a pápa kegyelmei talákozásáról, személyi változásokról skandináv testvéregyházainkban és két súlyos gyászsejtről az ökumenikus világmozgalomban.

(A híryanag lezárása: 1996. december 31.)

I. Egyházi Világszervezetek

EGYHÁZAK VILÁGTANÁCSA

Akik a XX. század egyháztörténetében valamennyire is tájékozottak, azok tudják, hogy az ökumenikus világmozgalom három évtizeden át tartó kialakuláshoz a döntő indítást az 1910-es világmissziói konferencia adta meg Edinburghban.

Az elmúlt, 1996-os év egyik legfontosabb egyházi eseménye volt a XI. Világmissziói Konferencia (Salvador – Brazília, november 25–december 3.). Sokak reménye szerint ez az esemény újabb döntő fordulatot hozhat az ökumenikus világmozgalom történetében. A nyolc-tíz évenként összehívott világmissziói nagy konferenciák fő kérdése mindig ez volt: hogyan

kell a mai egyházaknak és keresztényeknek az evangéliumot továbbadniuk a misszió és az evangelizáció kettős útján, a világ sokféle társadalmában és kulturális kontextusában?

Erre a döntő kérdésre koncentrált a Latin-Amerikában tartott legújabb missziói világkonferencia is. Fő témája ez volt: „Egy reménységre hívtunk el — Az evangélium a különböző kultúrákban”. Az EVT 330 protestáns, ortodox, anglikán és szabadegyházát mintegy 500 hivatalos delegátus képviselte a világ 80 országából. A Vatikán, a nem-tagegyházak és más vallások megfigyelőként voltak jelen Salvadorban. Bizonyos feszültségre és tiltakozásra adott okot az Egyházak Világtanácsának az a döntése — valószínűleg a jelenlegi pénzügyi krízis miatt —, hogy ezúttal csupán a tagegyházak delegátusai kaptak hivatalos

meghívást. Viszont csaknem 500 önálló missziói szervezet, amely hivatalosan részt vett és fontos szerepet játszott az előző missziói világkonferenciákon, csak mint megfigyelő vagy vendég lehetett jelen. A világmisszió aktív részvevőinek ezt a „megosztását” a jövőben el kell kerülnie az Egyházak Világtanácsának — hangzott el a kritika a konferencia egyik határozatában.

A megnyitó ünnepi istentiszteletet Salvador kikötőváros volt „rabszolga-dokkjának” területén tartották. Itt bűnbánattal emlékeztek meg arról, hogy a múltban, csaknem háromszáz éven keresztül, maguk az egyházak is milyen dicstelen szerepet játszottak a gyarmatosító európai országok, majd később Észak-Amerika rabszolgakereskedelmében. Salvador kikötőjébe érkeztek 1550-ben a legelső afrikai rabszolgaszállítmányok.

nyok. A következő 300 évben mintegy 12 millió fekete férfit, nőt és gyermeket raboltak el a rabszolga-kereskedők Afrikából és adták el őket — legtöbbször kényszer-megkeresztelés után — Dél- és Észak-Amerika rabszolgapiacain. Jelentős részük már a hajóúton meghalt. Akik életben maradtak, mérhetetlen szenvedések és megaláztatások között éltek még egy ideig, véres verejtékükkel alapozva meg a nyugati félteke rabszolgatartó országainak gazdasági előrehaladását. A nyugati egyházak részben maguk is résztvevői voltak ennek a kegyetlen berendezkedésnek, részben többnyire némán tűrték annak gyakorlatát. A világmissziói konferencia résztvevői most nyilvános bűnvallást tartottak a keresztyéneknek és egyházaknak a rabszolga-kereskedelemben játszott és a misszió szolgálatát is súlyosan sértő szerepe miatt egészen 1888-ig, a rabszolgaság megszüntetéséig. „Nekünk ma nemcsak megvallanunk kell ezeket a bűnöket, hanem részt is kell vennünk annak a kárnak a jóvátételében, amit évszázadokon keresztül részestársakként okoztunk” — kötelezték el magukat határozatukban a világkonferencia delegátusai.

Három jelentős felszólalást emelünk ki a tíznapos tanácskozásról. *Konrad Raiser* EVT-főtítkár a nagyobb társadalmi igazságosság aktív támogatására, és a „reménység kultúrájának” terjesztésére hívta föl a keresztyéneket és egyházakat. „Az evangéliumnak ereje van arra, hogy életképes emberi közösségeket hozzon létre” — mondta. *Musimbi Kanyoro* kenyai evangélikus teológusnő a misszió „új útjait” követelte: a keresztyén közösségek segítsék a „kultúrák humanizálását, a régi és igazságtalan társadalmi tradíciók megváltoztatását” a világ életében. *Kyryll* orosz ortodox metropolita ezzel szemben a politikába való túlzott keresztyén beavatkozást vette éles kritika alá: a misszió célja az egyes ember Istenhez vezetése és elsegítése az „erkölcsi újjászületésre”. Csak a hívő, újjászületett emberek tehetik a társadalmat is igazságosabbá és humánusabbá — hangsúlyozta előadásában.

A világkonferencia zárónyilatkozata, amelyet ellenszavazat nélkül fogadtak el, fölhívja az Egyhá-

zak Világtanácsa 330 tagegyházát: *a minden egyházra és minden keresztyénre érvényes jézusi missziói parancs legyen az istentől elfordult világban „az egyházak megbízatásának a szíve-közepe”,* elsősorban a társadalmak szegényei, szenvedői, kivetettjei között. Ugyanakkor fölhívja az Egyházak Világtanácsát, hogy a világmisszió szolgálatának biztosítson elsőbbséget a világszervezet küszöbön álló gyökeres reformja során. És vonja be ebbe a közös szolgálatba valamennyi egyházat, és az önálló missziói szervezeteket is.

ENI — epd-w

Az Egyházak Világtanácsa főtítkárának *karácsonyi üzenete* a betlehemi történethez kapcsolódva arra hív föl, hogy az egyházak és a keresztyének az új esztendőben nyíssák meg szívüket, és gyakorolják segítő szeretetüket a menekültek, hontalanok milliói iránt. Az Egyházak Világtanácsa az 1997. évet „Az egyházak szolidaritása a menekültekkel” évének nyilvánította. Velük találkozva azzal a Jézussal találkozunk, akit ugyan Betlehemben nem fogadtak be szüleivel az emberek, de akiben Isten maga keresi föl a Tőle elidegenedett embervilágot — hangzik az üzenetben.

ENI

Dr. Konrad Raiser a Missziói Világkonferenciához kapcsolódva *legújabb sajtónyilatkozatában* megállapítja: az Egyházak Világtanácsának az 1998-ban tartandó világgyűlésen (Harare – Zimbabwe) újra kellene fogalmaznia a misszió értelmezését a világ tagegyházai számára. Az utolsó ilyen nyilatkozat az 1982-es világmissziói konferencián jelent meg. Benne még érződik a feszültség a világmisszió ökumenikus és evangélikál teológiai értelmezése között. Mára ezek a feszültségek szűnőben vannak. Az új nyilatkozatnak a misszió középponti jelentőségét kellene majd hangsúlyoznia, immár nem csak a „harmadik világ” számára, hanem a történelmi egyházak szempontjából is, a szekularizált modern társadalmakban. Másfelől olyan módon kellene a misszió célját, lényegét megfogalmazni, hogy az elérje a mai kor

szekularizált emberét is, aki — Istentől elidegenedve — hiába keres megoldást legszemélyesebb egyéni és közösségi problémáira. Az új misszió-értelmezésnek foglalkoznia kell majd a ma olyan sokat vitatott *prozelitizmus* kérdésével is. A misszióknak ökumenikus jellegűnek is kell lennie; tehát nem sértheti más egyházak életét és szolgálatát. Ezért a többi egyházzal való egyetértésben, nem pedig más egyházakkal rivalizálva, azok híveit elhódítva kell végbemennie.

ENI

LUTHERÁNUS VILÁGSZÖVETSÉG

A Világszövetség karácsonyi üzenetét H. Brakemaier, az LVSZ brazil elnöke, fogalmazta meg a tagegyházakhoz: Karácsony evangéliuma ma is várja tanút, hírvívőit a világban a félelemben és szenvedések közt vergődő mai emberhez. Mert Karácsony, a Fiú testlétele, Isten felénk nyújtott, megmentő karja a Tőle elidegenedett, ezért eltévedt embervilág felé! Karácsony kegyelmének tanúira van szükség! Erre vagyunk elhíva mi, evangélikusok, a XX. század végének zűrzavaros világában.

Iwi de

November 19–21. között tanácskozott a *nyári világgyűlés első regionális előkészítő ülése* a kanadai Torontóban. Az Egyesült Államok és Kanada nagygyűlési delegátusai megvitatták azokat a speciális kérdéseket, amelyek Észak-Amerika tagegyházait foglalkoztatják a szekularizált világban való keresztyén tanúságtétellel kapcsolatban. Ezt követően külön tanácskoztak Észak-Amerika női delegátusai. Ugyancsak ülést tartott Torontóban az LVSZ Észak-amerikai Bizottsága is. Javaslatot dolgozott ki egy külön LVSZ-hivatal föllállítására ebben a régióban.

Iwi de

A kelet-ázsiai evangélikus egyházak november közepén női konferenciát rendeztek *Taiwan szigetén*. Javaslatot tettek arra, hogy *a világ evangélikus egyházaiban mindenütt alakuljanak női „ima-láncolatok” a nyári világgyűlés spirituális támogatására*. Kelet-Ázsiában már megalakult az

„imádkozó háttér”. Még novemberben csatlakozott hozzá az Amerikai Egyesült Államok és Kanada hasonló női „ima-közössége”.

Iwi de

A Lutheránus Világszövetség december 9–12. között Budapestre hívta össze 40 európai tagegyházának püspökeit és egyházi vezetőit. A nagy érdeklődést keltő püspöki tanácskozás azzal a kérdéssel foglalkozott: *milyen jövő-kép (vízió) él az évezredforduló előtt kontinenstünk evangélikus egyházaiban, és milyen sürgető feladatokat látnak maguk előtt az ígéhirdetés, a misszió és evangelizáció, valamint a szociális és nemzetközi diakónia területein?* A tanácskozás eseményeiről és tematikájáról előzőleg már beszámoltunk az Evangélikus Élet hasábjain. A Világszövetség angol és német sajtószolgálatára részletes, tízoldalas riportban tudósított a tanácskozásról. Kétségtelen, hogy az alapos és intenzív teológiai munka, amellyel a budapesti püspöki konferencia megvitatta az egyház legfontosabb feladatait a XX. század utolsó éveinek Európájában és az új évezred kezdetén, erős visszhangot vált ki majd ezeknek az egyházaknak a hongkongi IX. LVSZ-világgyűlésre való felkészülésében.

ENI — Iwi de

Az elmúlt évben ünnepelte 50 éves fennállását a Lutheránus Világszövetség Sajtószolgálat. A kezdetet 1946-ban az a sokszorosított News Bulletin (hírközlöny) jelentette, amely a LVSZ alapító nagygyűlésének előkészítésére indult meg. Később a LVSZ vezetői elhatározták egy Információs Osztály fölállítását (1953). 1980-ban szélesebb feladatkörrel megalakult a LVSZ Kommunikációs Osztálya, 1990-ben pedig a Kommunikációs Szolgálatok Hivatala. A hetvenes években sorra jöttek létre a genfi központi sajtószolgálat regionális ágazatai, kiadványai Afrikában, Ázsiában, Közép- és Kelet-Európában (IDL – Budapest) és Latin-Amerikában.

Ma a Lutheránus Világszövetség fő sajtókiadványa a kéthetenként

megjelenő, angol (e) és német nyelvű (d) Evangélikus Világ-Információ (lutheran world information — lwi), a LVSZ ezenkívül részt vesz a genfi nemzetközi Ökumenikus Hírek (ENI) szerkesztésében is.

Iwi de

Tizenöt évi szolgálat után, az elmúlt év végével nyugalomba vonult *dr. Eugene Brand*, a Világszövetség világszerte ismert ökumenikus teológusa, az utóbbi években a főtitkár helyettese volt az ökumenikus kapcsolatokban. Előzőleg sokáig a Teológiai Osztályon végzett értékes, nemzetközi szolgálatot.

Az észak-amerikai teológus *bücsúnyilatkozatában* elmondta: hosszú LVSZ-szolgálatára során *két fő célt* látott maga előtt. Egyfelől azért fáradozott mindig, hogy az evangélikus egyházak világszerte jobban fölismerjék és gyakorolják *a keresztyén egység iránti ökumenikus elkötelezettségüket*, elválaszthatatlanul a lutheri reformáció örökségéhez való hűségüktől, mivel ez a kettő „legszorosabban összetartozik”. A LVSZ-nek és tag-egyházainak „különleges prioritást” kell biztosítaniuk a többi egyházzal való ökumenikus kapcsolatoknak. A másik fő feladatának *a teológiai és ökumenikus képzés hiányszükségletének megszüntetését* tekintette a világ evangélikus egyházaiban.

Dr. Brand nyugdíjas éveiben ökumenikus tapasztalait kívánja továbbadni saját egyházában (ELCA) és az Ohio-állambeli Columbus Evangélikus Teológiai Szemináriumában.

Iwi de

VATIKÁN

Az anglikán világegyház feje, C. Carey canterbury-i érsek december első napjaiban látogatást tett kíséretével a Vatikánban II. János Pál pápánál. A látogatás során a két egyházfő közös istentiszteleti szolgálatot végzett a római Szt. Gregorius-katedrálisban, és közös nyilatkozatot is közzétettek a látogatásról. Ebben nagyra értékelték a két egyház több évtizedes *teológiai dialógusának* eredményeit, amelyek alapján számos kérdésben érték el jelentős megegyezést. Mindkét egyházfő megerősítette a

két egyház határozott törekvését jövőben is a keresztyén egység elérésére.

Ebben a közeledésben azonban változatlanul súlyos akadály a *nemzeti lelkesszé és püspökké szentelésének elismerése* az anglikán egyházban. A világ 37 autonóm anglikán egyházi provinciájából eddig már 11 — tehát a többség — elfogadta a női papi ordinációjának lehetőségét, ideértve az angliai fő egyházi provinciát is. A pápa viszont, az előző évekhez hasonlóan, most is megerősítette, hogy egyháza nem ismeri el ezt a döntést. Carey érsek viszont kijelentette nyilatkozatban, hogy az Anglikán Közösség kitar reformációi gyökerei mellett, ebben a kérdésben egyedül magukat hivatott teológiailag dönteni.

A *nemzetközi sajtó* is megállapította, hogy „az ökumenikus csúcs találkozó a női lelkészek kérdésében fennálló mély ellentétek áthidalása nélkül ért véget” (Corriere della Sera); viszont a teológiai dialógus és az egység keresése tovább tart a két egyház között (The Guardian).

ENI

A világelelmezési ENSZ-konferencia alatt Fidel Castro, Kuba államelnöke történelmi jelentőségű, első látogatást tett II. János Pál pápánál, és kubai hivatalos látogatásra hívta meg az egyházfőt. Castro elnök fiatal éveiben jezsuita nevelésben részesült, de ezután mindig ateistának vallotta magát. A *vatikáni látogatás* után kijelentette: „A Vatikán és Kuba közötti kapcsolatok jók, és remélem, a jövőben tovább javulnak.”

Kuba az egyetlen latin-amerikai ország, amelyet a pápa még nem kereshetett föl számos utazása során. A Karib-tengeri szigetország 11 millió lakosának 40 százaléka ma is római katolikus. De mindössze 200 lelkész áll szolgálatban. A nemzetközi sajtó értesülései szerint a pápa és a kubai elnök találkozásának fő témái a kiengesztelődés és a társadalmi fejlődés voltak.

ENI

EURÓPAI EGYHÁZAK KONFERENCIÁJA

Jean Fischer, az európai ökumenikus egyházszervezet távozó főtitkára nyilatkozott a Nemzetközi

November végén tartották meg a londoni Westminster Abbey-ben a harmadik ünnepi istentiszteletet a *Porvooi Egyezmény* aláírása alkalmából, amely egyházközösséget hozott létre a szigetországi anglikán és az észak-európai evangélikus egyházak között. Az előző két ünnepség színhelye — mint arról beszámoltunk — Trondheim és Tallinn volt az elmúlt szeptemberben.

Az egyházi ünnepségen részt vett *II. Erzsébet* királynő is. Az egyezmény angliai jóváhagyását még jelentősebbé tette, hogy arra az Angol Egyház zsinata keretében került sor, és azt maga a zsinat is ünnepélyesen jóváhagyta.

lwi de

FEHÉR-OROSZORSZÁG

*Ökumenikus Tanácsadó Bizottság*ot alakítottak a volt Szovjetunió országaiban élő keresztyén egyházak Minszkben, Fehér-Oroszország fővárosában egymás iránti megértésük és együttműködésük elősegítésére. A találkozón a Független Államok Közössége és a balti három ország 21 egyháza — ortodox, római katolikus, történelmi protestáns és újkori szabadegyházak — vettek részt és határozták el az új, regionális ökumenikus szervezet létesítését

CEC Monitor

AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK

Az amerikai magyar evangélikusok lapja, az „*Erős Vár*” beszámolt arról, hogy október 13-án összevont magyar és angol nyelvű istentisztelet keretében iktatta be *Tamáty Zoltán* és felesége, *Tamásyné Molnár Éva* lelkészeket a Nyugat-Clevelandi Magyar Evangélikus Gyülekezet lelképásztoraivá *Ronald Zoesch* püspökhelyettes és *Bernhardt Béla* főesperes. A fiatal csövéri lelkész házaspár amerikai szolgálatára a hazai egyház nevében is Isten áldását kívánjuk.

Ugyancsak az Amerikai Evangélikus Konferencia (AMEK) lapja számolt be arról, hogy ebben a tanévben két magyar ösztöndíjas

hangsúlyozta, hogy a szociális társadalmi szolgálat továbbra is a Bajor Evangélikus Egyház munkásságának súlypontja marad. Az egyház pénzügyi helyzetének feszültségei ellenére a *menekültek és a munkanélküliek támogatása, valamint a német szociális állam iránti elkötelezettség* ezután is lényeges területei lesznek az egyház társadalmi feladatainak — mondta a püspök a zsinatot megnyitó beszédében.

epd-w

SVÉDORSZÁG

A Svéd Egyház által első helyen jelölt *K. G. Hammar* lundi püspököt a kormány *Svédország új evangélikus érsekévé* nevezte ki. Hammar érsek beiktatása februárban lesz Uppsalában. Az új érsek a liberális teológia történetéből promovált, a hetvenes években 3 éven át tanított Singapurban a Trinity Theological College-ban, 1980 és 1987 között — püspökké választása előtt — pedig a lundi Lelkipásztori Intézet rektora volt.

lwi de

FINNORSZÁG

Két új püspök kezdte meg szolgálatát a Finn Egyházban. A tamperei egyházkerületben *Juha Pihkala*, a járvenpäai egyházi továbbképző intézet igazgatója lett *Paavo Kortekangas* püspök utóda. A kuopioi kerületben pedig *Wille Riekkinent*, az említett továbbképző intézet tanárát választották meg. Az új püspök a nyugalomba vonult *Matti Sihvonon* püspök utóda, akit hazánkban is sokan ismernek.

lwi de

NORVÉGIA

Ökumenikus istentiszteletet tartottak az 1996-os *Nobel-békedíj* átadása napján Oslo evangélikus székesegyházában. Az istentiszteleten részt vett *C. F. X. Belo* kelet-timori római katolikus püspök, és *J. Ramos-Horte*, a Kelet-Timor függetlenségéért küzdő politikus a két új Nobel-békedíjas. Mindketten évek óta vezetik a küzdelmet az indonézektől leigázott, volt portugál gyarmat függetlenségéért.

lwi de

Ökumenikus Hírszolgálatnak (ENI). Ebben megállapítja, hogy az 1989-es döntő európai változások, és a „vasfüggöny” megszűnése után *nincs többé értelme az össze-európai EEK mellett az Európai Unióban élő egyházak külön ökumenikus szervezetének Brüsszelben (Európai Ökumenikus Bizottság).*

A két külön szervezet integrációját mind az EEK, mind az EUÖB vezetősége jóváhagyta ebben az évben. Az integrációról a két európai egyházi szervezet tagegyházainak 1998-ig kell döntenüik.

ENI — CEC Monitor

II. A Világ egyházai

NÉMETORSZÁG

Röviddel a Luther emlékév után és a Melanchthon-év kezdete előtt az UNESCO, az ENSZ Kulturális Világszervezete a „világörökség” részévé nyilvánította a Luther- és Melanchthon-emlékhelyeket Németország keleti felében. Közéjük tartozik Luther szülőháza, egyúttal halálának helye Eislebenben, továbbá a Vártemplom Luther és Melanchthon sírjával, Luther professzori szobája és Melanchthon lakóháza *Wittenbergben*. Ezek az emlékhelyek eddig is a világ evangélikusságának zarándokhelyei voltak; ezután pedig a világturizmus még nevesebb, külön védelemben részesülő nemzetközi célpontjai lesznek. A „világörökség” eddig 513 különleges természeti és kultúrkinccset foglal magába az UNESCO védnöksége alatt.

epd-w

Az első németországi *Ökumenikus Egyházi Napok* megszervezését vették tervbe 2002, és 2004, között a magdeburgi evangélikus és római katolikus egyházi vezetők. Egy ilyen hatalmas méretű német ökumenikus találkozás „mérőkövető lehet az úrvacsorai közösség felé vezető úton is” — jelentette ki a Német Evangélikus Egyházi Napok központjának egyik vezetője.

epd-w

Hermann von Loewenich, müncheni evangélikus püspök a bajor tartományi zsinat megnyitásán

teológus végzi tanulmányait az 1860-ban alapított neves Lutheran School of Theology Főiskolán. A lap bemutatja olvasóinak *Lázár Zsolt* ötöd-éves, és *Molnár Erzsébet* negyed-éves hallgatókat, és köszönti őket *Chicagóban* és az amerikai magyar evangélikusok közösségében.

Erős Vár

GUATEMALA

Véget ért a már 36 éve tartó, leghosszabb polgárháború Latin-Amerikában. A közép-amerikai Guatemala állam lakosságát sújtó kegyetlen polgárháborúban több mint 150 ezer ember vesztette életét, közülük 40 ezren nyomtalanul tűntek el a kormányok és a gerillák közti véres küzdelmekben. Hosszas tárgyalások után, amelyekben az egyházak és maga a Lutheránus Világszövetség is jelentős szerepet vállaltak, 1996 tavaszán végre létrejött a fegyverszünet, az év végén pedig *Alvaro Arzu* államelnök, és a gerilla-vezetők a fővárosban aláírták a *végleges megegyezést*, amely többek között rendezte a gerillák visszatérését is a társadalom életébe. A guatemalai békekötést az Egyesült Nemzetek Szervezete, és

egész Latin-Amerika köszöntötte, mivel az reményt ad a polgárháborúktól gyötört Közép-Amerika egészének békés fejlődésére.

epd-w

INDIA

A nemzetközi ökumenikus mozgalom két ismert vezető személyiségének haláláról érkezett gyász hír Indiából. Nyolcvan éves korában Madrasban meghalt *Dr. M. M. Thomas*, a világszerte ismert szociológus-professzor és politikus, a Mar Thomas Szír Ortodox egyház tagja, aki évtizedeken át vezető szerepet játszott az Egyházak Világtanácsa és az indiai egyházak életében. Legemlékezetesebb, szociáletikai témájú előadásai az újdelhi (1961) és az uppsalai EVT-világgyűléseken (1968), valamint az EVT „Egyház és Társadalom” genfi világkonferenciáján (1966) hangzottak el. Mint laikus egyházi személyiséget, elsőként választották meg az Egyházak Világtanácsa Központi Bizottsága elnökévé (1968–1975). „Fáradhatatlan hűséggel szolgálta egyházát és az ökumenikus mozgalmat, példaképe volt az igazi keresztényen alázatosságnak, sohasem

kereste a saját érdekét, és mindig közösség szolgálatában állt” emlékezett meg róla *K. Raisher* EVT mai főtitkára.

Ugyancsak az elmúlt év őszén távozott el közülünk az ökumenikus mozgalom egy nagy, indiai személyisége *Paul Mar Gregorios (Paul Verghese)* Malankara Szír Ortodox Egyház metropolitája, 74 éves korában. Előadásai, mélyen hívő teológiai felejtetetlenek maradnak mind azoknak, akik személyesen ismerhették. Az Egyházak Világtanácsa helyettes főtitkára volt Genfben 1962–1967 között; számtalan ökumenikus konferencián, bizottságban végzett értékes teológiai szolgálatot. 1983 és 1991 között Egyházak Világtanácsa egyik női tisztségét töltötte be. Indiában Kottayam Ortodox Teológiai Főiskolájának, és a Delhi Ortodox Központnak a vezetője volt. Paul metropolita jelentős szerepet játszott az Egyházak Világtanácsa irányánál és gyakorlati tevékenységének alakításában, nem egyszerűen mint „belülről megszólaló, kritikus hang” — méltatta életművét *Raisher* főtitkár Genfben.

MEGJELENT

Dr. Hafenschner Károly: Erősítsd testvéreidet! című könyve

Gyűjteményes kötetet ajánlunk olvasásra - újraolvasásra. A Lelkipásztorban 1989 és 1996 között megjelent meditációkat gyűjtötte össze a szerző, a Lelkipásztor korábbi felelős szerkesztője. „Kiknek szól a könyvecske? - Elsősorban aktív lelkészeknek, akik ma gyakorolják ezt a nehéz hivatást és szomjasak, éhesek a jó szóra, s igénylik az erősítést, de szólhat ez a kis könyv aktív nyugdíjasoknak is, akik magas koruk ellenére még mindig felelősséggel figyelik egyházunk életét és ha tehetik szívesen szolgálnak is: tapasztalattal, ismeretanyaggal, imádsággal.” (5. old.)
(Kiadó: Crea-Print, 1996.)

Megren delhető: Crea-Print, Bp, 1022. Tapolcsányi u. 6.

Fax: 3265-135

F.ár: 380 Ft/db+Postaköltség.

DR. HAFENSCHNER KÁROLY
ERŐSÍTS
TESTVÉREIDET!

F I G Y E L Ő

Liturgiai konferencia a Deák téren

„Az evangélikus liturgia múltja és jövője” címmel egynapos konferenciát szervezett egyházunk Zenei Bizottsága és a Magyar Egyházzenei Társaság Protestáns tagozata az elmúlt év november 30-án.

Egyházi istentiszteleti életének elevenen tartása és megújítása állandó feladat, napjainkban azonban ez a kérdés különleges hangsúllyal vetődik fel. Ezt fejezte ki az előadók széles köre, és az, hogy a résztvevők között idős lelkésztől teológushallgatóig, egyházzenésztől a liturgia iránt érdeklődő laikusig egyházunk széles rétege képviselve volt.

Ferenczi Ilona bevezetőjében bemutatta a nyár folyamán megjelent Protestáns Graduált, és röviden ismertette azokat a XVI. sz. végi és XVII. sz-i forrásokat, melyek alapján ez az új kiadvány készült. Az elhangzottakat éneklés tette élővé. Néhány egyszerűbb tétel után nehezebbek is sorra kerültek.

A rövid — és liturgiához illő módon — énekes bevezetés után az egybegyűlt lelkészek és egyházzenészek D. Dr. Pröhle Károly előadását hallgatták meg.

A professzor azokra a hatóerőkre, elvekre utalt először, melyek a magyarországi evangélikusság liturgikus életét is befolyásolták. Rámutatott arra is, hogy a reformáció különböző ágai ugyanazokat a célokat — Jézus rendelése és az apostoli hagyomány szerint való tisztító szándék — szem előtt tartva különböző következtetésekre jutottak. A liturgia ügyén való gondolkozás első lépése így a teológia legalapvetőbb kérdése, a Jézus-kérdés felvetése lehet. Jézus a szigorú liturgikus szabályok által meghatározott zsidó hagyományok között a szabadságot hirdette és élte, de nem a mai értelemben vett demokratizmust. Tanítványait barátként fogadta, ha parancsa szerint jártak. A törvény és evangélium tanítását bízta rájuk, és elrendelte a keresztséget és az úrvacsorát. Ezek az irányutatók magukban hordozzák a többféleség, a különbözőség lehetőségét. Félreértésük azonban torzulásokhoz vezethet. Mint az ismeretes, a reformátorok nem új rend teremtését, hanem a régi megtisztítását tűzték célul. Luther és Kálvin is a korában és környezetében élő rendből indult ki, mikor az istentisztelet rendjére tett ajánlást. Ez a kiindulási pont Kálvin számára az általában szabad téren tartott bűnbánati prédikáció. Luther számára a mise, amely szerzetes éveiben szívéhez nőtt. Az evangéliummal ellentétes helyek kihagyásával és más elemek beiktatásával alakultak ki ezekből a reformáció istentiszteletének formái. Az azonban téves későbbi

értelmezés, miszerint Luther a kétsúcsú liturgiát úgy értette volna, hogy csak az az istentisztelet teljes értékű, melyen prédikáció és úrvacsora is van. Helyesebb, ha úgy fogalmazzunk, a szentség vételét lehetővé kell tenni, de annak az istentisztelete is teljes, aki nem vesz részt az úrvacsorán. Tudnunk kell, hogy Luther korában sem élt a teljes gyülekezet minden vasárnap az úrvacsora közösségével, így a gyakorlat vezetett az úrvacsora nélküli istentisztelet kialakulásához. A szentség komolyan vételéhez a bűnvallás, gyónás is szervesen kapcsolódik, mely a középkorban vált kötelezővé. Pröhle professzor itt utalt a pap és diakónus szolgálat előtti közös bűnvallására. Hibás volna gyónást és úrvacsorát feszültségben látnunk. A gyónás a törvény hirdetését, a bűnbánatot és a bűn mélységéből való felemelést egyesíti, az úrvacsora pedig az evangéliumi bűnbánat lehetőségét adja.

Ha a reformáció liturgikus elveit számba vesszük, fontos kiemelni a gyülekezeti elvet, mely nemcsak azt fedi, hogy gyülekezet nélkül nincs istentisztelet, hanem a gyülekezetet az istentisztelet cselekvő részesévé teszi. Fontos eszköz ebben az anyanyelvűség, és ezzel összefüggésben az anyanyelvű gyülekezeti ének, mely a reformációban vált a liturgia szerves részévé. Az énekeknel elengedhetetlen, hogy a szöveg és dallam az anyanyelven egymást segítve csendülhessen fel. Így a fordítás és dallambeli igazitások terén egyaránt felelősségteljes, nehéz feladata van a német énekeket és a gregoriánt magyarra ültetőknek.

Míg eleinte a lutheri reformáció terjedt el Magyarországon, később a kálvinizmus hódított. Ez a liturgikus egyszerűsödés vezetett az evangélikus gyülekezetekben is használatos rövid rend elterjedéséhez. 1935-ben Raffay püspök vezette be a német minták nyomán készült énekesverses rendet. Ez a gazdagabb liturgiájú evangélikus országokhoz viszonyítva egyszerűbb rend, a korábbi századokhoz képest hazánkban jelentős előrelépésnek számított. Századunk első felének küzdelmei és kísérletei a liturgia megreformálására az egyes helyi eredményeken túl 1956-ban vezettek el oda, hogy Pröhle Károly megbízást kapott az első magyar egyetemes agenda szerkesztésére, mely 1963-ban jelent meg. Ezt 1986-ban követte a ma is használatos Agenda, melynek számos lehetőségét még ma sem használjuk ki.

Pröhle professzor előadása után D. Szezik Imre püspök referátuma következett „A liturgia reformjának szükségessége” címmel.

A püspök elsőként megköszönte egykori tanára, Pröhle professzor előadását. Bevezetésében kiemelte az

istentisztelet közösségi jellegét, és azt a fontos aspektust, hogy a liturgia magában hordozza a szó és zene iránti igényességet a liturgikus tradíció figyelembevételével, de az új formák iránti fogékonysággal. Majd az evangélikus istentisztelet-értelmezés történetéből emelte ki Luther két gondolatát: a Deutsche Messe előszavában leírt pedagógiai aspektust (az istentisztelet fiatalokra kifejtett, jóra nevelő hatása) és a jól ismert „párbeszéd értelmezést”. (Isten igéjén keresztül beszél velünk, mi az imádság és ének szavaival szólunk hozzá.) Aláhúzta azonban, a huszadik század legjellemzőbb istentiszteletről alkotott felfogása Schleiermacheré, mely a liturgia ünnepi jellegét emeli ki. Ezáltal megnő a szakramentális karakter és az úrvacsora jelentősége. Ebben a megvilágításban érthetőbbé válik, hogy míg a II. Vatikáni Zsinat azt szorgalmazta, hogy a római katolikus egyházban minden istentisztelet legyen prédikáció, evangélikus körökben a gyakoribb úrvacsorával való éles feltételeit igyekeztek megteremteni.

A ma Magyarországon legáltalánosabban elterjedt gyakorlat (gyónás és úrvacsora az igeliturgia lezárása és elbocsátás után) sokak számára azt sugallja: az úrvacsora az istentisztelet „függeléke”. Nem beszélve arról az ellentmondásról, hogy az első rész végén elmondott áldás után az istentisztelet szinte újra kezdődik.

Istentiszteleti életünk gyakorlatának krízise a hanyatló énektudásban, a liturgia iránti értetlenségben is megnyilvánul. Korunk sajátossága, a csökkenő koncentráció képesség is számos kérdést vet fel.

A felsoroltak mellett olyan új szituációkkal kell szembesülnünk, melyekkel a 63-as és 86-os Agenda szerkesztések még nem lehetett számolni.

Mindezek indokolják istentiszteleti életünk reformját.

Szebik püspök referátuma után rövid korreferátumok következtek. Közülük Laborci Zoltán korreferátumát jelen, Ferenczy Zoltán és Trajtlér Gábor hozzászólását pedig következő számunkban közöljük.

Fehér Károly korreferátumát négy pontba foglalta:

– Liturgikus tanítás és nevelés nélkül nem képzelhető el új agenda. Ez a tanítás a lelkészképzésben létfonosságú, de a gyülekezeti életben, a hittantaní-

tásban is jelen kell, hogy legyen a liturgia megismerésének és megszerettetésének szándéka.

– A XVI–XVII. sz-i protestáns graduál-anyag akkor a liturgikus életben is használható, ha nyelvezetét nem kuriozitás, hanem a használhatóság jellemzi.

– Szükséges volna az azonos helyeken, azonos lemezen használt liturgikus szövegek ökömunkásgyegyetése.

– Élénk figyelemmel kövessük a lutheránus világ liturgikus életét.

Hafenscher Károly megemlékezett a 20 éve elhunyt Jánossy Lajosról, arról a liturgika professzorról, aki 1932-ben megjelent doktori értekezésre ma is érdemes olvasmány ebben a témakörben. Emellett a jelenlegi figyelmébe ajánlotta az 1990 után megjelent german nyelvű irodalmat. Aláhúzta, a liturgia a teológia gyökere, az egyház életének szívdobbanása. Az egyház megújulása és a liturgia megújulása eleven és kölcsönös kapcsolatban van egymással. Ezzel kapcsolatban sürgetően érezhető ma a belső igény és a külső adottságok egyezése. Felfrissítésre, megelevenítésre elevenen tartásra van szükség.

A korreferátumok után ismét felcsendült az éneklés. A Protestáns Graduálból a Te Deum.

Ebéd után lehetőség nyílt a hozzászólásokra is. Újra felvetődött a vita a gyónás helyével kapcsolatban.

Reményt adó volt hallani **Wagner Szilárd** teológus hallgató tapasztalatát, mely szerint ha kellő szeretettel és értéssel tanítják a gyerekeket, az igényes szóra és évszázados énekincre is fogékonyak lehetnek.

Farkas Zoltán zenetudós, református egyházzenei vezető, **Déri Balázs** karvezető, a Magyar Egyházzenei Főszervezőbizottság elnöke a Magyar Egyházzenei Társaság köszöntését tolmácsolta örömmel konstatálva a fokozódó érdeklődést a konferencia iránt.

A konferenciát adventi vespera éneklése zárta a templomban.

Isten áldja meg a liturgia iránt felelősséget érzők közösen való gondolkodását, és tegye eszközévé munkájukat jóhatalmuk terjedésében és megélésében!

Finta Gergely

A gyónás az evangélikus liturgiában

Korreferátum

I. Előjáróban

Hozzászólásomat három általános megjegyzéssel kezdem.

1. Mondandómat *konfesszióknak szánom*, a szó nem teológiai, hanem általános értelmében, tehát: vallomásomnak, őszinte szónak.

2. A liturgiában *nem vágyok „szakember”*, de régtől fogva szeretettel foglalkozom vele. Az istentiszteletet az egyházi-gyülekezeti élet legfontosabb részének tartom. Ezért a vele kapcsolatos kérdések — mind tartalmi, mind formai szempontból — mindig élénken foglalkoztattak. Ezek iránt a rámbízottak érdeklődését is igyekeztem felébreszteni, és a gyülekezetet állandóan tanítani.

3. Különösen *szívügyemmé vált az úrvacsora*, nemcsak személyes áldásai miatt, hanem istentiszteleti gyakorlatunk szempontjából is. Egyházunkban az úrvacsora kikerült a „főistentisztelet” rendjéből, annak mintegy függeléke lett, ezért régtől fogva küzdöttem az úrvacsorának istentiszteletünkbe való visszahelyezéséért és rendjébe való szerves beillesztéséért.

II. Gyónás és úrvacsora

Mivel istentiszteletünkben a gyónás és az úrvacsora szervesen összefonódott, először erről mondom vallomásomat.

1. Első megjegyzésem elsősorban nem liturgiai, hanem teológiai jellegű. *A gyónás dogmatikai, elvi alapon nem tartozik az úrvacsorához*, vétele feltételeként sem. Ez a meggyőződésem, hogy a gyónás és úrvacsora együtt használata nem helyes liturgiánkban. Sem az ősi keleti nyugati, sem a reformáció korabeli liturgiák nem tartalmaznak ilyen összekapcsolást. A korabeli magyar evangélikus liturgiák sem! Ez későbbi torzulás az egyházunkban. Éppen a lutheri reformáció egyházában még a látszatát is el kell kerülnünk annak, mintha az úrvacsorában nekünk ajándékozott isteni kegyelemnek bármiféle emberi feltétele lenne. Ezért a gyónást és az úrvacsorát liturgiánkban egymástól el kell különítenünk.

2. Az elmúlt évek-évtizedek során *sokan emelték szavukat* ennek érdekében. Nevek sorát idézhetném, elég hosszú lista kerekedne belőle. Ezt más alkalommal

meg is tettem már. Most csak egyre hivatkozom. Országos Könyvtárunkban nemrég került a kezembe egy zsineggel összekötött, szétmállástól így óvott füzet. Pozsonyban nyomtatták, de dátum nem található rajta. Sikerült kiderítenem, hogy 1916-ban adták ki. Szerzője br. Podmanitzky Pál, akkor felsőszeli lelkész. A soproni Teológiánk által kitűzött témát — „A keresztyén istentisztelet lényege” — dolgozta fel pályamunkaként. Ebből idézek: „Válasszuk el a gyónást az úrvacsorától, s az úrvacsorának így lényegesen megrövidített actusát illesszük be a főistentiszteletbe, mint annak csúcspontját, s legyen elv, hogy minden istentisztelet alkalmával terítve az Úr asztalára”. Megismételem a dátumot: 1916!

3. Reformátori eleinknél a gyónás nem az úrvacsorai liturgiának, hanem az *úrvacsorára való előkészületnek a részét képezte*, s mint ilyen, istentiszteleti alkalom volt. Csak nálunk kezdték, nagyjából a XVII. századtól — főként református hatásra — az úrvacsorával való együttes használatát egy ugyanazon istentiszteletben. Ezzel az úrvacsora szinte a bűnbánat szentsége lett. Hadd utaljak itt a neves svájci teológusra, E. Thurneysenre, aki az úrvacsoráról, mint „egyetlen igazi bűnbánati szentség”-ről ír. Ettől nekünk evangélikusoknak nemcsak teológiailag, hanem liturgikus gyakorlatunkban is el kell határolnunk magunkat.

4. Egyházunk életében a gyónásnak és az úrvacsorának külön-külön jelentősége és szolgálata van. Egybekapcsolódásuk mindkettő *tartalmi beszűkülésével, megszegényítésével és hatásának elerőtlenítésével jár*. Egyházi gyakorlatunkban emiatt a gyónást szinte kizárólagosan csak az úrvacsorával kapcsolatban használjuk. Az úrvacsorában pedig elhalványul annak eucharisztikus jellege, az örvendező hálaadás és közösség-teremtő ereje.

5. A gyónás lutheri teológiai szempontból nem az úrvacsorával, hanem *sokkal inkább a keresztségünkkel van szoros kapcsolatban*. Álljon itt csupán két rövid idézet Luthertől. Előre kell bocsátanom egy értelmező megjegyzést. Az idézetekben, a korabeli szóhasználatnak megfelelően, a „bűnbánat” a gyónást jelenti. „...a bűnbánat szentségének alapja is ebben a szentségben (t. i. a keresztségben) van... a bűnbánat szentsége a keresztség szentségét újítja meg és ismét arra utal... a kulcsok hatalmából most ismét visszanyerted a keresztség erejét és lényegét”. (Három sermo a szentségekről.) — „...a keresztség hatóerejével és jelentésével magában foglalja a harmadik szentséget is, amelyet bűnbánatnak neveztek el. A bűnbánat ugyanis nem más, mint keresztség... Ha tehát bűnbánatban élsz, a keresztségben jársz...” (Nagy-Káté).

6. Összegezve mindezt — személyes vallomásként is — azt kell mondanom, hogy a gyónás — a keresztséggel együtt — *keresztyén egzisztenciánk állandó élet-aktusa, az evangéliumi hit kezdete és folyamatos élete*. Tulajdonképpen ugyanez a megtérés is. Éppen ezért a gyónás nem az úrvacsora része, pláne nem feltétele, hanem keresztségünk és hitünk állandó gyakorlása egyéni életünkben, és a gyülekezet közösségében.

III. A gyónás istentiszteletünk rendjében

Itt most elsősorban az úrvacsorás istentisztelet rendjéről van szó, bár elkerülhetetlen, hogy általános istentiszteleti rendünkre ne utaljak.

1. Minden keresztyén/keresztyén *liturgia első fontos része a bűnvalló, gyónóimádság, a confiteor*. Mi csak így

léphetünk Isten színe elé. Ezt nálunk a lelkész olvassa, a gyülekezet magában vele imádkozza. Helyesebb, ha ezt a confessio-t a gyülekezet fennhangon együtt mondja. Ez honosodott meg katolikus testvéreinknél. Ehhez a bűnvalláshoz csatlakozik nálunk egy bibliai igevers és a glória. Ez így együtt *elégé rejtett gyónás*, amolyan gyónás-féle, vagy fél-gyónás. Benne nem kerülhet kellő hangsúly a gyónás fontosabb részére. A Kis-Kátéra utalok: „A gyónásnak két része van: az egyik az, hogy megvalljuk bűneinket, a *másik* az, hogy a feloldozást vagy bűnbocsánatot úgy fogadjuk a gyóntatótól, mint Istentől magától...” Ez ugyan az idézett helyen a magán-gyónásra vonatkozik, de alkalmaznunk lehet istentiszteletünk liturgiájára is.

2. Sőt, az úrvacsora istentiszteleten *éppen ezt a „másikat” kell az egész gyülekezet számára kihangsúlyozottá tenni*. Hiszen mindnyájunk számára, nemcsak az úrvacsorával élni kívánók számára ez a legfontosabb! „Az első a mi cselekedetünk és dolgunk: panaszolom bűneimet, és sóvárgok lelki felüdülésre és vigasztalásra. A másik olyan cselekedet, amelyet Isten maga végez, amikor ember szájába adott ígérel feloldoz bűneimtől. Ez a második a legfontosabb és legnemesebb rész, amely a gyónást gyönyörűvé és vigasztalóvá teszi.” (Nagy-Káté). A hit éppen ezt ragadja meg.

3. Az úrvacsorás istentisztelet liturgiájában ezért *az istentisztelet első főrészében van helye a gyónásnak*. A gyónást tehát az úrvacsorától elválasztva, a liturgia elejére kell helyezni, s a feloldozás nélküli fél-gyónás helyett az absolutio-val teljessé kell tennünk. Ez a teljes gyónás képezi a liturgia első főrészét. Részt vesz ebben – keresztségünk és szüntelen rászorultságunk okán – az istentiszteletre összegyűjtött egész gyülekezet.

4. Az istentisztelet első részébe helyezett, az absolutio-val teljessé tett gyónás *ma általánosan terjed a keresztyén/keresztyén liturgiában*. Elsősorban az evangélikus liturgiákban válik egyre általánosabbá, de egyre gyakrabban alkalmazzák másutt is. (Lásd német, finn, angol, amerikai evangélikus liturgiák, az ún. Limai liturgia stb.) Ennek ökumenikus szempontból is nagy jelentősége van, s nekünk evangélikusoknak itt élen kell járnunk.

IV. Befejezésül

1. Hálás vagyok Trajtler Gábornak, hogy az általam másutt már publikált (Lelkipásztor, 1996. 269. o.) úrvacsorás istentiszteleti rendet, meglepetésemre, a mai alkalomra *több példányban fénymásolta*.

2. E liturgia első főrészében van a gyülekezeti gyónás a bűnvallással és feloldozással, második fő része az igeszolgálat, a harmadik pedig maga az úrvacsora. Ez a rend ábrázolja *istentiszteletünkkel kapcsolatos szentháromsági koncepciómat*. Benne az Atya szeretetét a gyónás, a Fiú kegyelmét az igeszolgálat, a Szentlélek közösségét pedig az úrvacsora „demonstrálja”.

3. Ezt a liturgiát gyülekezeti szolgálatom során a 60-as évek második felében vezettem be. *Áldását magam és a gyülekezet egyaránt tapasztaltuk*. Az egyik legnagyobb áldása talán az volt, hogy az 50-es években egyre elhagyatottabbá váló szószék és oltár köré újra visszatért a gyülekezet. A szétszédődő nyáj hallgatni kezdte újra Pásztor hangját és egyre többen részesedtek asztala javaiból.

hog az antik Rómában vallás és államiság szoros kapcsolatban volt egymással, a kereszténységtől tehát magát a római államiságot féltette, a pogány istenekhez való ragaszkodás valószínűleg már nála sem jelent hitbeli meggyőződést. E híres relatio elemzése mellett megtalálható a nagy ellenfél, Ambrosius 17. levelének részletes magyarázata, ebben az oltár visszaállítása ellen érvel. Ebben a korszakban olyan szerzővel is találkozhatunk (Firmicus Maternus), aki munkássága első szakaszában pogány szellemben alkotott, majd harcos keresztény hitvédelmező lett. Láthatjuk tehát, hogy az egyre jobban elterjedő, és államvallássá lett kereszténység mellett még párhuzamosan jelen volt a korántsem egységes pogányság.

A kötet másik újdonsága, hogy — korszerű külföldi szakirodalom és saját kutatások alapján — néhány szerzőt új megvilágításba helyez. A Kr. utáni II. század nagy írójának, Gelliusnak, a magyar szakirodalomban az eddig megszokottnál hosszabb fejezetet szentel a szerző. Ezidáig csak arról olvashattunk, hogy Gellius Atticai éjszakák című művében különböző szerzőktől összeválogatott anyagot közöl, de hogy honnan, és mit válogatott, arról nem esett szó. A mű elemzéséből világosan kiderül: számos szerző elveszett munkáiból részleteket őrzött meg, saját emlékeit is leírja, ugyanakkor kitalált történeteket is elbeszél. A mű egyik részletében Ostia kikötőjében egy sztoikus és egy peripatetikus filozófus vitatkozik a boldogságról, e vita később modellértékűvé vált, gondoljunk Minucius Felixre és Augustinusra. A Kr. utáni IV. század nagy történetíróját, Ammianus Marcellinust a kutatók elmarasztalták stílusa miatt, a cicerói normákat kérve rajta számon. Újabban, svéd kutatók egy csoportja, rámutatott arra, hogy Ammianus a saját korában beszélt nyelvre van tekintettel, a görög nyelvnek művére gyakorolt hatása pedig természetes.

Figyelemre méltók még a könyv Hieronymusról és Augustinusról szóló fejezetei. A Hieronymus-féle Vulgátából latin nyelven közli a magvetőről szóló példázatot, mellette található a magyar fordítás; stílusát — a latin szöveg alapján — részletesen elemzi. Augustinusszal kapcsolatban kiemeli, hogy Vallomások című művével új

irodalmi műfajt teremtett és nem feledkezik meg a Lutherre gyakorolt hatásról sem.

A továbbiakban szükségesnek tartom mind a négy kötet szerkezetének általános jellemzését. A Joannes Saresberienus által konstruált modellt csak a negyedik kötet elején írja le a szerző, de gyakorlatilag az előző három kötetben is ezt követi. Minden nagyobb fejezet történeti bevezetővel indul, ezután sorra veszi az adott korszakban alkotó írókat, életrajzaikat részletesen leírja, szinte valamennyi művet felsorolja, részletesen csak a fő műveiket elemzi. Hosszabb művek esetében tartalmi vázlatot ad, de ez csak emlékeztető, nem pótolhatja a teljes mű elolvasását. Az elemzéseket számos idézet gazdagítja, a latin nyelvű eredeti mellett az adott részlet műfordítása is megtalálható. Minden nagyobb fejezet végén részletes bibliográfia található, ezekben a szerző felsorolja a művek kritikai kiadásait, ezeket követik az egyes témákkal foglalkozó magyar és külföldi szakmunkák, ezután a műfordítások következnek. Az egyes művek tárgyalása során is történik utalás különböző kutatók véleményére, eltérő nézeteket tárgyilagosan ütköztet a szerző, élesen senkivel sem vitatkozik, de ez nem is feladata egy ilyen általános összefoglaló munkának.

Jelen kötet sorozat a felsőoktatás minden igényét kielégíti, írója tulajdonképpen tankönyvnek szánta, ennek ellenére stílusa lebilincselő, ez a hasonló művekre általában nem jellemző. A monográfia kielégíti a művelődni vágyó, humanista érdeklődésű nagyközönség igényeit, használatát a teológiai oktatásban is nélkülözhetetlennek tartom.

Adamik Tamás vállalkozása mérföldkő a magyar klasszika filológia történetében, munkája az ókori szerzők írásainak elmélyült tanulmányozásán alapszik. Különösen a negyedik kötet megírásában jelentett nagy előnyt, hogy filológus végzettsége mellett teológiai képzésben is részesült.

Mind a négy kötetet Borzsák István, a téma egyik legkitűnőbb ismerője lektorálta.

Bódi Emese

latin-történelem szakos tanár

„Akit az Úr vezet, olyan lesz, mint a jól megöntözött kert (Ézs 58,11)

(159. old.)

Ajánló sorok Hézszer Gábor új, pasztorálpszichológiai könyvéhez

Gyakran sóhajt fel a gyakorló lelkész manapság: de jó lenne felfrissülni és megújulni! Az ezredfordulóra készülő világunkban egyre nehezebb és összetettebb munka az un. segítő hivatás. Megfáradnak tanárok, lelkészek, orvosok, lelkigondozók és szociális munkások egyaránt. Alig megközelíthető a mai ember. Ijesztően felgyorsult indulati világgal rendelkezünk. Csak elvéve akad egy kis tolerancia vagy empátia bennünk és körülöttünk. Pedig azt naponta tapasztaljuk, hogy továbbélés csak úgy lehetséges, ha lesz bizalom és megértés a jövőben is. Sérült tömegekkel kell ma már számolni ott is, ahol a külső kép még nem mutat semmilyen fogyatékoságot. Durvák lettek a szavaink és alig van egy-egy finomabb mozdulatunk.

Nem depresszív ténymegállapítást akarok ezzel az olvasó elé tárni, inkább rámutatni szeretnék arra, hogy

soha nem látott szükség van továbbképzésre, elmélyülésre és tanulásra, hiszen még a mai körülmények között is nagylétszámú, segítségre vágyódó csoportok vesznek körül minket, lelkészeket, lelkigondozókat. Nagyon nagy baj, ha kiderül, hogy akitől segítséget, vezetést várnak, az felkészületlen, megfáradt, felszínes, esetleg kiégett.

Nagy ajándék került kezünkbe Hézszer Gábor szupervízor új könyvével, amely a szerző második, nagyobb lélegzetű, magyarul megjelent pasztorálpszichológiai műve a Kálvin Kiadó igényes gondozásában. Ez a 167 oldal nem egyszerűen tudományos publikáció, hanem a gyakorlati teológia legmodernebb módszerével megfogalmazott vallomás a rendszerszemlélet lelkigondozói alkalmazásáról. Így éri el a szerző azt, hogy mindenki, aki munkahelyén, hivatásában közvetlenül emberekkel foglalkozik, nagy

haszonnal olvashatja ezt a könyvet. Nemcsak lelkészeknek ajánlhatjuk, hanem mindenkinek, aki szolgálatra készül, aktív szolgálatot végez vagy éppen friss nyugdíjas és szeretne meditálni az eltelt éveken. A szerző stílusa jellemző, hogy nem kényszeríti az olvasót tételeinek gyors elfogadására vagy nézeteinek vállalására. Ez a könyv nyugodtan közelíti meg a könyvben elmélyedő olvasót, modern pedagógiai eszközökkel tanítja a nélkülözhetetlen ismeretekre, utána azonban elengedi az olvasó kezét, hogy kérdezzen, tusakodjon, de legfőképpen újult erővel lépjen tovább.

Négy fő területet járnak körül a közölt tanulmányok: vegyes családok, válás, kórházi lelkigondozás és kiegyensúlyozottság. Mindezeket a szerző a rendszerszemlélet és a lelkigondozói gyakorlat szoros összefüggésében dolgozza fel. De nem maradt ki a könyvből az elhivatás és megtérés vagy a férfi és női szolgálatvégzés időszéri vizsgálata sem. Teológiai fogalmak tisztázódhatnak, és egészen praktikus tanácsok által kapunk megerősítést eddigi gyakorlatunkhoz, vagy éppen felfedezzük a korrekció szükségességét. Mindez gyakorló lelkipásztorok, lelkigondozók és segítők számára szép feladat.

Tankönyvként is jól használható kiadvány, mert igyekszik világosan és jól érthető módon ismertetni a tárgyalt kérdések szakirodalmi hátterét. Ahol ez esetleg nehezebben követhető, ott egy-egy gyakorlati példával vagy rövid szemléltető esettanulmánnyal siet segítségünkre a szerző. Azt hiszem, hogy fontos küldetése és időszéri hangja van ennek a műnek abban az értelemben is, hogy hidat építhet ott, ahol a pszichológia tudománya iránti ellenérzés kisebb vagy nagyobb szakadékot támaszt a teológia és pszichológia között. Nagyobb és mélyebb emberismertre szert tenni egy tudományág segítségével semmiképpen sem csökkenti a lelkészi munka hitelességét és erejét.

Nem hiábavaló megszívlelni a könyv előszavát író

HÉZSER
GÁBOR **MIÉRT?**
RENDSZERSZEMLELET
ÉS LELKIGONDOZÓI GYAKORLAT

Pasztorálpszichológiai tanulmányok

Németh Dávid néhány mondatát: „A pszichoterápia mindig vallotta, hogy a lelki bajok orvoslásához feltétlenül hozzátartozik, hogy a beteg jobban megértse átéléseinek lelki hátterét és viselkedésének igazi motívumait. A problémamegoldás tisztább látásmódot feltételez. A zavarok látókörbeszűküléssel járnak együtt – kiküszöbölésükhöz a látókör kitágítására van szükség.” (5. old.)

Önképzésre ajánlom ezt a könyvet. De milyen lenne, ha pusztán elolvasása gyógyító elmozdulást segítené megfáradt, talán éppen a „burn out” hálóján viaskodó, segítő foglalkozású embereket!

A könyv tanulmányainak jelentős része nemcsak az anyag azok számára, akik részt vettek az 1993-tól évente tartott Protestáns Posztgraduális Tanfolyamokon az Evangélikus Teológián. Itt megbeszélhetünk zonyosodhattunk Hézszer Gábor ökümenikus nyitottságáról, közvetlen, lelkigondozói stílusáról és biblikus teológiai elkötelezettségéről is.

Nagy értéke a könyvnek az a bátor nyitottság, amellyel elkötelezetten vallja a mai teológia lehetséges útját az interdiszciplináris kibontakozásban. A tanulmányok a gyakorlati teológia számára készültek. Az elméleti teológiára vár a feladat, hogy akadémikus dialógusba bocsátkozzon a rendszerelmélet teóriájával. Ezáltal megújulhat a különböző tudományágakhoz való viszonya is.” (A szerző előszavából, 7. old.)

Dr. Szabó Lajos

Hézszer Gábor: Miért?

Rendszerszemlélet és lelkigondozói gyakorlat
(Pasztorálpszichológiai tanulmányok)

Kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János

Kiadója Budapest, 1996.

167 oldal, ára 550.- Ft

(A szerző előző könyve: A pásztori pszichológia
gyakorlati kézikönyve

Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya,
Budapest, 1991. 363 oldal)

**ORSZÁGOS PARNÉ
CSENDES NAP**

1997. március 22-én szombaton, 10 órai kezdettel
a Deák téri Gimnázium dísztermében

(1052 Budapest, Sütő u. 1.)

országos csendesnapot tartunk
papnők számára.

A részletes programot a későbbiekben az
Evangélikus Élet közli.

Jelentkezés: 1997. március 10-ig.

Északi Püspöki Hivatal

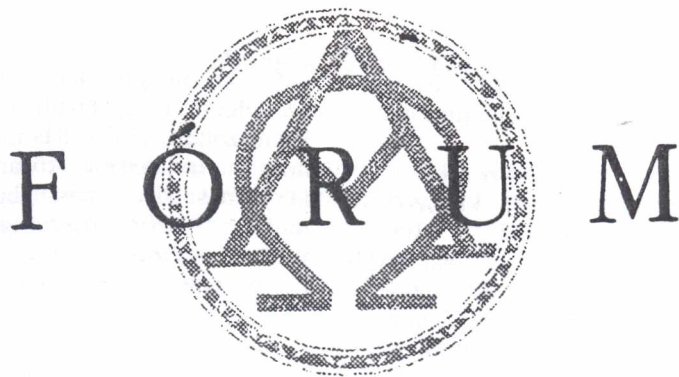
1125. Budapest, Szilágyi Erzsébet fasor 24.

Tel.: 176-23-35, 176-24-48

Fax: 176-24-40

**Szerény ebédet biztosít és útiköltséget térít az
Országos Egyház!**

Misszió — ma? (I.) Két hozzászólás „a Protestánsok egyház nélkül?” című vitaindítóhoz

Hermann von Loewenich bajor püspök írása több olyan kérdést vet fel, amelynek megválaszolása minden kor keresztyéneinek kötelessége: *mit* akarunk továbbadni, *kiknek* akarjuk megszólaltatni az üzenetet, *milyen* eszközök állnak ehhez rendelkezésünkre, és *kik* azok a munkatársak, akik ebben a munkában részt akarnak venni.

Mit akarunk továbbadni? Ezt a kérdést általánosabb, teológiai szinten is meg kell vizsgálnunk. „Elkerülhetetlenül felvetődik a kérdés: lehet-e még a mai ember számára valami jelentősége Jézus igehirdetésének az Isten országáról, és fontos lehet-e még a modern embernek az Újszövetség igehirdetése a maga egészében?” (R. Bultmann: Jézus Krisztus és a mitológia. Teológiai Irodalmi Egyesület, Budapest, 1996. 16. o.) Véleményem szerint lehet vitakozni azon, hogy Bultmann jól válaszolt-e erre a kérdésre az ún. mitológiátlanítással. Aki azonban már átélte igehirdetéseinek kudarcát, amikor szinte a szó szoros értelmében falra hányt borsó minden készülés ellenére az elmondott Szó, amikor nincs semmi visszhang, amikor minden az ellenkezője szerint történik, mint ahogy várnánk, aki már átélte a borzalmat, hogy az Istenhez nem, de hozzám nagyon sokszor tér vissza üresen az én beszédem, az tudja, hogy Bultmann kérdése jogos, és minden evangélium mellett elkötelezett ember megkerülhetetlen kérdése marad minden időben. Úgy is fogalmazhatom: *ennek a kérdésnek a felvetésével kezdődik a misszió.* Akinak van bátorsága szembenézni ezzel a kérdéssel, az tud csak az agresszivitás helyett az evangélium élő szavával válaszolni az adott helyzet kérdéseire.

„A teológiai rendszernek két alapvető szükségletet kell kielégítenie: az egyik a keresztyén üzenet igazságának megállapítása, a másik ennek az igazságnak az értelmezése az újabb és újabb nemzedékek számára. A teológia két pólus között mozog: alapjának örök igazsága, valamint az időhöz kötött szituáció között, melyben az örök igazságot fel kell fogunk. Nem sok teológiai rendszer tudott tökéletes egyensúlyt teremteni a két igény között. Legtöbbjük vagy az igazság részeit áldozta fel, vagy nem tudta megszólítani a szituációt. Attól tartva, hogy elvesíti az örök igazságot, valamely korábbi teológiai művel vagy hagyományos fogalmakkal és megoldásokkal azonosította azt és ezeket akarta rákényszeríteni az új, eltérő szituációra. Tehát összekeverte az örök igazságot az igazság valamely időhöz kötött kifejezésével... Ebből a szem-

pontból a fundamentalizmusnak démoni vonásai vannak. Lerombolja az igazságkeresés tisztességét, lelkiismereti válságba sodorja és fanatikkussá teszi gondolkodásra még kész híveit, mert arra kényszeríti őket, hogy elfojtsák azokat az igazságelemeket, amelyekre homályosan már ráéreztek.” (P. Tillich: Rendszeres teológia, Osiris Kiadó, Bp. 1996. 23. o.)

Mit akarunk továbbadni? A látszólag egyszerű kérdéssel hitünk eleven mélységeihez érünk: vállaljuk-e hitünk igazságainak újrafogalmazását, vagy egyházas reflexeink segítségével navigáljuk egyházunk hajóját a viharok között?

Az *evangelizáció*, az ébredés felrázta egyházunkat a háború előtt és után, hogy mintegy felkészítse az elkövetkezendő nehéz időkre. Ugyanakkor az is világos, hogy ma nem lehet úgy hirdetni az evangéliumot, mint több évtizeddel ezelőtt. Két ok miatt sem: megváltoztak a körülmények, és ezzel nem engednénk még gondolatban sem azt, hogy az új nemzedék a maga válaszait keresse meg az örök igazságok mércéjét használva.

A *„diakóniai teológia”* a politikai konformizmus és túlélés jegyében született. Nem is mindig a petárdaszerűen pufogatott igazságokkal volt a baj, hanem azzal a helyzettel, amellyel az egyház békét kötött.

A *rendszer váltás után* pedig a nosztalgia és a megalapozatlan elképzelések, a saját belső viszonyok rendezése — amely nem volt mentes a hatalmi harcoktól sem — kötötte le az egyház figyelmét és erejét. Tehát a helykeresés állapotában vagyunk. Belső viták ország-világ előtt való kitergetése, kerületek száma feletti üres csatározások, szekértáborokba szerveződő csoportosulások, mind-mind gyengítik annak esélyét, hogy megtaláljuk a kapcsolatot a jelen szituációval. Ezért az a véleményem, hogy egyházunkban a teológia megújulása nélkül nincs értelme beszélni misszióról. Ez pedig — Tillich gondolatmenetét követve — kettős feladatot jelent: az örök igazságok még jobb megismerését, és a jelen helyzet jobb ismeretét. E kettő egyensúlyának megtalálása előfeltétele annak, hogy missziói feladatunkat teljesíteni tudjuk.

Kiknek akarjuk megszólaltatni az üzenetet? A Nyíregyházi Önkormányzat 1996. januárjában az „iskola-vita” közben — számomra nagyon szimpatikusan — közvélemény-kutatást készített, amelyben az adott általános iskola (Kodály Zoltán Általános Iskola, a volt Evangélikus Központi Elemi iskola) visszaadásán túl általánosabb, az egyházak helyzetét is vizsgáló kérdéseket is feltettek. Ezen válaszok ismertetésével

adok választ a felvetődő kérdésre, kizárólag nyíregyházi vonatkozásban, mert többre se mandátumom, se ismeretem nincs.

A megkérdezettek felekezeti megoszlása a következőképpen alakult (a megkeresztelésre, bejegyzésre kapott információk alapján): katolikus 48,7%, református 23,8%, evangélikus 17,8%, izraelita 1,0%, egyéb felekezet 0,3%, nem keresztelték meg 8,4%. A későbbiekben látható lesz, hogy a felekezethez tartozás, az a tény, hogy valakit megkereszteltek, gyakran nem

mutat szignifikáns kapcsolatot más jellemzőkkel, azt jelenti, hogy található olyan válaszadók, határozottan nem vallásosak. A megkeresztelés nem jelenti automatikusan a vallási meggyőződésüket illetve a vallási közösséghez tartozást. Sokkal inkább mutat igen szoros összefüggést az emberek általános vallási önjellemzésével. Ez az 1991-es országos adatokhoz összevetve a következő módon alakul:

	Nyíregyháza, 1996.	Országos adatok, 1991.
Vallásos vagyok, az egyház tanítását követem.	14,0	16,1
Vallásos vagyok a magam módján	53,5	53,5
Nem tudom eldönteni, vallásos vagyok-e vagy sem.	5,7	3,9
Nem vagyok vallásos	16,4	22,1
Más a meggyőződésem, határozottan nem vagyok vallásos	10,4	3,9

Ha ezt a kérdést az életkorral összefüggésben vizsgáljuk, az derül ki, hogy a fiatalabb generáció jelentős része nem vallásos. „Igen durva becslésként, pusztán az életkori hatásokat figyelembe véve, a nyíregyházi lakosság kb. 54%-a nevezhető nem vallásosnak, 20%-uk bizonytalan, és kb. 20%-uk vallásosnak” — állapítja meg a tanulmány szerzője, Fábíán Gergely

szociológus. Az iskolai végzettség tekintetében az országos átlagot megközelítő eredményeket érünk el, a végzettség növekedésével csökken a határozottan vallási elkötelezettség.

Egy újabb táblázat a templombajárás és a felekezeti szempontjai alapján készült:

	Hetente jár templomba	Havonta többször	Évente többször	Nagyünnepek alkalmával	Egyáltalán nem jár
Katolikus	13,8	11,7	13,8	48,3	12,4
Református	9,9	8,5	16,9	40,8	23,9
Evangélikus	18,9	7,5	9,4	43,4	20,8
Nem tartozik felekezethez	0,0	4,0	4,0	12,0	80,0

„Az adatok azt tükrözik, hogy az evangélikus közösség tagjai közül kerülnek ki a legnagyobb arányban a vallásukat legrendszeresebben gyakorlók... Az evangélikusok mintha két táborra oszlanának, egy ritkán, vagy soha templomba nem járó csoportra, illetve egy a vallásgyakorlatának rendszeresen eleget tevő csoportra”. Tehát a misszió szempontjából azokhoz van elsősorban küldetésünk, akik magukat ugyan formális okok miatt evangélikusnak mondják, de hitben és lélekben nincs kötődésük Isten ügyéhez. Számokban: a magát evangélikusnak vallók száma Nyíregyházán (a 17,8% alapján) kb. 20 ezerre tehető. Ebből vallását csak 20% gyakorolja több-kevesebb rendszerességgel. A feladat adott: hol van a többi? Az is világos, hogy a fiatalok és az értelmiségi réteg idegedett el leginkább gyülekezetünkötől.

A „Milyen eszközök állnak rendelkezésünkre” és „Kik a munkatársaink ebben” témakört praktikus okok miatt együtt tárgyaltam. Hely hiányában csak nagyon vázlatosan és provokatívan.

– A teológia megújulásából az igehirdetés megelevenedése is következik. Így van ez?

– A bizonytalankodók elérésére szerveztük meg a „Kétkedők istentiszteletét” minden hónap 2. vasárnapján. Az egy éve futó program — témák, vendégek, beszélgetés — sok jó eredményt hozott, de még nem tört át a fal. Hosszú, kemény munka ma a misszió, nem pedig egy-két akció megszervezése.

– Az ifjúsággal és az értelmiséggel kapcsolatosan világosan kell látni, hogy — emberileg szökök — elvesztettünk egy nemzedéket. Szerveződő közoktatási intézményrendszerünknek egyik komoly feladata

éppen az, hogy az oktatás, nevelés eszközeivel a növekvő új nemzedéket megtanítsa, és ezáltal valószínűleg döntési helyzetbe hozza őket. Ezután következik az imádság szolgálata, hogy tudatos hitre jussanak, egyházunk biznyságtévő tagjai legyenek. Általában az iskola, gimnázium, kollégium, főiskolai képzés: mindegyik ezt a célt szolgálja a maguk eszközeivel.

– A sajtó is egyik lehetőségünk. Ki kell építeni a kapcsolatunkat az újságírókkal a személyes kapcsolatot, mert személyes lenni nem lehet evangéliumot hirdetni. Nem az újságírókat kell misszionálni, de meg kell velük ismerni az egyházunk gondolkodásmódját, felépítését. Idegen terepen mindenki bizonytalanul mozog. Most kapunk lehetőséget arra, hogy a nyíregyházi közszolgálat rádióban minden héten 15 percet ökömennyeljes keresztyén tartalommal töltsünk ki. A nem egyházi rétegek megszólítása érdekében ezt a címet adtuk műsornak: „Gondoltál már arra...?” Jó lehetőség városokban a városi televízió képűjsága. Nálunk helyi sajtóval — újságok, rádiók, televíziók — kapcsolatunk van.

– A legfontosabb azonban az, hogy a gyülekezet tagjai érezzék felelősségüket a misszió szolgálatában, hogy az evangélium ma is lélektől lélekig haladjon, személyes kapcsolatok mentén terjedő örömhír mindennél hitelesebb tud lenni. Ezért fontos, hogy a „fogyasztói keresztyének” legyenek gyülekezetünkben, hanem olyan aktív, az evangélium sodró erejét saját életükben megtapasztalt emberek, akiknek életük az „ötödik evangélium”.

Misszió - ma? (II.)

Én is azok közé tartozom, akik nem olvasták Hermann von Loewenich püspök „Protestánsok egyház nélkül?” című iratát, de a cikk rövid ismertetése és a vitaindító bennem is megmozgatott néhány gondolatot. Álljon itt most néhány ezek közül.

Magam sem unott beletörődéssel szemlélem azt, hogy baj van a világgal, baj van az emberekkel és baj van az egyházzal. Szomorúan látom, amikor a hírek nagy része csak szenvedést, fájdalmat és könnyet közvetít, de pusztán a sajnálkozásom könnyen hamis illúziókba kergethet.

Én abból indulok ki, hogy a világgal, az emberrel mindig is baj volt, és ahogyan a világtörténelem órája halad előre, egyre nagyobb lesz a baj. Történelmünk rohan a veszébe, és ez megállíthatatlan folyamat. Buzgó összefogás, sokak közös jóakarata, együttes sajnálkozás nem fog ezen változtatni. Azt hiszem, tartozunk is a világnak, hogy ezt minden végítéletes huhogás nélkül őszintén feltárjuk. Az egyház küldetése elsősorban nem az, hogy a megbetegedett emberiség sérüléseit orvosolja, és azt a látszatot keltse, hogy a dolgok alapvetően megváltoztathatók. Ha az egyház ezt teszi, akkor a világgal együtt menthetetlenül nagy bajban van. Az egyház akkor igazi egyház, és akkor találja meg küldetését a világban, ha „eljövendő egyház”. Vagyis a hitét, gondolkodását és tetteit az eljövendő Úr Jézus Krisztus inspirálja. Ez a misszió alapja. Nem az ébreszt bennem egyre nagyobb felelősséget, lelkesedést és lendületet a misszió iránt, hogy egyre elesettebbek vagyunk, hanem az, hogy jön Jézus. Egyház azért van, mert az Ő eljövételének előízét a maguk és a világ bűnétől megundorodott emberek megkóstolták és naponta ebből táplálkoznak. Aki nem hagy tehát nyugodni, az az eljövendő Jézus, aki engem is megmentett királysága számára. Néhányszor megadatott látnom azt, amikor emberek elfogadták Őt, és ilyenkor élttem át nagyon világosan: Mennyi fölösleges dolgot teszek lelkeszi szolgálat címen. Nem kellene mással foglalatzkodnom, csak éjjel és nappal az evangéliumot hirdetnem. Ez ment meg, semmi más. És a világ élete is az általános lecsúszás közepette, ha itt-ott gyógyulhat, az az evangéliumnak, és az evangélium hatása alá kerülő embereknek köszönhető.

Nem akarok persze becsukott szemmel járni, és a saját korom problémáit érzéketlenül sutba dobni. A mai magyar valóságunkat sokkal inkább jellemzi a hitelenség korszaka után elkövetkező hiszékenységek, ami virágzását természetesen az egyházon kívül éli meg. Egyelőre. Az evangéliumhoz való hűségünket méri le, hogy mennyire nyitunk a nagy tömegek antidogmatikus Isten-képe felé. Nyugat-Európa megerőtlenedett keresztyénsége ezt teszi. A Szentírás világos tanítását mellőzve ma már nem az Ige a mérce dolgok megítélésben, hanem az isteni piedesztálra emelt ember. A maga egyre zavarosabb gondolataival, és már etikának sem nevezhető erkölcs-nélküliségével.

Megítélésem szerint tehát nem az az oka az egyház tévesztésének, hogy túl dogmatikus. Bár lenne az! A tiszta evangéliumhoz lett hűtlen. Az egyház jelenlétét a világban pedig kizárólag az evangélium legitimálja. Ezt megtagadva, vagy legalábbis háttérbe szorítva, lehetünk jótékonyági intézmény, vagy évszázados kultúrát féltő gonddal őrző egyesület, valójában keresnivalónk nincs e beteg bolygón.

Az evangéliumhoz azonban újra és újra vissza lehet térni. Az Isten fiait sóvárogva váró világ is ezt óhajtja tőlünk. Személyes életünkben és egyházi életünkben egyaránt. Az evangéliumhoz visszatért egyház pedig botrányos provokáció ebben a világban. Előhívja az emberekből a kérdéseket, és mi nem egyszerűen tolmácsoljuk Isten válaszait, hanem hagyjuk Őt szóhoz jutni. Ahol pedig Isten igazán megszólal, ott ellenállhatatlanul tör előre az eljövendő egyház, sokakat álmélkodásra és Isten dicsőítésére készítetve.

Beszéljen tehát Ő, az Úr.

Vercsztó János

F. Masereel: Es war einmal

A lelkeszenevelés múltja —levelek tükrében

1950–1953, 1957

1 950-ben az Evangélikus Lelkeszenevelő Intézet igazgatójának választottak. A Teológus Otthon közvetlenül érkezésem előtt kapta ezt az új elnevezést, bővített hatáskörrel. 1953-as, politikai okból történt eltávolításom után ismét Teológus Otthon lett az Intézetből. 1957-ben Ordass Lajos püspök intézkedésére újra visszakaptam az igazgatói tiszteletet, az intézmény nevének helyreállításával. 1958 elején, Túróczy Zoltán püspök elmozdításával nagyjából egyidejűleg, a Lelkeszenevelő Intézetet újra el kellett hagynom, az Intézet újra teológusok otthona lett. Ordass püspököt nemsokára ismét megfosztották püspöki tiszteletétől.

Egy esztendeje, 1996 tavaszán levelet intéztem valamennyi volt tanítványomhoz. Mellékeltem két igehirdetésemet. Az egyik 1953. április 29-én hangzott el a júniusban végző ötödévesek búcsúestjén Zsid 11,8/a alapján ezzel a témával: „Sűrű ködbe indulva...” A másikat június 24-én, pünkösdvasárnap mondtam el az intézet kápolnájában, ahol valamennyi teológus részt vett a pesthidegkúti fiókgyülekezettel együtt. Lk 11,9–13 alapján „Isten koldusai”-ról beszéltem. Az előbbi a Lelkipásztor távozó szerkesztője az 1996/7–8. számában, a másikat az új szerkesztő a 9. számban tette közzé.

Az említett körlevél második felében az 1957. évi tanítványaimhoz szoltam, felelevenítve két együtt töltött szemeszter emlékeit. Közöltem beköszöntő „nagykönyörgésem” bő vázlatát Jer 20,7–13 alapján, az őszi főtől teológus csendesnapok programját, valamint négy teológusnak a nyári gyülekezeti tapasztalatairól szóló beszámolóját.

A volt tanítványaimtól érkezett válaszokról kért összeállítást a Lelkipásztor szerkesztője. Ennek a feladatnak próbálom most eleget tenni. Monogrammal jelzem a válaszok íróinak a nevét. A keresztény szót t vel írom a Diakonia 1985/2. sz. 69–71. lapjain kifejtett indoklás szerint. Ezt az írásmódot a Credo is folytatja. Ez az írásom egyúttal válasz is azoknak, akik körlevelemre reflektáltak. A körlevelet 97 megszerzett címre küldtem el. Köszönet azoknak, akik a címjegyzék összeállításában segítettek! A visszhangokból is látom, hogy a különböző csoportokkal annak idején sikerült kapcsolatot találnom, és egyaránt elfogadtak. Ebben fiatal korom is segített, tízegyházy évvel voltam idősebb a tanítványaimnál. Nagyon bizalmas beszélgetésekre is sor került velük, erről majd szó esik.

BÚCSÚZÓ ÉS MÁSI GEHIRDÉTESEIM A VÁLA- SZOKBAN

M. M.: Több, mint négy évtized távlatából tűnik ki igazán, hogy valóban sűrű ködben jártunk, ami most is körülöttünk gomolyog, és nem oszlik fel, de a szemafor most is zödet mutat. Koldus státuszunk is egyre nyilvánvalóbb. Így vágunk hát neki a még hátralevő

útnak, remélve, hogy megérkezünk „az örök földre ahol már nem lesz homály, hanem az örök nap mindent átvilágító ragyogása”.

Sz. I.: Igen, ködben indult az életünk 1953-ban. Számomra négy év gyári munkásságot jelentett az új eleje. Azután 1957. január 6-án Rákospalotán Ordass püspök pappá avatott. Sokszor volt köd útközben, de Isten napja újra és újra eloszlatja a ködöt.

(Megjegyzésem.) A pártállam soknak találta a végzős teológusok létszámát, és karöltve az egyházi vezetőséggel többeket nem engedett felavatni. A „sokszor szó célzás a későbbi évtizedek akadályaira a lelkes pályán a püspökök révén. **V. I.**

Sz. János: Nagyon köszönöm a kedves küldeményt, melyben nemcsak a múltnak egy darabja lelt jelenre számomra, hanem leírt igehirdetéseidből átélhettem azt a megmagyarázhatatlan dünamiszt, amellyel egyedül a Szentlélek munkája. Igihirdetéseitek egyúttal minták is lehetnek mindnyájunk számára, akik búcsúztunk a gyülekezeti szolgálatból.

G. I.: Leveled olvasása közben magam előtt láttam azt az estét, amelyen ez az igehirdetés Ábrahámról elhangzott. Máiig eleven bennem Imre bácsi sápadt arca, és a szavakat ma is hallok. A kép mélységében valószínűleg akkor értettem meg igazán. Emlékezetem szerint soha később nem éreztem át annak a helyzetnek „köd”-váltát, amiről abban az igehirdetésben szólt. De a szavak megmaradtak, s mindig újra visszacsengtek az emlékezetemben. Később derült ki, hogy „ködebb” volt ám az a köd, mint ahogy gondoltuk. — jellemző! — miután a 3 „nagy” — Mekis, Dezsény, Káldy — mellett eltöltött káplánságom után eltávoztam (Magyarországról), ez a köd valóságos ködfüggőnnyé változott. Ugye, kedves Imre bátyám, hogy megijedtünk volna annak az áhítatnak az estjén, hogy csupán a ránkterpeszkedő ködbe fúrtuk volna belső szemünket, annak a tudata nélkül, hogy a „ZÖLD” szín adója és biztosítója a leggomolyább köd Ura is. De valljuk be, hogy egyikünk sem mert volna megálmodni sem arról a sok csodáról, amely — érdemtelenül — velünk, értünk, miattunk esetleg megálmodunk is történt. Mert hiszen nagyobb a megbízott mint a megbízott. Utóbbi zavarja csupán a különböző idők mindig más köde. A megbízót soha.

K. L.: A mi évfolyamunk és én arra a búcsú-igehirdetésre emlékszünk, amely a nagykönyörgésen 1953 májusában Pál apostolnak az efezusi vénektől való búcsúzása alapján hangzott el: „...még az életem sem drága, csak hogy elvégezhessem futásomat, és azt a szolgálatot, amelyet az Úr Jézustól azért kaptam, hogy bizonyosságot tegyek Isten kegyelmének evangéliumáról. Most pedig Isten igéjének és kegyelmének ajánlak titeket... Miután ezeket elmondta, mindnyájunkkal együtt térdre borult és imádkozott” (ApCsel 20,18–37).

(Megjegyzésem.) Szombat esténként volt az „otthonóra”. Ezen a teológusélet mindennapi kérdéseit, továbbá aktuális egyházi és világi kérdéseket beszéltünk meg. Utána következett a „nagykönyörgés”, a heti igehirdetésem. A fenti Kecskemétre indulásom előtt az utolsó nagykönyörgés volt. A vázlatra kezembem van az akkori Szolgálati Naplómban: „Lelkésznek lenni: hit, reménység, szeretet. Búcsúzás közben: fájdalmas érzések, de hívnak a további feladatok. A búcsú pillanata tovatűnik, maradandó belőle csak a szeretet és az imádság lehet”. Egyébként általában sorozatokat vettem, mint pl. Nehemiás könyve. **V. I.**

Lelkipásztori szolgálatom

D. Gy.: Annyi év után — lassan magunk is megöregedve — ezzel a kapott vastag paksamétával újra alkalom adódott arra, hogy az Imre bácsi által írottakon túl is régi emlékek újuljanak meg. Köszönöm mindazt, amit órákon és beszélgetéseken kaptam. És a megértő szeretetet, amit annak idején annyiszor megtapasztalhattam.

R. P.: Beszélgetéseink emlékeztetések maradnak. Ma is köszönöm akkori diszkréciódát, hiszen olyan kérdéseket osztottam meg Veled, amiért legjobb esetben „kötél általi halál” járt volna. Abban az időben!

(Megjegyzésem.) A helyzet ismeretéről mondom el: az egyik teológusra Sopronban a közelünkben fekvő hegyen az erdőben pisztolyból ismeretlen személy (ávós?) rálőtt a bokrok közül. Elmondta bizalmasan. Az okot nem tudta. Erről nem szövegtünk senkinek. Akkor nem volt tanácsos ilyesmiről beszélni. **V. I.**

K. P.: Ma pedagógus-nap van, rájuk emlékeznek országshoz. S emlékeimben nekem is végigsuhannak gondolataim apámtól kezdve (aki ugyan nem volt hivatásos, de jó nevelő volt) Imre bácsiig (aki ugyan nem volt hivatásos, de annál jobb lelkipásztor), utolsó „pedagógusomig”, és persze még vagy tucatnyi név jut eszembe, akikért hálás vagyok Istennek, mert általuk én, a tanyasi parasztyerek is biztosabban találhattam rá az Életre (és itt a nagybetűs Élet az örök életet jelenti)... Amikor Édesapám meghalt, Imre bácsi, Te voltál az egyetlen, aki vigasztaló leveleddel kerestél fel, és tanácsoltál tovább Isten felé! Utolsó lelkipásztori szolgálatod számomra, lám, felejthetetlen lett.

V. P.: Két embertől kaptam igazán pozitív hatást a lelkészi szolgálatra, az egyik Te voltál, a másik Szabó József... Igen sajnálom, hogy az egészséged annyira megromlott. Igen régen láttalak, és az én emlékeimben még a hűvösvölgyi, jellegzetesen mosolygó fiatal arcod él, és fiatalos mozgásod.

B. T. Az Istennel tartott kapcsolat mellett az ilyen élmények segítenek tovább bennünket a manapság hihetetlen tempójú lelkészi szolgálatunkban. Az ilyen élmények, mint Imre bácsi levelei és igehirdetései. Mi más ez, mint a lelkésznevelés folytatása?! Erre a pásztori szolgálatra lenne szükségünk gyakorta. De milyen ritkák! A nyugdíjas kort elérve óriási áldás — meg vagyok győződve, hogy sokunk számára — ez a személyes őszinte hang. Ez az „odafigyelés”.

B. B.: Úgy emlékszem, Hűvösvölgyben asztalodon volt egy kis füzet, imanapló, melyben a hét minden napjára nevek voltak beírva az esti csendesség „tárgyaiként”. Lehet, hogy én már a győri Diakonissza anyaház Szeretetháza lelkészének névsorába is be

voltam írva?

(Megjegyzésem előre bocsátva) Sz. I. megküldte „Ahogyan Bécsben megindultam” című, 1996-ban, körlevelem után megjelent két kötetét. A könyv motója Zsid 11,8. Ennek alapján hangzott el 1953. április 29-i búcsú-igehirdetésem. Az I. kötet (az előző kiadásban Pótszigorlat a címe) az utolsó teológus időszakával foglalkozik. Lelkesszé avatása 1955 októberében történt. Utána osztrák állampolgári joga alapján kapott kiutazási engedéllyel Bécsbe távozott. Utazása szándékáról Magyarországon egyedül én tudtam, utazását az egyházvezetőség megakadályozhatta volna.

Most, 1996. december 31-én írt leveléhez csatolta a hozzá kiindulás előtt írt levelem másolatát, mely levél most került újra kezébe. „Elküldök Neked két cikk-részletet is; annak idején mindegyik mélyen megfogott, és ma sem enged el engem. Ez az én lelkipásztori búcsúm Tőled. De több is: hitvallásom a mai idők egyházi szolgálatában. Áll már a gépem percek óta. Megrohant a Tőled való búcsúnak súlya. De érzések nem számítanak, csak Isten ügye fontos. Isten ügye itt Keleten. Ezért indulsz. És ezért tudok élni és szolgálni jó szívvel, boldogan idehaza. 1955.X.3.”

Sz. I. (1996. december 31-én írja): Kedves Imre — „lelkipásztorom”! ... Döbbenetes olvasmány volt karácsony és újév között 1955. október 3-i leveledből egyetlen mondat: „Isten ügye itt Keleten”. Ennek visszhangjával telve van a második kötet eleje... Köszönöm, hogy Isten Téged adott nekem!

Papi sorsok

V. P.: Pünkösdig a hittantanítás foglal le nagyon: van 9 csoportom, és 180 körüli gyereksereg, őket tanítom, órát nemigen hagyok el. Volt 20 konfirmándusom, és 22 konfirmációs előkészítőszám. Itt szokás, hogy pünkösdkor van a fő úrvacsoravétel, erre fel kell készülni. Nekem is fájós lett a jobb lábam, és tartottam attól, hogy miképpen is tudok mozogni a 150 körüli úrvacsorázónál. Aztán területi evangelizációt kellett előkészítenem június elején. No és reám várt a kerti munka is, elég nagy kertem van, és főleg én művelem. Most igyekszem pótolni a mulasztást.

Először P-on éltünk 16 évig. 25 szóránya van. Először 350 gyülekezeti tag volt. Elfelejtettem keresztelni és esketni, csak temetnem kellett. Ez az időszak igen küzdelmes volt. Aztán egyszer Káldy püspökkel találkoztam Balatonnál és ígérte, hogy gondol majd rám. Segítségével kerültem ide a jobb helyre.

K. I.: Valóban ködbe léptünk, mégis erőt adtak egész életünk során az együtt töltött alkalmak, évek, tanáraink, lelki vezetőink tudásukkal, hitükkel, élet-példájukkal. Mindez meghatározta életünk irányát. Magam jóllehet kissé kanyargós volt az életutam — semmit nem bántam meg. Köszönöm Imre bácsinak is, amivel életemet segítette.

(Megjegyzésem) A „kanyargós életút” többek között azt jelenti, hogy Káldy püspök, mint végzett teológusnőt egy darabig nem akarta felavatni, majd egy pártállamot kiszolgáló esperes mellé helyezte. A vele való összeütközés és annak durvasága miatt hiába kérte áthelyezését. Kénytelen volt egy kisebb biztosítóintézetnél tisztviselőként dolgozni. Más kellemetlen körülmények miatt sem „bánta meg”, hogy kitarított, míg végre a lelkészi pályára kerülhetett. Most járja

szolgálati útjait, családlátogatást is végezve a jeges utakon. Egyébként valamennyi társnője későn kerülhetett lelkészé avatásra. **V. I.**

id. M. S.: Szemfenékmeszesedés miatt — emberileg szólva — már mintegy két éve vakká kellett volna válnom. Ismételt kórházi kezelések nyomán annyira javult látásom, hogy városi Tanítóképző Főiskola hitoktatóképző szakán előadásokat tarthatok egyháztörténetből, katechetikából, vallásismeretből, ószövetségi bibliáismeretből. S végezhetem immár négy éve azt a munkát, mely bizonyára egyedülálló egyházunkban: feldolgozhatom a Lelkipásztor anyagát az 1924–1996 közötti időből az ógyházi perikópák prédikációit, meditációit illetően, illetve megcsinálhattam az Agenda A, B, C sorozat textusainak feldolgozásait, a magam előzetesen elvégzett egezetikai munkálata és vázlatkészítése után. Még nagyobb örömöm, hogy ma már 28–30 helyre küldjük sokszorosítással. Kérem Istentől, tegye az életalkonyt Számodra is olyan gazdaggá, mint amelyben én részesülhettem a mostani búvárkodásom nyomán Rajtad keresztül, kit már fél évszázada felkészített Urunk olvasóid és hallgatóid számára. Ebben a lelki gazdagságban tartson meg tovább is Urunk, hogy gazdagíthass nyitott szívű tanítványokat.

Tovább nem folytathatom helyhiány miatt. Egy csomó levél sajnos feldolgozatlanul marad, egy sor monogram hiányzik. További kiemelt témákra sem kerülhet sor: papnék mint segítőtársak; papgyermek, az egyházpolitikai okból eltávolítottak, ám helyüket megállták az életben, akik

elmentek a pályáról, s akik elhunytak, ám emlékezünk rájuk.

Két levélből még idézek:

K. I.: Az 1953-as búcsúalkalom él az emlékezetben. Emlékszem, ahogy a régi épület nagyterme egy hosszú asztal mellett ültünk, majd átvettük a bácsitól Budaker Oszkár (az előd) fényképét. Le nagyságú képet kapott a több mint 30 teológus. A bácsi a hátára ráírta mindegyikre: „Emlékl a h ment lelkipásztor képe. Nyomában botorkáló tes red: Veöreös Imre. Budapest, 1953.IV.2.”

M. M.: (Régi iratai közül küldte el most az 1997. április 29-i, szeniorként elmondott búcsúzását a teológus ifjúságtól): „Egy hívő professzor megengedh a különcsége” Így regisztráltam magamban Károlymagaslai út 4. szám alatti ház különös felir az első soproni napokban. Alig telt el egy év, s a h hajlékból az örök otthonba ment a ház gazdáj temetés után sokáig nem felejtettem el Ilonka hangos imádságát férje sírjánál. Hát ilyen egy ken tyén temetés? — Azóta Budaker Oszkár is megh Azóta sok minden mást is meg kellett tanulni a teo giából és az életből. S közben igévé értek a szavak: csak földi hajlékunk, örök otthon odafent vár.

Ha kellene, ezért a mondatért újra kezdeném a teológiai. Most ezt a mondatot nektek adom, hogy hi gyétek velem együtt: ez csak földi hajlékunk, örök otthon odafent vár!

Dr. h. c. Veöreös Imre

Jubiláló lelkészeink 1997-ben

90 éves:

Farkas Lajos VIII. 6.
Galát György I. 28.

85 éves:

Detre László I. 2.
Kendeh György I. 22.
Kutas Elek V. 12.
Teke Zsigmond IX. 21.
Tóth Sándor XII. 5.

80 éves:

Balikó Zoltán VIII. 17.
Józsa Márton VII. 5.
Sikos Lajos V. 19.
Schultz Jenő XII. 2.

75 éves:

Deme Károly IV. 25.
Csonka Albert V. 14.
Horváth József V. 15.
Roszik Mihály VII. 10.
Szerdahelyi Pál VI. 22.
Tarjáni Gyula I. 8.

70 éves:

Asbóth László I. 30.
Bárány Gyula IX. 14.
Sárkány Tibor V. 12.

Táborszky László IX. 10.
Vető Béla VII. 16.
Záborszky Csaba II. 16.

60 éves:

Barcza Béla dr. VI. 20.
Gerhát Pál V. 18.
Zászkaliczky Péter IV. 12.
Magassy Sándorné II. 27.
Kovács Etelka VIII. 1.

Ordinációs jubileumok

60 éve, 1937-ben felavatott lelkészek:

Benczur László
Bonnyai Sándor
Endreffy Zoltán
Koren Emil
Nagy Tibor
Tóth Sándor
Veöreös Imre

50 éve, 1947-ben felavatott lelkészek

Deme Károly
Gáncs Aladár
Muntag Andor
Roszik Mihály
Tóth-Szőllős Mihály

Összeállította: Fabiny Tibor

Szubjektív Teológiai Értelmezőszótár

Az alábbi ötlet és az összegyűlt anyag szolgálhatná közvetlenül a katechézist, vagy lehetne vázlatos és tematikus igehirdetés-előkészítő. Jó lenne meditációs anyagnak, vagy serkenthetné a teológiai műhelymunkát. Használhatnánk lelki-szellemi épülésünkre, és ezzel megkímélhetnénk másokat fölösleges, vagy fölöslegesen hosszú mondatok kényszer-végighallgatásától. Sok egyéb lehetséges szempont előtt azonban az ötlet elsősorban egymás megismerésének eszköze lehet.

A szótár lényege a szubjektivitás. Olyan fogalmakat válogattunk össze, amelyek jelentésének tisztázását fontosnak tartjuk, mert bonyolultak, vagy túlságosan is egyszerűek, mert használjuk, vagy mások használják, mert közöttük élünk, és egyikünknek sem mindegy, hogy mit is jelentenek... A fogalmak (szócikkek) kiválasztásánál nagyon igyekeztünk szubjektívek lenni: beleszagoltunk az éltető levegőbe és a legfontosabbnak tűnő első 77 szagot megneveztük.

alázat	áldás	áldozat
aszkézis	böjt	demokrácia
diakónia	diszkó	egyház
egyenjogság	embertárs	engedelmesség
értékek	Európa	ev. identitás
evangélikus	evangelizáció	fejlődés
felsőbbség tisztelete	fundamentalista	Gondviselés
gyülekezet	hagyomány	halál
hazafiság	házastárs	hit
holtpont	igazság	ikon
imádság	irgalom	jó rend
jövőkép	Kelet	ker. erkölcsiség
ker. hivatás	kihívás	komolyzene
konszenzus	környezetvédelem	kultúra
lelkész	liberális	McDonald's
megapolis	megbocsátás	megtérés
misszió	mítosz	Music TV
ökumené	pap	paradigmaváltás
pietista	pluralizmus	pokol
polgárosodás	presbitérium	rajongó
reklám	szabadság	szekta
szekularizáció	szentség	szeretet
szexualitás	szolgálat	természetgyógyász
tolerancia	türelem	ünnep
vállalkozó	vallás	véletle
világias	zsidó	

Ezután arra kértük 28 ugyanilyen szubjektíven kiválasztott lelkészársunkat (a kiválasztásnál több különböző szempontot érvényesítettünk), akiknek elküldtük a 77 szót tartalmazó listát, hogy: 1) ők is igyekezzenek szubjektív definíciókat adni az szavakra; 2) jelöljék meg *sorrendben* azt a 10 szócikket, amelyet *jelentésük tisztázása* szempontjából a legfontosabbnak tartanak. (A visszaérkező válaszok száma alapján — titokban — kollégáink leterheltségét és játékos kedvét is teszteltük reprezentatív mintából: végül tízen maradtunk.) A 2) feladat összesítés utáni eredménye (sorrendben) ez lett: *szeretet, szabadság, imádság, gyülekezet, megbocsátás, igazság, szolgálat, megtérés, türelem, értékek.*

Ezek után, mivel eddig is több száz szócikk született, úgy döntöttünk, hogy a LP segítségével most két fordulóban adunk ízelítőt az eddigi eredményekről. Először (jelen cikkben tovább) közöljük a 10 fenti szó definícióit szerzőik sorrendjében, a következő számban pedig (ha T. Szerk. részéről továbbra is megértés mutatkozik) szubjektíven mazsoláztatunk a nekünk legjobban tetszők közül. (A szerzők: Börönte Márta (1); Weltler Sándor (2); Szakács Tamás (3); Baranka Mária (4); Stermeczki András (5); Halasi László (6); Kovács Imre (7); Bartha István (8); Nagy Zoltán (9); Béres Tamás (10).)

SZERETET

1. Olyan, mint a bibliai özvegyasszony korszója: ha valaki elosztogatja, több marad neki, és soha el nem fogy
2. Igazság nélkül nem sok haszna van
3. A keresztyéneket többek között erről lehet megismerni — és épp ezen a ponton bukik ki életünk hitetlensége, hitelensége: mennyire vagyunk a világ számára felismerhetők a szeretetről (Sokszor még egymás iránt sincs meg, nemhogy a világ felé fordulva...)
4. A másik teljes mértékű elfogadása, támogatása
5. Olyan megmagyarázhatatlan érzés, ami a másikat, az ő ügyét-baját és minden rezdülését teszi a legfontosabbá úgy, hogy képes az ember még önmagát is feláldozni
6. Onérektől mentes áldozat másokért
7. A 2. parancsolat körébe tartozó fogalom: csak a nagy engesztelés ünnepének napján szabadna szánkra venni, akkor is csak a szentek szentjében
8. Feltétel nélküli odaadás
9. A legelső (csecsemőként már beszerezhető) tapasztalatunk arról, hogy nem vagyunk egyedül, és az emberek nem tárgyak, továbbá nem gombnyomásra működnek
10. Az emberélet igazzátételére irányuló szándékon felüli realitás

SZABADSÁG

1. A legnagyobb szabadság: Krisztusban fogoly lenni
2. A Fiú nélkül nem valóságos
3. Mai értelemben ez nem létezik, csak a szabadosság: teológiailag Krisztusban egyszerre szabadok és rabszolgák vagyunk
4. —
5. Az ember függőségét illetve függetlenségét kifejező tényező, igen viszonylagosan és félreérthetően
6. Olyan állapot, melyben a lelki-akarati erkölcsi szabadsága és törvénye a szeretetre (evangéliumra) épül, ezért a szabadság szolgáló és nem elnyomó
7. Megszabadulás a szabadság illúziójától
8. Istenhez kötve lenni —, elszakíthatatlanul
9. A jelentős döntés előtti pillanat...
10. Istenismeret

IMÁDSÁG

1. Te és én, Istenem, együtt; M.M.M.M. Mindenhol. Mindenkor. Mindent. Mindenki.
2. A hit lélegzetvétele
3. Az ige mellett az Istennel való találkozás egy lehetősége, így a hit elengedhetetlen velejárója, akárcsak a cselekedetgyümölcsök; eredeti értelme és célja, az Úr akaratába való belesimulás, sajnos sokak számára csak mágikus szertartás, a maguk akaratának kierőszakolására, és mint ilyen, valójában nem imádság, hanem bálványimádás, eretnecség, pogányság, varázslás, istenkáromlás
4. Istennel való beszélgetés
5. Személyes és szent. Belső kapcsolatteremtés az Istennel (esetleg más misztikus lényekkel), ami az ember békeségét, beletörődését és reménységét szolgálja
6. Teljes odafordulás Istenhez, legbensőbb kapcsolat az Atyával, erő és vigasztalás
7. Megmostad az arcodat az égi vizekben
8. Az ember válasza Isten cselekvésére akkor is, ha kérdés
9. —
10. A szó utáni világhoz vezető előtanulmány

GYÜLEKEZET

1. Isten szólıskertje (Mt 21,33–46.)
2. Isten legnagyobb csodája

3. Az egyház szinonimája az egyik részről, de ha prater zebbek vagyunk, akkor „helyi egyház”: az egyház egy egész közösségében lévı sejtje, mely akár földrajzi, a7. nemzetiségi, akár társadalmi vagy bármiféle okból tömör. — teológiailag természetesen Krisztus testén belül, és n9. elkülönülés céljából: profán értelemben lehet elt egybegyűlt társaság is. (A fentiek alapján lehet pl. egyetlen gyülekezettről beszélni, vagy egy-egy nyári konferencia 10 egybegyűlekezett hívekről.)
4. Isten evilági népének közössége helyi szinten
5. Olyan közösség, melynek tagjai egy adott helyhez egyházhoz tartozónak vallják magukat, és rendszer 1. alkalmakon vesznek részt, különböző gyakorisággal 2.
6. Az egyház testének sejtje
7. Érthetetlen ajándék méltatlanoknak
8. Azonos meggyőződésű, azonos érdekű, vagy azon az érdeklődésű, célú emberek egy földrajzi helyen egymás 3. rendszeres kapcsolatot tartó közössége
9. A forrás köré gyűlekező szomszéd, de könnyen 4. asztható szarvasok
10. —

MEGBOCSÁTÁS

1. Két legnehezebben kimondható szó egyike: megbocsátok; a másik: bocsáss meg!
2. —
3. Olyasmir, amit sokan csak a maguk számára várnak mind emberektől, mind Istentől, de maguk részéről nem hajlandók gyakorolni — amivel az ige alap természetesen kizárják magukat Isten megbocsátásából.
4. A büntetés elengedése, a nehezítés megszüntetése
5. Ez az, amit az ember igazándiból csak mond, de ig ritkán tud valóban megtenni, mert „sajnos” túl jó memóriája
6. Kétoldalú dolog, amikor a megbocsátó és a megbocsátott között a rend helyreáll (Isten és ember, ember és ember)
7. (Nem nagyon tudom, mi az... vagy ha mégis:) szeretnék már egy kis parazsat gyűjteni arra a bogra fejedre!
8. Valamely hátrány elszenvédeése jó kedvvel, önként, ügy érdekében
9. Gyakorlását gyógyult sebek jelzik; olyanok, amelyek nem „vakartunk el”, mert (mondjuk) időben szólt hozzá az őszinte megbánás hangja. b) Szándékosan előidéztes részleges emlékezetvesztés
10. Gyengék fegyvere, erősek fényűzése

IGAZSÁG

1. —
2. Szeretet nélkül nem sok haszna van
3. Elvonatkoztatottan (mint alétheia) a legobjektívebb fogalom, az emberek használatában megvalósul azonban a lehető legszubjektívebbé válik, „azt hiszer típusú kijelentéseket könnyen teszünk igazsággá; te lógiaailag tekintve az alétheia-igazság Jézus Krisztusba Istenben található (és épp ezért objektív), sőt dikaiosüné-igazság forrása is Ő. (Az ember örök kérdés marad a pilátusi: Mi az igazság?)
4. a) valóság; b) mindenki azt kapja, amit megérdemel
5. Általam jogosnak érzett elméleti vagy gyakorlati dolgok alkotott véleményalkotásom, ez történhet többféleképp (sic!)
6. Abszolút érték, amely (aki) mindig ugyanaz, nem változik, de alkalmazkodik; nem emberi tulajdonság, nem emberi alkotás, viszonyítási alap jó és rossz között, nem Isten, de Tőle jön (van), az Ő igei kinyilatkoztatása, fölt van a törvényszerűségnek, annak origója, legyen

természettudományos, társadalmi, szociális, gazdasági stb. és nagyon egyszerű.

7. Mindig odébb van egy kissé

8. Ami akkor is érvényes, ha nem érvényesül

9. Drasztikus gyógyászati beavatkozás (pl. valamely szerv eltávolítása), mely csak rendkívül kritikus esetekben alkalmazható

10. igazságtudatom ideája

SZOLGÁLAT

1. =szeretet; szeretni a másikat

2. –

3. (A diakónia megbélyegzett fogalma helyett talán szerencsésebb lenne ennek használata, tartalmában azonban mégis azonosnak érzem. Ebben az értelemben viszont nagyon fontos fogalom! Felejtjük el a diakóniai teológiát, felejtjük el az ellene felhozott érveket is!) Letagadhatatlan, hogy a keresztyén élet a szolgálatban válik gyakorlattá — ez a szolgálat azonban nem ideológiai háttérből származik, hanem egyszerűen Jézus elkötelezéséből — e tekintetben teljesen igaza van a diakóniai teológiának, ilyen értelemben nem is szocialista újdonság; viszont semmiképpen nem jelenti az éppen uralmon lévő rendszer kiszolgálását, csak egyszerűen az emberek felé végzett odaadó szolgálatot. (Gyülekezeteink egyik nagy gondjának épp azt látom, hogy ez a szolgáló lelkület — szinte teljesen — hiányzik, és mindent a lelkésztől várak, maguk nem akarnak mozdulni, végképp nem szolgálatra...)

4. Istenért, a másik emberért való cselekvés, Isten országáért

5. Bizonyos munkák elvégzése, jutalom vagy fizetség fejében, de szolgálhat az ember pusztán jóérezésből, a lelkiismeret indíttatásából

6. A szeretet látható része

7. Az ÉN ott van valamiképp, minden szolgálatnak alján (Ady után szabadon)

8. Lehet katonai, lehet gyors, lehet éjszakai, lehet segély, lehet jó...

9. –

10. Homályosító jellegű egyházas műkifejezés a normál keresztyén élet megjelölésére; sokszor hibák vagy hiányok leplezéseként hangzik el

MERTÉRÉS

1. –

2. Soha nem volna szabad abbahagyni

3. Az ún. „hívők” által valóban egyoldalúan és túlságosan hangsúlyozott Istenhez odafordulás, melynek velejárója: Isten a Szentírásban közölt akaratának igyekvő követése: mindamellett mindenképp igaz, hogy ez a keresztyén élet elengedhetetlen feltétele, megtérés nélkül nincs Krisztus-követés, még ha a megtérés nem is csak a „hívők” meghatározása szerinti megtérés lehet — de mégiscsak valami hasonló.

4. A bűntől való elfordulás és Istenhez való odafordulás a megváltás elfogadása által

5. Egyházi műszó, melyet csak a „beavatottak” értenek jól, és jelentése abban rejtezik, hogy elfogadjuk Isten bűnbocsátó kegyelmét Jézus Krisztusban, és ez az ember egész életét meghatározza

6. Állandó szabadulási folyamat a bűntől, Istenhez fordulás, erkölcsi rendjének elfogadása, nem egyszeri és nem behatárolható, csak tapasztalható

7. Bájos egértyuk, amelybe elszánt aktivisták rendületlenül gyömöszölnek 80 kiló színhús ifjoncokat

8. Visszaforulás ide, ahonnan eltértem, vagy odafordulás

ahhoz az értékhez, amit eddig nem vettem (elég) komolyan
9. Szó szerint: hazatalálás (ld. a Tékozló fiú példázatát). Az a pillanat, illetve végeredmény, amelyben az egyén saját eredetének és hovatarozásának, valamint rendeltetésének valóságát és lehetőségeinek határait felismeri, végre a sajátjának képes látni és érezni, és attól többé nem menekül. Így végül képes szembenézni azzal a nagy kérdéssel, amit Isten léte jelent a számára.

10. Rendeltetésünkre és feladatunkra való rádöbbenés

TÜRELEM

1. Ahol gyakorolhatom, tanulhatom az emberi mivoltomat. Nagyon nehéz.

2. A mindenkori keresztyén élet gyakorlata

3. –

4. –

5. Az események pusztá figyelemmel kísérése, önmegtartóztató, higgadt magatartással, úgyhogy max. csak a legvégén aktivizálódunk

6. Általában magatartási forma (adottság is lehet), nem feltétlen érdekek vezérlik

7. Felette kívánatos magatartásforma a pápával, a rajongókkal, Luther Mártonnal és Kálvin Jánossal, más elszántakkal, s még inkább szigorú követőikkel szemben; jeligeje: „A makacsul okos ember éppoly fárasztó, mint a makacsul ostoba” (Mári)

8. Rózsát terem

9. Olyan képesség, mely alkalmassá tesz arra, hogy folyamatokat, jelenségeket csupán megfigyeljük és megtartóztassuk magunkat a cselekvéstől mindaddig, amíg nem tárul fel a jelenség valós természete (legyen az akár történelmi folyamat, akár vallásos csoport).

10. Minden erény alapja.

ÉRTÉK

1. –

2. –

3. –

4. –

5. Az egyik legszubjektívebb tényező a világban, kinek mi „jó”

6. Az, ami épít, fejleszt, akár állandó, maradandó, akár változó

7. Gyűjtőfogalom, azaz értelmiségi szóhasználatban állandóan bevethető dzsóker, midőn a fogalmazó maga sem tudja egészen, miről is akar szólni

8. Felismert igazságok és erkölcsi normák jól megfogalmazva, hihetően és követhetően megvalósítva

9. Az élettér, a szellemi környezet pozitív mutatói, melyek elsősorban más időszakokkal való összehasonlításkor mutatkoznak meg

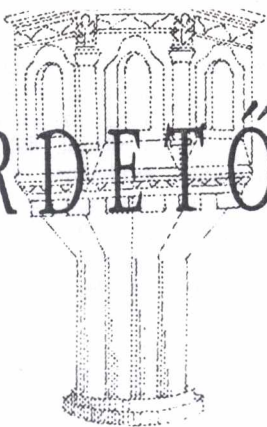
10. Tudatos életszakaszok irányai

A Szótár életének ezzel nincs vége! Ugyanilyen izgalmas lenne tudni, hogy mások mit éreznek a levegőben, és hogyan szólnak újabb definíciók. Nemkülönbben azt is, hogy egyházi és közéletünk tényeit vagy kérdéseit (röviden szócikkeit) hogy látják nem-lelkész egyháztalagok, nem evangélikus kollégák, agnosztikus, ateista stb. embertársaink. A Szótár további ügyéhez minden szellemi hozzájárulást örömmel veszünk, várunk, sőt kérünk!

Bartha István – Nagy Zoltán – Béres Tamás

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

BÖJT NEGYEDIK VASÁRNAPJA

Rm 7,22–25a

AZ ÍRÓASZTAL FÖLÉ HAJOLVA

Nekem nagyon sokat jelentett Karner Károly Római levél magyarázatának ide vonatkozó része. Szeretettel ajánlom fellapozását a készülés során. Sajátos kettősség, megosztottság jellemző az emberre: egyfelől vágyakozik Isten törvényének betöltésére a „belső ember” szerint, másfelől pedig képtelen ezt az őszinte vágyát megvalósítani, illetve kivitelezni, mert tagjaiban — ha úgy tetszik külső emberében — már egy másik törvényt lát, amely ez előbbinek ellene mond, nem engedelmeskedik. Fontos meglátnunk, hogy az embernek ez az állapota törvényszerű: ki van szolgáltatva a bűnnek. Ráadásul kiszolgáltatottságát át is éli, tehát szüntelenül érzi a saját magában egymásnak feszülő erőköt. Ez a kettősség állandóan küzd az emberben, és én ebben látom az ember szenvedésének és kétségbeesésének legfőbb okát. („Én nyomorult ember!”)

A kettősség nem jelent dualizmust, vagyis a jó és a rossz valamiféle kiegyensúlyozott jelenlétét az emberben, hanem éppen ellenkezőleg, Pál szemléletesen fejezi ki, hogy a belső ember a test fogságában, rabságában él. („Ki szabadít meg...?”) Ebből következik, hogy felesleges minden olyan próbálkozás, ami a belső embert próbálja felerősíteni vagy felpiszkálni azzal a szándékkal, hogy az ragadja magához a hatalmat. A segítség kívülről érkezik és érkezik: Jézus Krisztus által.

A SZÓSZÉK FELÉ TEKINTVE

Úgy érzem, hogy amit Pál a 22. és a 23. versekben megfogalmaz, annak tartalmát leginkább az *önmagával meghasonlott ember* kifejezés adja vissza. Az első bűneset előtt a teljes egység, harmonia jellemezte az Édenkert világot: az ember békés és boldogító összhangban élt Istennel, társával, a teremtett világgal és — nem utolsósorban — önmagával. A bűneset története a meghasonlás története az ember számára. Meztelenségét takargatva, Isten haragja elől elrejtőzve, a vétkéért társát okolva az ember, a mindenkori ember áll előttünk, a maga teljes meghasonlottságában. Korunk emberének a bűneset története az „almával” és a kígyóval túlságosan mesészerű, Pál leírása pedig való-

színűleg túlságosan elvont és filozófikus. meghasonlott emberi létnek természetesen vannak a mai fogalmai is, melyeket meghallgatva említésüknek szinte pusztán hallatára korunk emberének átéli és átérzi azt a hasadást, azt a kettősséget, amely Édenben keletkezett, és amelyet Pál a 22. és a 23. versekben feltár. Ilyenek lehetnek pl.: szorongás, elítélés, bizalmatlanság stb. A lényeg annak a fontosságának a megértése és megértetése, hogy a bűn minden látszat, és minden igyekezetünk ellenére *rajtunk kívül* van, hanem *belül*. A mindennapi szokásos „hogyvagyisietekmennemkell” beszélgetéseinek tettenérhető jellemzője „*a veszély kívülről ránk*” elv alkalmazása (emelkedő árak, romlás, közbiztonság, gránátok, „hornkormány” stb.) Pál rávilágít: a baj, a veszély, az ellenség nem kívül van, hanem tartható távol bezárt ajtókkal, lehúzott redőnyökkel, mert ott hordozzuk magunkban belül. Magányban nem az egyedüllét az elviselhetetlen, hanem, hogy kettesben maradunk önmagunkkal. Isten ígéje tükröt tart a „magam ura vagyok” jelszavához: hirdető ember elé, és megajándékoz az „önmagam ura vagyok” felismeréssel. Ebből a rabságból — dolgok természetéből adódóan — nincs lehetőség szabadulásra. Hiszen ami a szabadulást jelentene, az az én magam, az én tetteim, szavaim, életem Isten törvényéhez való igazítása, éppen annak nem vagyok — meghasonlottságomból adódóan — a birtokában. Egy lehetőség marad: a kiáltás! A bajbajutott, csapdába esett ember kétségbeesésével és elszántságával, aki megértésben van vele, hogy segítségére csak kívülről számíthat. Segíteni csak az tud, aki bűnbocsánatot hozva képes kibékíteni legnagyobb ellenségemmel önmagammal. Aki a szeretet kettős parancsával nemcsak hirdette, hanem meg is építette a hidat Isten és ember, ember és ember között. Hogy vállaltuk önmagunkat, előmászva a bokorból, kézenfogva társunkat léphetünk újra Isten elé. A szabadulásnak és a szabadításnak ez a csodája van belesűrítve a páli hálaadásba: a mi Urunk Jézus Krisztus által! Ez „Krisztus által” az isteni visszhang a mi kiáltásunkra.

VÁZLATLEHETŐSÉG

- a meghasonlott Ádám: önmagával — a szégyenkező emberrel — az elbűjött társával — a vádaskodó emberrel
- nem a magam ura vagyok, hanem önmagam rabságában
- emberi kiáltás: ki szabadít meg?
- isteni visszhang: Krisztus által!

Németh Zoltán

BÖJT ÖTÖDIK VASÁRNAPJA

Zsid 10,19–25

A TEXTUSHOZ

A Zsidókhöz írt levél zsidókból lett keresztyéneknek íródott, akik Palesztinában, elsősorban Jeruzsálemben éltek. Mint azt az ApCsel-ből tudjuk (2,46; 3,1; 5,12 stb.), kezdetben szoros kapcsolatot tartottak a régi szövetség népével. Ez különösen is a templom tiszteletében nyilvánult meg. Később azonban mindinkább mélyült az ellentét köztük és a zsidók között. Egyes buzgó zsidók arra használták fel a keresztyének fenyegetett helyzetét, hogy hitükben megingassák őket, és a régi hitükbe visszatérítsék. Ezek a félrevezető hangok egyeseket elbizonytalanítottak.

Az egész levél célja tulajdonképpen intő szó (13,22) ezekhez a fenyegetett hitű keresztyénekhez, ami azért hangzik feléjük, hogy hitük meg ne rendüljön, s a jelen nehézségeire tekintve el ne veszítsék reménységüket. Éppen a régi szövetség képeit és kifejezéseit használva mutatja meg, hogy Jézus Krisztusban kapott új szövetség nagyobb, teljesebb a réginél.

Ennek érdekében két *dologra* teszi textusunk a hangsúlyt, s ennek megfelelően két részre tagolódik. A 19–21. v. inkább arra irányítja a figyelmet, amiért a keresztyén ember teljes bizalomban élhet. A sajátos Zsidó levélbeli képpel Jézus Krisztust mint főpapot állítja az olvasó elé, mint aki egész hitünknek és egzisztenciánk alapja. A szakasz második fele az ebből a krisztológiából adódó gyakorlati magatartásra bátorít hármass felszólítással: járuljunk oda, ragaszkodjunk, egymást buzdítsuk.

A két részt mégis összekapcsolja a levél, hiszen ezt az új helyzetet, amiben a keresztyén ember élhet, Jézus Krisztus teremtette meg számára halálával, „vére által”. Hozzá kötődik a keresztyén ember jelen élete, és Jézus-várása határozza meg reménységét.

Néhány megjegyzés az eredeti szöveg jobb megértéséhez:

A Zsidó levél gyakran használt szavának, a *bizalommak* (parrészia) sokféle jelentése van a politika és morálfilozófia terén. Legjobban talán jogosultsággal (Berechtigung), felhatalmazással (Ermächtigung) adható vissza. Valamivel elmosódottabban a revidéált Luther-fordítás „szabadság” szót használ. Rienecker szerint a keresztyén üdvbizonyosság jele. Hasonló értelmű az ekszuszia szóval (szabadság, jog, hivatali hatalom stb.). Csakhogy ehhez nem alanyi jogon jutunk, hanem Krisztus személyén, cselekedetén keresztül. Jézus Krisztus vére által nyitott nekünk új és élő utat. Új ez az út, mert előtte nem létezett, eddig nem állt a rendelkezésre. Élő — nemcsak mert az életre visz, hanem sokkal inkább azért, mert Jézus személyéhez kötött. Ő törte át a „kárpit”-ot, ami nemcsak a templomi kárpit áttörését jelenti, hanem a földi világ és a mennyei szentség közti válaszfalat is. Jézus Krisztusért teljes a bizodalomunk, szabad az utunk Isten elé, nincs okunk félelemre. A 22. vers is erre utal: „akiknek szíve megtisztult a gonosz lelkiismerettől”.

23. vers szerint Krisztus vére nemcsak az ember lelkiismeretét tisztítja meg (tehát belsőleg), hanem

egész valóját: „testét pedig megmosták tiszta vízzel”. Vagyis az egész ember tisztul meg Jézus Krisztusban. Ez a megtisztulás történik a gyülekezeti közösségben, vagyis az istentiszteleten, de az egyéni imádkozásban is. A megtisztulás, megmosás a hitvallással együtt utal a keresztségre.

Két szokatlan, eredetileg negatív jelentésű szóra hívja fel Rienecker a figyelmet, ami — véleményem szerint — elmélyíti a szöveg megértését: A 24. versben szerepel a *katanoéo* (figyelni, az egész értelmet egy dologra irányítani) szó. Ezt a klasszikus görögben elsősorban a kémkedésre használták. Itt a szerző pozitív értelmet ad neki: nem kémkedni kell a másik után, hanem hasonló, pontos, mindenre kiterjedő figyellel kell ügyelni egymásra a gyülekezetben, mint ahogyan ezt negatív értelemben a kém teszi.

A másik ige, szintén a 24. versben: „*buzdítsuk*”. A *parokszuszmosz* eredetileg szintén rossz értelemben használt kifejezés. Ingerlést, csábítást, „provokáló magatartás”-t jelent. A levél ezt a természetes emberi magatartást — ami nyilván a gyülekezetben is ismert — szembeállítja azzal a keresztyén magatartással, ami a másikat hasonló, de *pozitív erővel* ösztönzi a szeretetre és a jó cselekedetre.

MEDITÁCIÓ

Böjt 5. vasárnapjának zsoltára, „Ítéld meg, Istenem, és ments meg engem”, bűneink felismerésére és Isten jogos ítéletére figyelmeztet. Ugyanakkor több — éppen a Zsid levélből — kijelölt textus az igazi Főpapot, Jézust állítja elé.

Mit kezd a mai ember a „főpap” fogalmával? Rögtön az a sok negatív vonás jut eszébe róla, amit az elmúlt évtizedek ideológiája belevéselt a tudatába, vagy a liberalizmus klérusellenessége teszi számára idegenné, ellenszenvessé ezt a szót, és a mögötte lévő tartalmat. Pedig a mai ember is kerül gyakran kiúttalan helyzetbe. Amikor segítségre, közbenjárásra szorul. nem találja az utat sem Isten felé, sem embertársai felé. Egy valaki van, aki ebben segítséget nyújt: Jézus Krisztus. Mi a számos, modernnek látszó, önmegváltó törekvéseinkkel sem (pedig hány ilyen kínálnak ma!) tudunk megszabadulni lelkiismereti terheinktől, rendezni másokkal való kapcsolatainkat, de valaki megteszi ezt helyettünk. A gonosz lelkiismeret helyett igaz szívet, reménytelenség helyett reménységet ad, elveszi gyengeségünket, szilárdná, ingadozás nélkülivé teszi hitünket.

Kiemeli a mai embert szorongató izoláltságból, „magáramaradottságból” a keresztyén gyülekezet egymásért felelős, egymást hordozó közösségébe. Ami miatt szenved a mai ember — az egyre lazuló emberi kapcsolatok —, azzal akar Jézus megajándékozni a gyülekezetben. Segít kölcsönösen egymásra figyelni, hogy a gyülekezetben senki ne szenvedjen hitében, vagy életfolytatásában végérvényesen hajótörést. Kölcsönös szeretetre „ingerel”, ahelyett hogy egymás idegeire mennénk. A levél nem tud olyan hívőkről, akik visszavonulnak a privát szférába, ahelyett, hogy a gyülekezetben élnek meg keresztyénységüket. A gyülekezet nem szimpatizánsok egyesülete, ahol az ember hátat fordíthat a másoknak, ha az nem tetszik neki. Vajon sok hitbéli krízisnek, gyülekezeti békétlenségnek, felekezetek közti torzsalkodásnak nem ilyen konkrét, kicsinyes okai vannak?

A gyülekezet elhagyása nem jelenti csupán a saját

gyülekezetből való kilépést. Bár ez is előfordul. Nyugati újságok gyakran csemegéznek azon: milyen sokan lépnek ki hivatalosan pl. Németországban az egyházból. Az egyik lap kuriózumként közöl egy esetet: „Ezennel kilépek az evangélikus és a katolikus egyházból”. Biztos, ami biztos — gondolta az illető —, mindkét egyházból egyszerre.

A Die Gute Nachricht a 25. verset így fordítja: „Egyesek megszokták, hogy távolmaradjanak a gyülekezeti alkalmokról. Ez nem jó, sokkal inkább kedvet kell egymásnak csinálni”.

A Stuttgarter Jubileumbibél ezt fűzi a 25. vershez: „Testvéri szeretetben kell egymásra ügyelni, egymást inteni és bátorítani minden jóra, különösen a saját gyülekezetünk alkalmainak rendszeres látogatására, ami az összetartozást elősegíti”. Itt áttételesen előkerül a 3. parancsolat kérdése. Nem Istennek, nekünk van szükségünk a vele való találkozás rendszeres alkalmaira. Nem talál-e sok mai keresztyén is számos kibúvót ennek komolyan vétele alól? Nem adunk-e mi is sokszor könnyen felmentést biztatás és bátorítás helyett? A nagyünnepi és rendszeres templomlátogatók közti egyre zsugorodó számbeli különbség nem azt igazolja-e, hogy csak a rendszeresen ápolt gyülekezeti kapcsolat tart meg, nem csupán a gyülekezetben, hanem sok esetben az Istennel való közösségben is?

GONDOLATTÖREDÉKEK AZ IGEHIRDETÉSHEZ

Amint az előzőkből talán világossá vált: nagyon gazdag tartalmú textus kerül ezen a vasárnapon elénk. Dönteni kell, hogy a lehetőségek közül mire tesszük a hangsúlyt az igehirdetésben.

Kiindulhatunk a bizalomból. Bizalmatlansággal, előítéletekkel, gyanakvással teli világban élünk. „Jó a bizalom, de jobb a kontroll” — hirdette és gyakorolta évtizedekig a marxizmus a jelszót. Közösségteremtés helyett az egymással szembeni bizalmatlanságot növelte csupán.

Nem az Isten szeretete iránti bizalom hiánya az oka sok mai ember gyakorlati ateizmusának? Egy gyermek imádságos könyvben olvasható ez a rövid vallomás, amit egy zsidó fiú írt a varsói gettó egyik falára: „Hiszek a napban, ha nem is világít. Hiszek a szeretetben, ha soha nem is érzem. Hiszek Istenben, ha nem is látom őt”. (Heidi und Jörg Zink: Gebete für Kinder) Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy a 20. sz. szörnyűségei után nem lehet többé Isten szeretetében hinni? Talán ebben is a gyermekek szégyenítenek meg minket?!

Lehet a hangsúlyt arra tenni, hogy új és élő utat nyitott meg előttünk Isten Jézus Krisztusban. A Calwer-Predigthilfen (Band 10) kínál egy ilyen kiindulási lehetőséget.

Lépten-nyomon beleütközünk „belépni tilos” feliratokba - írja. Kerítések, sorompók, határok szelik át világunkat. Felségterületeket jeleznek, elválasztanak egymástól hatalmi tömböket, társadalmi rendszereket, csoportokat, embereket. A bizalmatlanság jelei. Mindenki védi saját felségterületét. Ezek létezésén nyugszik egész mai civilizáciánk. El lehet-e tüntetni ezeket a korlátokat? S ha igen, nem okoz-e hiányuk új bizonytalanságot, újabb félelmeket? Ebben a szituációban szól hozzánk a Zsidó levél örömhíre: nyitva vannak a határok, de csak Jézus Krisztus szenvedése által. Vele a legnehezebben eltávolítható határ is —

ami minket Istentől elválaszt — átléphető. Isten oldalára állhatunk, erőt nyerhetünk a kapott reménységből, vigyázhatunk egymásra. Ha ez még nem is jelent ma teljes győzelmet a bűn és szenvedés felett, mégis kiteljesedésének Krisztusban kapott reménységével élhetünk.

Előterbe kerülhet igehirdetésünkben a *gyülekezet* *hez tartozás kérdése*. Szembenézhetünk a kérdéssel: miért szeretnék én a gyülekezetben maradni: Milyen pozitívumot jelent ez számomra? Mit kapok és mit adok én tovább a gyülekezetben? Itt a hangsúly a 24. és 25. versekre esik.

S nem szabad megfeledkeznünk a textus záró mondatáról, amivel bátorítja a gyülekezetet, de egyúttal felelősséget is kíván ébreszteni: „annyival is inkább, mivel látjátok, hogy közeledik a nap” (25.b). Felesleges számítás helyett, de ennek tudatában élhetünk, amire a „közeledik” folyamatos jelene utal minden nappal közelebb kerülünk hozzá.

Sárkányné Horváth Erzsébet

VIRÁGVASÁRNAP

Jel 1,4-6

AZ ÜNNEP HOMILETIKUMA

„A vasárnap helyes keresztyén értékelés és felfogás szerint mindig örömnappal, és ezért sohasem tartozik a böjtbe. Ezért helytelen böjt 1., 2., stb. vasárnapján beszélni, mert a böjtnek nincs vasárnapja...” Helyes elfogadjuk Jánossy professzor határozott érvelését: akkor képiesen fogalmazva a böjti időszakba eső vasárnapok hegycsúcsokként emelkednek ki a negyvennapos böjt pusztaságából, és közöttük vitathatatlanul a legmagasabb csúcs a virágvasárnap. Innen már jól lehet látni a Golgota hegyét, de hűvös fényét is. Eppen ebben a távlatban rejlik ennek az ünnepnek paradox feszültsége, melyet maga a jeruzsálemi bevonulás képe is jól tükröz. Egyrészt Dávid Fiaként, Messiásként, hozsannával fogadják Jézust, de valahogy „nincs együtt a kép és a hang”. Amit, pontosabban Akit látunk, a kölcsön számarol érkező alázatos Király képe, noha emlékeztet a zakariási próféciára, igen távol van a széles tömeg elvárásaitól. Virágvasárnap, már magyar nevével is örömnappal hívna, de hát illik örülni a nagyhűvös küszöbén?! Lehet örülni, ha virágvasárnap istentiszteleteinket a legtöbb helyen már beármánykolt a passióolvasás komorsága?!

Talán némileg segít oldani ezt a feszültséget az a gyakorlat, amit gyülekezetünkben az új énekeskönyv óta, tehát több, mint egy évtizede vezettünk be. A Agendánkban és énekeskönyvünkben található passiói rendnek csak az első felét, tehát a virágvasárnaptól nagycsütörtök éjszakáig, Péter tagadásáig terjedő részt vesszük virágvasárnapon. Nagypénteken pedig ettől a 15. ponttól folytatjuk éppen a nagypénteki eseményekkel, Jézus Pilátus

ötti kihallgatásával kezdve. Több előnye is van nek a kettéválasztásnak. A passióolvasás időben nem terheli le túlzottan se a virágvasárnapi, se a gyepenteki istentiszteletet, hiszen így alig hosszabb a megszokott liturgiánál. Jut idő az igehirdetésre, elynek elhagyását, összecsapását a passióra vonatkozva vétkes mulasztásnak érzem. Nem tudom fogadni agendánk „nagyvonalúságát” ezen a ponton, mely szerint a passióolvasás végén a „*a lelkész írásmagyarázatot tarthat, vagy befejezésül néhány szót mond...*”. A passióolvasás még „néhány szóval megfejeelve” se pótolhatja az igehirdetést evangélikus templomban, evangélikus istentiszteleten.

Az időbeli praktikusságon kívül a passióolvasás megosztása mellett szól az is, hogy ilyen módon a virágvasárnapi passióban „még nem hal meg Jézus”. Csak addig kísérjük el, hogy a hozsannából tagadás lesz, az *alázatos Király* (Agendánk virágvasárnapi kötetjébe) pálmaágak helyett hamarosan töviskoronát kap. Ebben az esetben nem kell lemondanunk a virágvasárnapi passióolvasás nemes hagyományáról, de nem kell feladnunk az ünnep homiletikumát sem.

Mindezt csak azért írtam le ilyen részletesen, mert nem szeretném, ha kijelölt textusunkat virágvasárnapon eláldoznánk a passió oltárán. Nem hiszem, hogy ez Istennek tetsző áldozat” lenne...

LAPIGÉNK

A megszokottnál ünnepélyesebb, gazdagabb ünnevélfő alkalmas lehet, hogy méltóképpen intonálja számunkra az induló nagyhetet, vagy ahogy Jánossy professzor nevezi a „szent hetet”. Nem szokványos időzítő lapot kapunk, sablonos üres jókívánásokkal, hanem elkötelező hitvallást. A kegyelem és békesség nem ünnepi jókívánás, hanem mindennapi életünk létfeltétele. Nem erőltetn emberit jókívánásként küldi János, hanem postásként adja tovább, amit a Szentháromságtól kapott. Először is bemutatja a „Feladót”, aki „*van, aki volt, és aki még eljövendő*”. Fontos, hogy ez a bemutatás nem az emberi logikát követi, mely szerint *volt, van, lesz — múlt, jelen, jövő* lenne a „helyes” sorrend. Isten elsőrendben a VAGYOK (Ex 3,14), az örök jelen, aki kezében tartja a múltat és jövőt. De nem egyszerűen csak „van, létezik”, hanem mozgásban van, „történik”, úton van felénk, Ő az Eljövendő!

A kegyelem és a békesség másik forrása a „*hét szék*”. Ebben az összefüggésben a teljesség lelkére utal a kép, a Szentlélekre. S végül, de nem utolsó sorban, hanem a leg részletesebben vall János a kegyelem és békesség forrásáról, Jézus Krisztusról. Három tételes ez a Krisztus-hitvallás, mely igazán „virágvasárnapi” teheti textusunkat.

Ő a „*hű tanú*” — „*pisztosz martysz*”, aki egész életével, vérével tanúskodik, szemben a hamis tanúkkal, akik nemcsak a passiótörténetben kerülnek elő, hanem sajnos utódaik megmérgezték és mérgezik ma is két évezred egyháztörténelmét. A hű tanú bizonyágtételét a kereszttel hitelesíti és koronázza meg.

Ő „*az elsőszülött a halottak közül*”, aki egyedül mondhatja, amit néhány verssel később olvasunk: „*...halott voltam...*”. Itt már a húsvéti evangélium szólal meg alapot adva, hogy ne csak a Golgota ármánya, de már húsvét is közelívé váljék számunkra virágvasárnap, és merjük felszabadult hozsannával

(ami ne feledjük: segélykiáltás — „*Ó, bárcsak megsegítenél!*” — Zsolt 118,25) köszönteni az érkező alázatos Királyt. Annál is inkább van okunk az öröme, mert a Krisztus-hitvallás harmadik tétele már a győztes, megdicsőült Úrra mutat, „*aki a föld királyainak fejedelme*”. Róla vall a záró doxológia is, melynek a korabeli császárkultusszal szemben szinte provokatív éle van: „*ővé a dicsőség és a hatalom örökkön-örökké...*” De kétélű kardként vág ez a mondat korunk dicsőségtől és hatalomtól megrészegült kiskirályai felé is, legyenek akár gazdasági, akár szellemi, lelki trónusok bitorlói...

A SZÓSZÉK FELÉ

Hitvallás következményekkel

A passiói istentiszteletből általában kimarad a hitvallás. Most ezt alapigénk pótolja, sőt a hitvallás folytatásáról, ha úgy tetszik, következményeiről is szól. Az, hogy Jézus Krisztus által szeretettek, és vére által bűneinktől megszabadítottak lehetünk; felszabadít, hogy „*népévé, papokká*” legyünk. Ez itt nem lelkési diplomát jelent, nem ordinációt. Jézus tesz minket papokká az Isten, az Ő Atyja előtt! János itt is ószövetségi gyökerekből táplálkozik, hiszen Exodus 19,6-ban, a Sinai-hegynél hangzik először Isten merész terve: „*Papok királysága és szent nép lesztek...*” Ez a terv valósulhat meg, most már nem a Sinai-hegy közelében, hanem a Golgota tövében! Mit jelent ez a papi szolgálat már a Jézus Krisztus által szerzett új szövetség fényében? Alapigénk figyelmeztet: mindenekelőtt vegyük komolyan papi szolgálatunkat „*Isten előtt*”. Neki tartozunk imádsággal, imádat, dicsérettel. Minderre az induló nagy-szent hét minden biztonnal számos plusz lehetőséget kínál legtöbb gyülekezetünkben. De vegyük komolyan a jézusi papi szolgálat másik irányát is az emberek előtt is meg kell tudnunk állni hű tanúként, ha kell, mártírként is. Ennek szomorú kontrasztja a virágvasárnapra javasolt passiószakasz utolsó állomása: Péter tagadása...

Bizony aktuális 460-as énekünk kezdő sora: „*Tisztítsd meg szíved, Jeruzsálem népe...*” Sajnos új énekeskönyvünk lespórolta ennek a tartalmas Scholz László-éneknek utolsó versét, melyet felhasználhatunk akár igehirdetésünk zárásaként is:

*„Tisztítsd meg szíved, Krisztus szentegyháza,
Úrunk miattad pogány ne gyalázza,
S hogy megtartassál, nosza újulj végre,
Szent papi népe!”*

Erre a tisztulásra, újulásra kapjuk 1997 nagyhetét, hogy merjük meghirdetni a virágvasárnapi szószékről is: a lelkész- és paphiány megoldása nem csupán abban rejlik, hogy fiatalokat indítunk a Teológia felé, hanem komolyan kell vennünk, hogy olyan Urunk van „*aki szeret minket, és vére által megszabadított bűneinktől, aki országa népévé tett minket, PAPOKKÁ az Isten, az Ő Atyja előtt!*”

Az induló nagyhét nemcsak nekünk, „hivatásos” lelkészeknek jelent intenzívebb papi szolgálatot, hanem erre mozgósíthatjuk a szószék alatt ülő igehallgatókat is!

Gáncs Péter

Életmentő találkozások

Jel 3,20–21

EXEGÉZIS

A textus értelmezésénél nem tekinthetünk el attól, hogy a laodiceai gyülekezethez írt levél részletéről van szó. A „vele vacsorálok” kifejezés egy az egyben nem alkalmazható az úrvacsorára — mert Jézus azt nem eszi velünk együtt —, hanem inkább az Isten országa eljövetelekor megvalósuló örömlakomára emlékeztet. Arra, amit a Vőlegény (Krisztus) fogyaszt el menyasszonyával, azokkal, akik a megtérésre hívó szót (zörgetés) meghallották és Előtte ajtót tártak.

Ennek a mennyei lakomának, az Isten országa eljövételének, legmagasabb előjeze e világon az úrvacsora szentsége. Ezt szépen fejezi ki úrvacsoravétel előtt imádságunk: „...*valamennyien részesüljünk minden értelmet meghaladó békességében, és megízleljük eljövendő országod örömét.*” Karner Károly ezt írja kommentárjában: „*A gyülekezet számára ez a életközösség már most megvalósul az úrvacsorában. A megdicsőült Krisztus üzenete nemcsak eszkatológikus eljövételére, előre, a jövőbe mutat, hanem jelen ajándékként kínálja személyes jelenlétét, melyben máris valósul az eszkatológikus reménység anélkül, hogy ez utóbbi értelmetlenné válnék. Sőt, inkább a kettő elválaszthatatlanul egybeforr. Az úrvacsorában a gyülekezet az egykor majd dicsőséggel eljövendő Urat hirdeti, reménységének záloga pedig az úrvacsorában Krisztus jelenlétének ajándéka.*”

A laodiceai gyülekezetnek azt kell megértenie, hogy ezen az örömlakomán csak akkor vehet majd részt, csak akkor ülhet a Vőlegénnyel egy asztalhoz, ha ajtót nyit a megtérésre hívó szóval zörgető Krisztus előtt. Az ajtónyitásnak komoly akadályja van: a gyülekezet „langyossága”, önelégültsége, önámítása: „gazdag vagyok, meggazdagodtam, és nincs szükségem semmire”. Annak ellenére, hogy a laodiceai gyülekezet „sem nem hideg, sem nem forró”, Krisztus nem utasítja el véglegesen. Feltárja előtte, hogy bár a külsővel nincs baj, a gyülekezet gazdag lelki adományokban és testvéri szeretetben, ám lélekben nyomorúságos és szájalomraméltó: szegény, vak és mezítelen. A feltárás után pedig hármastanácsot ad neki, és megtérésre hívja. Először is keresse szabadulást szegénységéből: vegyen az Úrtól aranyat, vagyis a Krisztus által felajánlott valódi isteni élet teljes gazdagságát. Másodsor keressen szabadulást mezítelenségéből: vegyen az Úrtól fehér ruhát, vagyis a Krisztus által megszerzett igazság palástját (Ézs 61,10). Harmadsor keressen szabadulást vakságából: vegye az Úrtól gyógyító írt, vagyis a Szentlélek megvilágosító erejét. Ezt a három dolgot kell vennie az Úrtól. Ezeknek az ára mindössze saját akaratának, és saját igazságának teljes átadása. Ez a megtérés a laodiceai gyülekezet számára. Ez a megtérés pedig a győzelem. A legnehezebb harc és a legnagyobb győzelem. De a legnagyobb ígélet is kapcsolódik hozzá: „Aki győz,

annak megadom, hogy velem együtt üljön az királyi széken.”

Mindezt „az Ámen, a hű és igaz tanú, az Isten remtésének kezdete”, azaz Krisztus, a szemé „ámen” mondja a gyülekezetnek, akiben betelje Isten minden ígérete, aki Istennek igaz tanúja, aki teremtett világ őselve és kezdete”, s aki feltámadás új teremtés kezdetét indította meg. Mindezt Ő kö gyülekezet lelkére, s mindezt Tőle kell a gyüleke nek vennie. Tőle, aki még az olyan félholt lelkeke új életre segíthet, mint amilyenek Laodiceai találhatók.

MEDITÁCIÓ

Krisztus a laodiceai gyülekezet angyalával együtt ..... evangélikus gyülekezet (mindenki értse sajátját) őrállóját (mindenki értse saját magát) is gyelmezteti, hogy vélt gazdagsága csupán fel ismert lelki szegénységéből, mezítelenségéből és v ságából adódik. Ebből a kilátástalan helyzetből c pán egyetlen lehetőség adatik a menekülésre: ha lálkozik Krisztussal! Még most! Ha találkozik Vele megtérésben, és találkozik Vele az Ő testének és vé nek vételében. Ezek a szó legszorosabb értelméb életmentő találkozások lesznek számára.

Krisztussal sokan szeretnének találkozni. Csak ne ott, nem akkor, és nem olyan módon, ahogyan a Jézus szeretné, ahogyan az valóban életmentő találkozás lenne. Az ember olyan, hogy a Krisztussal való találkozásnak is szeretné megszabni a módját, idejét, helyét. Ma a nagy vacsoráról szóló példázatban „Jöjjetek, mert immár minden készen van.” Ha nem úgyis készen van, akkor mehetek később, vagy máskor is. Nem kell úgy rohanni. Ha találkozni akar velem, úgyis megvár. Rám ne várna, hiszen gazdag vagyok testi-lelki adományokban, gyülekezetben szeretetben?! Sokat áldoztam egyházára, presbiter vagyok, ennyit már csak kérhetek Tőle. Azzal kellene törödnöm, amit én szereztem, amit nem kaptam készen, amiben meggazdagodtam, amire örököt várom. Ja, hogy most van a meghívás, az istentisztelet, az úrvacsora, az ifjúsági alkalom, a bibliaóra!? Ha úgy jön ki a lépés, járok én példásan, talán kelleténél is többet. Másoknak nagyobb szükség lenne rá, most ők menjenek. Majd én buzdítót küldöm őket. Misszionálok! Tessék, ezzel is Ne teszek szívességet.

Ebből aztán sohasem lesz Krisztussal való találkozás. Legfeljebb a templommal, a harangozóval, a pászomszédal, a lelkésszel, a paténával és a kehellyel. Pedig Jézus is ott van, csak valami elhomályosítja. Eltakarja az önámítás, a büszkeség a lelki önelégültség. Jézus ezt a homályt szeretné áttörni; kopogtat, hívogat. Megteremti a találkozás lehetőségét. Ne rajta múlik, különben az életmentő találkozás már nem létrejött volna. Hagyhatná az egészet. Lehúzhatná a homályt a homály mellé. De nem teszi. Egyelőre! Még találkozni szeretne, hiszen most van itt az életmentő találkozás, most van itt a győzelem ideje.

Aki győzedelmeskedik saját szívének macakosságát, aki teljes szívvel megalázza magát és megtér, az találkozik Krisztussal; aki bűnei terhétől megroppant gárral, megroggyant térdekkel és porbahullott büszkeséggel járul az Úr szent vacsorájához, az győzött Golgotán. A Vele találkozó, az Őt követőnek

egyedül ez a győzelem útja: a mindennap megújuló legmélyen megalázkodás útja. Ez az út vezette a Fiút az Atya trónjára. Ezen az úton az élő Krisztussal való találkozás vezet minket a Fiúval a trónon való közönségre. A legnagyobbra, ami számunkra elkészített!

GONDOLATOK

(LAIKUS KÉRDÉSEK ÉS SZEMPONTOK KIVONATA — LP 1973/15)

– Sokszor lebeg szemem előtt az a kép: Jézus egy ajtó előtt vár, s szinte rimánkodik, hogy belülről nyissák ki az ajtót. Ahelyett, hogy hatalmát érvényesítve jelentené ki, hogy erre vagy arra az emberre igényt tart. Jézus Krisztus nem erőszakolja magát az emberre.

– Az első keresztyéneknek valami egészen mást jelenthetett a Jézussal való együttlét, mint nekünk. Mi úgy gondoljuk, egyévből egyszer, vagy hetente az oltárnál „vizitelünk” Jézusnál. Utána mi megyünk tovább, s ő ott marad a templomban.

– Jobban megértenénk a 20. verset, ha felolvasnánk az egész laodiceai levelet. Különösen azt, hogy ki az, aki az ajtó előtt áll. Az áll az ajtó előtt, aki minden követnivalót tud a gyülekezetről, de Nála vannak a különböző ajándékok is.

– Mit jelent gyakorlatilag az „ajtó előtt”? A közelséget? A sürgősséget? A számadás, az ítélet közelségét? Figyelmeztetés a készenlétre? Vagy éppen valami fontos ajándék közelsége? Azt hiszem, hogy az „íme” és a „zörgetek” mindegyik lehetőséget erősíti.

– Ha az úrvacsorára gondolunk, akkor itt is úgy kell Jézusra tekintenünk, mint aki nem vendég elsősorban, hanem vendéglátó. Közösséget vállal velünk, de közösséget teremt magával és egymással is.

– Itt olyan közösségről van szó, amelyikből nemcsak az eljövendő életbe tekinthetünk reménységgel, hanem a mindennapi életünkbe is áldással indulhatunk.

Pilinszky János írja: „A megtérés mindig egyszerűn fordulatot jelent, és szinte helyben történik. A külső kép, a látszat legtöbbször azonos marad, ha mindjárt a jelentések végtelenje választja is el őket egymástól. Megtérés után mi különböztette meg a jobb latort a baltól? Látszatra semmi, valójában minden. A megtérés nem szakít ki se a világból, se az időből, se az örömből, se a szenvedésből. De igazivá, realissá teszi számunkra is az örömet is, és a szenvedést is. A megtérő — fordulat után — mélyebb örömben és mélyebb szenvedésben részesül, mint annak előtte. Ami azonban döntő a számára, az többé nem is annyira öröme vagy szenvedése, hanem megérkezése az igazságba. A megtérés fordulata tulajdonképpen végtelenül egyszerű. Nehézsége mégis épp egyszerűségében rejlik. Ugyanis teljes fordulatot kíván. Ahogy ezt Platón oly gyönyörűen mondotta: a lélek nem tudja forgatni szemeit, neki magának kell egész valójával a fény, a valóság felé fordulni, az örökkévalóság igaza felé, anélkül, hogy elhagyná a pillanatok árnyékvilágát.

Tamásy Tamás

FELHASZNÁLT IRODALOM

Karnar K.: Apokalipszis
 B. Keller: Mennyei jelenések könyve
 H. Frey: A felmagasztalt végső szava megkísértett gyülekezetéhez
 Pilinszky János: Szög és olaj
 Lp-19736173-176, 197/662-664

EGZEGETIKAI ÖSSZEFOGLALÁS

A nagyon gazdag tartalmú levelet ismeretlen szerző írta. Hangsúlyosan Krisztust hirdeti, de nem „a zsidóknak”, hanem a „Lélek szerinti” Izraelnek. Javaslom, hogy készülésünk kezdetén olvassuk el az egész levelet. Mint látjuk, a levél fő témája Krisztus, az örökkévaló igazi főpap személye és műve.

A főpapok tiszte annak idején ajándékok vitele és áldozatok bemutatása volt. Ezt állatok feláldozásával végezték. A nagy engesztelési Istent kiengesztelő ünnepen csak a főpap mutathatta be az engesztelő áldozatot. Ez volt az év legfontosabb napja! A nép bőjtölt, nem dolgozott, bűnbánatot tartott. Ki-ki személyenként is, de a nép összességében is érezhette a bűn szennyét, vétkeik súlyát. Tapasztalhatták, hogy a bűn milyen rombolást végez az egyes emberek lelkében, de a nép, a társadalom életében is.

A főpap, mint esendő, bűnös ember előbb magáért mutatta be az áldozatot, hogy megtisztulva vihesse be a népért való áldozatot a szentek szentjébe, a függöny mögé. A függöny az ember részéről Isten megközelíthetlenségének jelképe volt. A főpap két kecskebakot áldozott fel. Egyiknek vérével a szövetség ládájának fedelét hintette meg — megvolt ennek a pontos rituális előírása —, a másik bakra „rátette” a nép bűnét, és az állatot kikergették a pusztába. Vigye el messze távolba Izrael bűnét...

A levél rámutat arra, hogy ezek az engesztelési áldozatok tökéletlenek voltak, és csak ideiglenes, vélt tisztulást adtak. De így is, láthatjuk, óriási jelentősége volt az engesztelési ünnep gazdag szertartásának. A főpap meghintette a népet is. A vér kiontása nélkül ugyanis nincsen bűnbocsánat! A nép érezte, hitte és tudta, hogy ott a függönyön túl, a szentek szentjében valami nagyon fontos dolog történt: Isten kegyelmet gyakorolt, kiengesztelődött, a vér eltörölte a nép vétkeit. Elgondolkoztató esemény ez a 20. században, egy nép történelmi útján.

Krisztus Urunk váltságáhalála elsősorban a zsidókból lett keresztyéneket emlékeztette az ószövetségi főpapra és szolgálatára. Melkisédek, akiről egyébként nem sokat tudunk, király és főpap volt egyszemélyben, az igazság és békesség királya. az Üdvözítő „előképe”. Isten megerősítette, hogy az ószövetségi, bűnös ember-főpap helyett Jézus Krisztus az örökkévaló főpap, aki maga lett áldozati bárány, hibátlan, szeplőtelen és megölt bárány a keresztfá oltárán. Egy örökkévaló, más szentélybe ment ő be értünk! Egyszer pedig majd a bűnök hordozása nélkül jelenik meg azoknak, akik várják őt üdvösségre. Szíveikbe, elmébe írt törvény: „bűneikről és gonoszságaiokról többé nem emlékezem meg” (10,17-18.)

Ahol pedig Krisztus-főpap áldozata által megbocsátásról van szó, ott nincs többé bűnért való áldozat! Textusunk, háttérben az ószövetségi engesztelési ünnepel, így mutat rá a Golgotára.

MEDITÁCIÓ

Igénk a Jézus-főpap véres áldozatát állítja elénk, mint egyetlen büntető áldozatot. Izrael népét történelmi útján bánthatta egy-egy esztendő lelkére, szívére, gondolkodására és cselekvéseire ráakadó bűne, az évi szenny. Igyekezett tőle megtisztulni. Izraelnek a Tízparancsolat két kőtáblája is szövetséget jelentett. Hiszen ez a szövetség, a törvény mentette meg őket attól, hogy újtukon nem váltak züllött, szétszórt hordává, hanem megmaradtak a Mindenható népének. A sátán kísértése azonban nem szűnt meg, a bűn ereje folyton bomlasztotta a választott népet. A bűnbocsánat így életet, megmaradást jelentett nekik. Vagy hűnek lenni a szövetséghez, vagy elpusztulni a sivatag félemeletes ezer veszélye között. Tudták és érezték, hogy Isten nélkül, kegyelme nélkül nem halhatnak.

Minden nép számára követendő példa: nem lehet megrekedni a bűnbánatban. A vétkek egyéni és közösségi szennyéből meg kell tisztulni. Nem lehet minden gonoszsgót egy adott gazdasági helyzetre, pénztelenségre fogni. Egyszer kiárad a bűn, elborít mindent, és iszonyú következményekkel járhat, ha nincs meg a bűntől való megtisztulásának a vágya. A bűnnel és következményeivel kapcsolatban nemcsak egyéni, személyes vonatkozásban kell gondolkodni, hanem társadalmi, népi méretekben is. Vannak országos, népi vétkek, a közgondolkodás torzulásai, társadalmi mulasztások és bukások. Meg kell látnunk a bűn valóságát magunkban és népünk közösségében is. (Anselmus: „Még nem gondoltad meg a bűnnek súlyát!”) Példát bőven lehet találni a 20. század történelmében is. Izrael tudott bűnbánati napot tartani. Büntől megszabadító, engesztelési ünnepet tartott. Vajon a 10 millió magyarhól — elvégre megkeresztelt emberek és nép vagyunk! — hányan tartanak bűnbánati napot? „Félelmetes dolog az élő Istennek kezébe esni!” Szédülünk, ha belegondolunk, hogy hová züllött ez a mi népünk! A gazdaság, az egészségügy, a családi élet területén, a nevelés és oktatás frontján, a közgondolkodás és közérkölc tekintetében nagyon mélyre zuhantunk. Fogyunk és pusztulunk. Országos körtünet a félelem, a közöny, a szorongás, az irigység és a reményesség elvesztése. Érdemes ezen a területen is jól körülnézni, és „sírnai, sírnai, sírnai” — amint Üdvözítő Urunk tette, látva szeretett városát!

Nem gondolom, hogy Petőfinek eszébe jutott az engesztelési ünnep megtisztulása, amikor ezt írta: „Ismertük a gyalázatot...” Sajnos valóban folyt az áldozatok vére, de a gyalázat hullafoltjai csak előjöttek évtizedekkel, évszázaddal később. Emberi elképzelésünket meghaladó gonoszságok, s minden rossznak gyökereként a pénz szerelme eszeveszett haláltáncát járja... Jó Kölcsey Ferenc bevallja, hogy „Hajh, de bűneink miatt gyúlt harag kebledben?” — de megbűnhötte már e nép a múltat s jövődőt? Vannak, akik ezt bűnbánattal megvallják?

A Tízparancsolatot Isten egy népnek adta. Ennek a Tízparancsolatnak a tükrébe kellene belenézni népünket! Legalább úgy, ahogyan ezt a tíz ígét Luther Mártonunk magyarázta!

A mi népünk hol és mikor tartja meg nagy engesztelési ünnepét? Főpap pedig csak egy van, aki örök üdvösség szerzőjévé lett mindazok részére, akik engedelmeskednek neki... Akik hajlandók engedel-

meskedni... Minket pedig, a „Lélek szerinti Isten útján, úgy, amint vagyunk, vár a „keresztfa oltárán” kitáncolt, kiszegezett karokkal az örökkévaló, igaz Főpap. Hívjuk meg tisztuljunk és megújuljunk! ...

GONDOLATOK A PRÉDIKÁCIÓHOZ...

Az örökkévaló főpap testi élete idején könnyekkel és esedezésekkel, erős kiáltással és könnyekkel járult Isten elé. Nem az őszövetségi főpap népi, rituális mozdulataival jár a szentek szentjébe. De a fájdalom iszonyú jajgatásával, kétségbeesett nyögésekkel, elképzelhetetlen testi és lelki fájdalom között... Vergődik a Gecsemáné kertben, a halál indulás gyötrelme szakadt rá... A szegek, ütése, töviskorona elképzelhetetlen fájdalmát szenvedte.

Mennyi bűne van egy-egy embernek is! Gondoljunk tal, szóval, cselekedetekkel, mulasztásokkal elkövezt bűnök hatalmas tömege... és ezt beszorozni az emberiség, a világ bűnével! Mindezt, ő egyedül a Főpap Jézus viseli. Örökkévaló királyi és főpapi áldozatot minden élte, és valaha élő ember részére. Nincs más Isten, ki engesztelő véres áldozat, csak ez az egyetlen! És nem lehet hideg-rideg orthodox teológus-logika magyarázgatni. Az értelem mellett megrendül együttérez az érzélem is. Ezt az áldozatot nem lehet biblialeológiailag magyarázgatni — itt kétezer év történelmi zsváján áthangzik Jézus szívettépő könyörgése, kiáltása és haláltusája. Ő a mi Főpapunk, mi az áldozat! És amikor ránk néz a keresztől és imádkozik értünk: „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!” Az őszövetségi főpap ünnepi díszek csillognak-villognak, az újszövetségi főpapja pedig leköppve, véresen, ruhátlanul vonagló iszonyú görcsös fájdalmakban egy összetakolt falra reszten.

(Gyermekkori emlék: Tízéves lehettem. Fülelemmel rádió fülhallgatója. Passióelőadás van a rádióban. Amikor „elvégeztetett” keserves sírásra fakadtam. Szívető-sajnálattal sirattam Jézust. „Igaz hittel, gyermekszívvvel...”)

Főpapunk szenvedése és halála megrendítő. Ebből meg kell rendülni! Ezért kell nagypénteki igehirdetésünknek őszinte fájdalmat tükröznie!

Hazánk területén, magyar keresztyének, magyar vétkesek és elvesztettek részére szól a nagypénteki üzenet: van bocsánat! (Többről van szó itt, mint amikor valaki szerettedért, vagy bárkiért odaadja átültetés céljára pl. egyik veséjét...)

A bűn valóban tönkreteszti életünket, általa pedig ember! De valóban az emberiség, és a világ tengere bűnének, vétkének — akár csak hazánkban is — hogy lehetne „megoldani”? Hogyan lehetne itt a bűn kérdését „elrendezni”? Hogyan képzelhető el a tisztulás megújulás? Itt és most?! Akarat, elhatározás — elég lenni! A bűnt meg nem történtté tenni, vagy egyszerű másra, másokra fogni nem lehet. Letagadni nincs lehetőség! Hiszen nyilvánvalóak pl. a „test cselekedetei”... Jótánni? Mivel? Nincs az a pénz és érték, ami vel a világ minden „bűnös tartozását” kiegyenlíti lehetne! — Avagy megoldás a per, a jogi úton történő elintézés? Megoldás a „fogat-fogért” — bosszúállás-e? Avagy a börtön, a kivégzés, akasztás lenne a bűn „elintézése”? Avagy kicsiben az izzó gyűlölet, haragutas... vagy micsoda?

Isten egyetlen egy megoldást adott: Fiát, Főpapunkat, Jézust! A világ bűnének ő volt az ára. A kegyelem, a bűnbocsánat egyetlen útja-módja: Isten, Fia haláláért, kegyelmet ad. Ezért tartja Luther Márton reformátorunk nyomán egyházunk legnagyobb ünnepünknek Nagypénteket. A reformáció eszével és szívével megértette a kegyelemnek ezt a titkát. „Örök üdvösség szerzőjévé lett mindazok számára, akik engedelmeskednek neki”. De csak ezeknek!

„Bűnbocsánat, élet és üdvösség” — immár a mienk! Jeruzsálemben, a Golgota valószínűleg hitelesnek feltételezett helyén, néhány másodpercig a zárandók között megállhat az ember...Szólni sem tud. (Sokan összeesnek a hatalmas élmény hatása alatt.) Csak egy belső suttozásra telik: „Uram, köszönöm, hogy megváltottál!” Ahogyan hisszük és tanítjuk: értünk, miattunk és helyettünk tette!

Sümeghy József

Nagyszombat

Jel 4,1–11

„ODAMEGYEK, AHOL A BÁRÁNY TRÓNJA ÁLL...”

ELCSENDESEDEM

Sok minden történt az alatt a három esztendő alatt... Szinte észre sem vettük az idő múlását... Jézus beszélt és mi hallgattuk Őt. Csodáltuk, de olykor megdöbbenetek szavai. „Felmegyünk Jeruzsálembe, és az Emberfiának sokat kell szenvednie, halálra ítélik, kigúnyolják és leköpi, megkorbácsolják és megölik, de harmadnap feltámad.” Félelem és titokzatosság, felháborodás és megbékélés érzései tornyosultak szívünkben. Nem tudtunk közömbösek maradni iránta. Mi szerettük Őt. Vagy talán mégsem eléggé?! ...

Mennyi minden történt azon az utolsó héten...! Szinte észre sem vettük az órák pergését... Nem voltunk urai a történéseknek. Egy rajtunk kívül álló óriási erő és hatalom irányította az eseményeket, amelyeknek mindenképpen meg kellett történniük. Eszközei voltunk Isten tervének...

Beértünk Jeruzsálembe, és az egész város megbolydult. Szinte őrjöngtek az emberek, amikor meglátták Jézust. A kovásztalan kenyerek első napján együtt költöttük el a húsvéti vacsorát. Éreztük, itt minden elhangzott szónak jelentősége van. A hosszú, „beszédese” csendekben próbáltuk megérteni keze mozdulatait, tekintetének mélységét...

Kimentünk az Olajfák hegyére. Megbotránkozásról, elszéledésről, feltámadásról beszélt Jézus. És mi kézzel-lábbal bizonygattuk neki hűségünket. Felesleges volt! Ő sokkal jobban ismert minket, mint mi saját magunkat...

A Gecsemáné-kertben félrevonult, térdre hullott és arca borult. Imádkozott. Remegett a félelemtől, és súlyos verejtékcseppek gördültek végig arcán. Közénk telepedett a halál...

Ettől kezdve iszonyatos gyorsasággal zajlottak az események. Júdás jött katonai csapattal és kezükre adta a Mestert. Elhurcolták Őt és kihallgatták, mint egy gonosztevőt. Senki sem állt ki mellette, mi is elfutottunk. Megkorbácsolták, töviskoronát nyomtak a fe-

jébe, leköpdösték. Pilátus tehetetlen volt. És Ő egy szót sem szólt. Hagyta, hogy ezt tegyék vele, mert így kellett beteljesednie az Írásnak... Aztán elítélték. A sokaság szinte őrjöngött, és egy emberként ordította: „Feszítsd meg!” ...

Megfeszítették! A kereszt alatt állva találkozott tekintetünk. Különös tűz égett szemeiben: a fájdalom és megbocsátása, a halálé és az örökkévalóságé, a szenvedése és a szereteté...

És meghalt Testét levették a fáról, illatos kenetekkel bekenték, majd egy üres sírban elhelyezték. És ezzel mindennek vége lett. Mi értelme van ezek után az életünknek? Óriási félelmet és űrt hagyott maga mögött. Kimondhatatlanul hiányzik. Hiányoznak megértő szavai, azok is, amelyekkel olykor megfeddett... Hiányzik érintése, melynek nyomán mindig élet fakadt... Hiányzik tekintete, amely egyszerre volt leleplező és megbocsátó... de leginkább Ő Maga hiányzik...

Mennyi minden történt az utóbbi években...! Szinte észre sem vettem az idő múlását... Korábban azt gondoltam, biztosan állok az életben. Semmi meg nem ingathatja lábamat, elképzeléseimet, felfogásomat. Egyszer aztán minden elárult... Az egészségem, a pénzem, a hatalmam, az erőm — megrendült, értéktelenné vált, nem jelentett örömet. Sokat aggódtam, rettegetem és féltem. Tehetetlenné váltam, üressé és kiégetté. Vártam valamire, valakire, de magam sem tudtam mi az, ki az. És egyszer találkoztam Vele...! Rám tekintett, megszeretett és megbocsátott! Megérintett, és belém költözött az Élet. Őrá vártam...

És azóta nem vagyok egyedül! Tudom, keze nyomát számtalan áldás kísér életemben, tudom, ez a kéz tart a próbák keresztútjében is. És azt is tudom, hogy nagyszombat csendje és mélysége nem tart örökké, mert elkövetkezik a másnap csodálatos reggele... Mert minden értem történt: a vérverejték, minden egyes korbácsütés, a szögek ütötte sebek, az ártatlan vér hullása és — a feltámadás... Azért, hogy megismerjem a kegyelmet, az életet — JÉZUS KRISZTUST!

Nagyszombat olyan ünnepnapunk, amelyről nem szoktak minden evangélikus gyülekezetben istentisztelet keretében megemlékezni. Viszont vannak olyan gyülekezetek, ahol nagyheti igehirdetés-sorozatokat tartanak, melynek utolsó alkalma nagyszombaton van és témája természetesen kapcsolódik a nap jellegéhez.

Nagyszombatot „*az emlékezés napjának*” is nevezik. Jézus temetéséről szóló tudósítások tanúsítják, hogy megemlékeznek róla az emberek. Nemcsak Arimátiái József és az asszonyok, hanem a főpapok és a farizeusok is, akiket nem hagy nyugodni az a gondolat, hogy Jézus életében ezt mondta: „Három nap múlva feltámadok!” (Mt 27,63.)

Nagyszombatot „*a megszólító csend ünnepe*” — mondta valaki. Jézus halott, de halálának csendje mondanivalót hordoz számunkra... „*Nagyszombat: a történelem legszomorúbb napja* — tanultuk a teológián. Jézus nem szól az emberiséghez, mert halott. Jézus már nem beszél, és még nem beszél!

Ágendánkban a nap jellege: *Krisztus meghalt bűneinkért — Az élők és elhunytak Üdvözítője*. Az oltár előtt felolvasandó ige: János 19,38–42. — Jézus temetése. Ha nagyszombaton prédikálnék, talán hasonló gondolatokkal kezdeném az igehirdetést, mint amelyekkel a cikk elején elcsendesedésre hívtam a kedves Olvasót. Talán a tömondatok másokat is továbbgon-

nak.

AZ EGZEGETIKAI MUNKA ÖSSZEFOGLALÁSA

A könyv eredeti címe: Apokalüpszis Jóannou, azaz János jelenései. Maga a szerző „Jézus Krisztus kinyilatkoztatása” szavakkal vezeti be könyvét. A görög apokalüptein azt jelenti, hogy valamiről levenni a leplet, a dolgot feltárni, nyilvánosságra hozni, kinyilatkoztatni. A szerző arra hivatkozik, hogy Jézus nevében adja intelmeit. Tudja, hogy Jézus feltámadásával megkezdődött a „végső idő”. Krisztus győzött a bűn és a halál felett. Ő minden hatalom birtokosa mennyen és földön.

János látomásai *prófétai nyelven* hangzanak el. A Lélek által ragadtatik el, hogy az Isten tervébe nyerjen bepillantást. Felismeri az események összefüggését, de nem látja, hogy mennyire állnak azok időben távol egymástól.

A szerző az egész művet istentisztelet keretébe állítja bele. Az őskeresztény gondolkodás szerint az őszövetségi istentisztelet rendje tükörképe a mennyei istentiszteletnek. Mózes is a mennyei szentély mintájára építteti meg Isten földi szentélyét (2Móz 25,9.40., 26,30., 27,8).

János a mennyei istentisztelet keretében látja a seregek imádását és hódolatát. Látja a Bárányt, aki átveszi a hétpecsétes iratot azért, hogy megvalósítsa és teljességre juttassa Isten üdvtervét — „aminek meg kell történnie”.

A 4. fejezet látomásában a szerző a teremtő Isten hatalmát és dicséretét szemlélheti. Ezékiel 1. és 10. fejezetének képeit használja. Jézus *egy ajtót látott nyitva* a mennyben. A régiek az égboltot fölénk záródó valóságnak tekintették, aminek meg kell nyílni, hogy betekinthesünk Isten világába. Jézus magáról mondja: Én vagyok a juhok ajtaja (Jn 10,7). Rajta keresztül nyílik meg az Istenhez vezető út (Izd. 149. énekünk). A *trón* tárul elsőként János szeme elé. A rajta ülő Istent nem nevezi meg (ült valaki). Ezzel érzékelteti Isten kimondhatatlan fenségét, amelyet emberi szavakkal nem lehet kifejezni, és értelmünk számára felfoghatatlan. Ezért írja körül ezekkel a különös fényjelenségekkel (jáspis, kameol, smaragd). Mindez azt mutatja, hogy Isten teljes és tökéletes „világosság, és nincs benne semmi sötétség” (1Jn 1,5).

Majd huszonnégy királyi széket lát, és bennük *huszonnégy vén*t. A mennyei istentiszteletbe kapcsolódnak be, Isten seregének tagjai. Ők fejezik ki a teremtett világ hódolatát az Isten előtt (4,10). A jeruzsálemi templomban a papok és léviták 24–24 osztályra voltak beosztva (1Krón 24,5kk), amelyek hétről hétre változva végezték a templomban a szolgálatot. Elképzelhető, hogy talán ezeknek a papi osztályoknak az ősz- és előképe a 24 vén. *A királyi székek előtt pedig hét lámpás égett lobogó lánggal: az Isten hét lelke*. Ezzel János az Isten szüntelen ébrenlévő Lelkének teljességét érzékelteti, amely által maga előtt látja a világot, áthatja és kormányozza azt. A királyi széknél *négy élőlény* tartózkodott és mindegyik máshoz volt hasonló (oroszlán, bika, ember, sas, Izd. Ez 1.). Van, aki a kép mögött a babiloni asztrális vallás állatköreit látja, amelyek a 4 évszakot vezetik be. Azonban inkább arra kell gondolnunk, hogy a 4 élőlény jelképezi Isten trónja előtt az egész teremtett világot. Ők szünet nélkül, éjjel és nappal Isten végtelen és

A látomás végén a *huszonnégy vén himnusza* Istent, mint Teremtőt köszönti és dicséri.

Összefoglalva tehát ennek a látomásnak az a mondanivalója, hogy Isten abszolút Úr az egész világ felett. Ő megkapja a hódolatot teremtményei részéről akkor is, ha a földön egyelőre a gonoszság erői tombolnak. Az egyház, földi szolgálatával az egész teremtett világ hódolatát viszi Isten trónja elé.

NÉHÁNY GONDOLAT AZ IGEHIRDETÉS FELÉ

1. Az oltár előtti igék a múltba irányítják tekintetünket, az igehirdetési alapigék pedig a jövőt írják le. Tudnunk kell, honnan jövünk és hová mehetünk! Mindannyian bűnökkel, terhekkel, problémákkal érkezünk a keresztfá tövébe. Jézus aláhulló vére azonban megtisztítva, erőt adva enged tovább. Nagyszombat mélysége csak ideig-óráig tart, hogy annál nagyobb erővel mondhassa az Úr: *békesség néktek!*

2. Más út ehhez a Békességhez nem vezet, csak egyetlen, csak Jézus Krisztuson keresztül. Ő az ajtó, a kapu, aki által az Atyához mehetünk már itt a földön és egykor. Őbenne remélhetjük magunk és elhunytaink üdvösségét, mert feltámadásával bizonyította, hogy Úr Ő élet és halál fölött.

3. János látomása által bepillantást nyerhetünk Isten országába, oda, ahová minket is vár. Joggal teszi ezt, mert hatalma túlmutat „a sír sötét éjjelén”, oda, ahol fenségét, méltóságát és szentségét angyalai, teremtményei hirdetik. A gonoszság erői sokszor eltakarják lelkünk elől Isten Úr voltát, de nekünk erőt adhat az a bizonyosság, hogy Ő mindent értünk enged és tesz, mert minden elkészítettett számunkra.

Menyescné Uram Zsuzsa

Húsvét ünnepe

1 Kor 15,47–52

Exegetikai megjegyzések

Perikópánk természetesen csak az egész első Korinthusi levél és az egész 15. fejezet kontextusában érthető. A 15. fejezet alaptémája a feltámadás, ill. Krisztus feltámadásának elvi és gyakorlati következményei.

A szent iratokra való hivatkozással, és a személyes tapasztalatokra való utalással sodró erővel vall Krisztus feltámadásáról, nagyon kritikus okfejtéssel: mert Ő feltámadt, mi is feltámadunk! Az izgalmas kérdés: hogyan támadnak fel a halottak? A formális logika szerint csak az kelhet életre, amit elvetettek, tehát a szántó-vető ember számára evidencia az, ami igen komoly hitkérdéssé válik.

Ezt a témát járja körbe Pál, ebben akar meggyőző erővel útbaigazítást adni.

A 47–49. versekben a kétféle „Ádám” existenciájáról ír. A megelőző versekben vitatkozik a gnosztikusokkal, itt megállapítja, hogy az első ember földi, porból van, a második a mennyből való. A bűneset Ádámja és a végidők Ádámja itt párhuzamba kerül, mintegy példázva az ember életét és sorsát. Jézus a mennyei ember, a pneumatikus, a megváltó,

hát semmiképpen nem az első „Ádám”. Ő az élő és feltámadott, a megelevenítő. Az Ő életébe, mennyei életébe sorolódik bele az őbenne élő ember. Így seljük a mennyei képét.

Az 50. vers egy megszorítást tesz: test és vér nem öröklheti az Isten országát. Tehát a feltámadott mennyei test élete nem a halál utáni földi élet folytatása, hanem lényege szerint egészen más. Wendland).

Az ünnepeles formula – „íme titkot mondok” – tán következik a közeli parúziára való utalás. Meglepetésszerűen, gyorsan, egy szempillantás alatt következik be. Ez a misztérium az átváltozás misztériuma, a pneumatikus testté létele értelmében. Ami itt történik, az egyértelműen Isten cselekvése. Ez az a metamorfózis, ami a földi – mennyei, pszichikus – pneumatikus relációban történik.

MEDITÁCIÓ

Két nagy titok vesz körül bennünket. Az egyik az élet, a másik a halál. Miért titok az élet? Azért, mert az érzékszervek ugyan szintetikus úton előállíthatók, de az élet szintetikus úton soha nem állítható elő. Az élet így nyilvánvalóan a teremtő Isten műve. Titok, hogy miért van élet, miért éppen az én életem, miért éppen úgy, ahogyan az én sorsomban megmutatkozik. Az élet elfogadása és tisztelete egyben főhajtás Isten előtt. Titok a halál is. A totális misztérium, a legszembetűnőbb ember titok, Valószínű, hogy akkor kezdődött az ember kulturális élete, amikor az élet és a halál között gondolkodni kezdett. Ekkor született meg talán a halál fogalma, vagy a filozófia. De mire jutott az ember a töprengésével? A halál még ma is titok tulajdonképpen. A szervátültető orvosok provokálták ki az új etikai megfontolásokat. Mi az élet, meddig tart az élet? Légzés, szívverés, EKG áramok? Meddig tart az élet, és mikor jön a halál? Az igazi titok azonban nem a mikor, hanem a miért. Van értelme az életnek, ha van halál, van értelme a halálnak, ha elszakad az életfonál? Paracelsus, az orvos mondja, hogy a szeretet a legjobb gyógyszer az élet számára. Jan Piaget a gyermekpszichológus azt írja, hogy a szeretet hiánya a gyerek halálhoz vezet.

Hogyan állunk a magunk dolgaiban? Egyáltalán nem-e reményünk arra, hogy valami pozitív tudjunk gondolni saját magunk felől? A földiek hordozzák a mennyiek képét, azaz egész lényükkel egyre törekszenek, megfelelni ennek az egydimenziós elvárásnak: anyagiak, siker, érvényesülés, pénz, esetleg hatalom, és utána három pont, nincs tovább. Ez a praktikus materializmus a nagy tömegek számára az egyetlen út, mert az elismert életfolytatás. De ahol véget ér a hajtás, ott nincs semmi tovább, se jövő, se remény, semmi.

Egy kitörési pont van. Ezt nem szűklátókörű fundamentalizmus mondatja velem, hanem személyes tapasztalás és hitbeli látás. Aki túl akarja élni a jelenét, annak meg kell gondolnia, hogy megtartja-e „test és vér”? Kicsit másként aktualizálva, meg kellene-e igazat adnunk Reményiknek: „A vér a lélek, a lélek a minden.” (Reményik S.: Petőfi)

Ha nincs nyitás a transzcendens felé, mit ér az ember élete?

Pál a benne élő kognitív teológiai látásról és a rejtélyről tesz vallomást. Amíg az ember földhözragadt, addig egész életvitele az lesz, ennek

a képét hordozza magán. Amint azonban Krisztusban megváltott lesz, és ezt elfogadja, az is kiábrázolódik rajta. Egy kis illusztráció, segítség a szaktudományok területéről. C. G. Jung írja a „Studien über den Archetypus” (1954.) c. könyvében: Az ember tudata alatt, valami nagyon mély szinten ott vannak az ősképek. Az emberiség ősi emlékezete ilyen közös ősképek, kollektív engrammok (az emlékezetbe véselt tapasztalatok, az átélt események nyoma) formájában csapódott le az emberi tudatalattiban. Ez az emberi élet lelki ősalapja. Az álomban bukkan fel, és mivel az álom független a tértől, és az időtől, oksági törvényektől, tehát ilyen realitás a lélek is: tér és idő felett. Ez a „kollektív tudatalatti” visszautal valami objektíve létező tér és idő feletti valóságra, hiszen nem más, mint ennek a valóságnak az engrammja. Ilyenformán, mondja Jung, új fény derül a halál kérdésére is. A halál olyan állapotba viszi az emberi személyiséget, mely idő és tér felett, mondjuk így: a túlvilágba. Amikor életünkben a kollektív tudatalattit tapasztaljuk meg, akkor ezekben a pillanatokban a „halálban” részesülünk, és tulajdonképpen a „túlvilágon” vagyunk. A halál és az élet összefonódott, elválaszthatatlan valóságok. Talán egy kicsit közelebb visznek a fenti gondolatok Pál megértésében, hogy az ember egy bizonyos szempontból tekintve „szóma”, alak, személyiség, és mint ilyen megváltozik, de nem vesz el a halálban, és kontinuitása megmarad.

Vázlat – 1.

1. Földi élet – evilági konzekvenciák (48–50. v.)
2. Jézus feltámadása – Isten titokzatos igénje az életre (51–52. v.)
3. Az időből kiszakítottan – Isten szeretetében megőrzött (53. v.)

Vázlat – 2.

1. Test és vér, aki az anyagi világ rabja, nem öröklheti Isten országát – remény nélkül
2. Elmúlás – átváltozás – a nagy metamorfózis – éltető reménnyel élni
3. Emelt fővel a halál ellenében, mert Isten szükségszerűen őrzi meg a Krisztusban élő ember.

Varsányi Ferenc

Húsvét 2. napja

Rm 4,16–25

Örökös részünk

Martin Luther egzegézise és Walter Lúthi igehirdetése alapján készült.

Húsvét az Isten műve, nem tizenkét tanítvány meszterkedése. Nem temetőlátogató asszonyok képzelgése. Nem hiszékeny emberek ábrándozása. Ezen a napon legkorábban az Isten ébredt föl. Mi még sehol sem voltunk, de Isten már feltámasztotta Fiát a halálból. A nagy csata eldőlt. Ebből a küzdelemből Krisztus került ki győztesen. Diadala teljes a halál fölött.

Húsvét nem a világörökség része: A Golgota hegyét és Arimátiai József kertjét sohasem nyilvánítják annak, már csak azért sem, mert az utóbbinak a pontos helyét megjelölni nem tudjuk. De ha tudnánk is, semmit nem jelentene a világ számára, csupán zárandokhelyé válna, egy a sok közül, amit mutogatni lehet. Ez az a hegy, ahol

Krisztus „halálra adatott bűneinkért”. Ez az a kert, ahol „feltámasztatott megigazulásunkért”. Egykor Péter és János is csodálattal nézték meg az üres sírt. Aztán hazamentek.

Húsvét a mennyörökség része.

1. HÚSVÉT ATYAI ÖRÖKSÉG (4,17) „Sok nép atyjává tettelek.” Luther azonnal fölteszi a kérdést: testi vagy lelki értelemben? Ezt a fontos igei kijelentést a reformátor szerint csak lelki értelemben véve magyarázhatjuk helyesen. Íme három tévút: (1) Amennyiben eltekintünk a többi néptől, akik nem Ábrahám leszármazottai, akkor a mondatnak így kellene hangoznia: „Egy nép atyjává tettelek.” (2) Amennyiben a többi népet leigázná, sőt még saját népének a gyermekeit is (!), úgy a továbbiakban már nem atya, hanem ura volna a népeknek, s a mondatnak így kellene szólnia: „Sok nép urává tettelek”. (3) Amennyiben pedig 1. Móz 25 alapján a vér szerinti leszármazottakra gondolunk, akkor így kellett volna megírnunk: „Kevés nép atyjává tettelek”. (A népek többsége nem Ábrahámól származik.)

Semmi kétség, hogy a mondat csak lelki értelemben magyarázható helyesen, mivel Isten ígérete és Ábrahám hite alapján következik: „Sok nép atyjává tettelek”. Ez pedig a lélek vonala. Ábrahám elhívásával, a neki és utódainak tett isteni ígéret által új kezdődött az emberiség történetében. A gazdátlan világ gazdára lett. Ebben példa Ábrahám húsvétkor. Krisztus feltámasztásával „új teremtés” jött létre, a régiék elmúltak. Most Krisztus győzedelmeskedett. Ő lett királya és ura minden népnek. A „sok nép atyjává tettelek” kijelentés Jézus Krisztus húsvéti győzelmében beteljesedett. Isten tehát húsvétkor nem „übereli” a világot, hanem győztes fiát sok nép atyjává teszi. Ahogyan erő alkalmazása nélkül leomlottak Jerikó falai és a választott nép hont foglalhatott, úgy hengerítette el a nagy követ Isten a sziklasír szájáról, hogy Jézus „világfoglalása” megkezdődhessék. Győztes Úrként is atyai szeretettel közeledik hozzánk. S teszi mindezt az ige kardjával, hogy sok istentelen nép kegyelmébe kerülhessen. „Hiszem s tudom, mert immár sokszor tapasztalám, Hogy az Isten énnékem Kegyelmes jó Atyám.” (Régi Keresztyén Énekeskönyv 352,2) Krisztus és minden követője sokszor és sokféleképpen megtapasztalhatta az Atya jóságát, legelőbb az azonban húsvétkor.

2. HÚSVÉT HIT ÁLTAL NYERT ÖRÖKSÉG (4,18) „...reménységgel hitte, hogy sok nép atyjává lesz, ahogyan megmondattott: „Ennyi lesz a te magod!” Luther rámutat: a hit és az ígéret szoros, sőt elválaszthatatlan kapcsolatban vannak egymással. Ahol elhallgat az ígéret, ott megszűnik a hit is. Ahol nem hangzik többé az ígéret, ott nincs helye a hitnek. Húsvét Isten nagy ígérete a világ számára. A nagy ígéret akkor is tény, ha kétezer év óta a világ és Isten gyermekei „hitükben meggyengültek”, és egyre többen vannak, akik „kétségbe vonják ezt az ígéretet”.

Az új létrejötté azt jelenti, hogy ami eddig számított, az mostantól kezdve nem számít, s aki mostanáig nem számított, az sok nép atyjává lett. Az újat mindig nehéz megérteni és elfogadni. Ahhoz, hogy ezt megtehesük, el kellene temetnünk a régít úgy, ahogyan régen a királyok temetkeztek. Ha meghalt egy király, a környezetének is vele kellett halnia. Ott sohasem lesz húsvét, ahol még minden a régi! Ez a „hit által”-inak az első nehézsége. A másik: a hitben járás zarándoklat a keskeny úton. Hiszen a hit mindig az ígéretre irányul, tehát arra, amit nem látunk (Zsid 11,1 és Jn 20,29). Tetszett az Istennek, hogy

így adja át nekünk a húsvéti örökséget. „Akit az Úr álmában ad eleget.” (Zsolt 127,2) A természet s reménységtől ez különbözteti meg a keresztyén reménységét. Az ember természetesen reményeket dédelget a szívében, amelyek bekövetkezése számára nem látszik lehetetlennek. Amit a világ rendszerint megvalósíthatónak látszik. Aszerint morrá igent vagy nemet, hogy mennyire kivitelezhetőnek az elképzelést. A keresztyén reménnyel ellentétes. A keresztyén éppen abban reménykedik, ami lehetetlen és megvalósíthatatlannak Ábrahám példája mutatja, hogy a „reménységgel hív a „hitében meg nem gyengülő”, ha Isten ígéretére nem ábrándokat kerget. „Ennyi lesz a te magod!” mennyi is valójában ez az „ennyi”, pontosan megmondani nem tudjuk. A „sok nép” alapján magyarázhatjuk, hogy nem kevés. Ők azok, akik örökösök tennek (az Atyának), és örökös társai a Krisztusnak.

A hit által nyert örökséget illetően mindannyian dekeltek vagyunk. „...értünk is” (4,24) etiam pro nobis. Bach csodálatos zeneművében a „Crucifixus” tétel hangszerelést, illetve szólamszerkesztést tartalmaz, amelyben az „etiam pro nobis” különös erővel szól meg, szinte kilóg a sorból... A „hit által” nem feltétlenül húsvéti ajándéknak, hanem az egyetlen megközelítési módja, amely éppen mivel „hit” történik, senki számára nem lehetetlen. Így mindenki számára könnyű a nehéz. „Nékünk leírt ígéret, s fiainknak, Mindenkinék, kit még elhív az Úr” (Régi Keresztyén énekeskönyv 756,3)

3. HÚSVÉT DICSÉRENDŐ ÖRÖKSÉG (4,19) „...dicsőítette az Istent.” Luther szerint a hit útja olyan nehéz, mert az ígéret kapcsán az embernek fölmerül annak lehetősége, hogy esetleg Isten változtat az ígéretén. A hitben járás mindenkori nagy kísértése, a kétségbe vonjuk hatalmát és igazságosságát. Reményünket veszítjük, mintha Istennek elfogyott volna az ereje. Kétségesskedünk, mintha Isten akár csak egy nap is nem tartotta volna meg ígéretét. „Nem ember az Isten, hogy hazudnék, nem embernek fia, hogy bármikor megbánná. Mond-e olyat, amit meg ne tenne, és megolyat, amit nem teljesít?” (4. Móz 23,19) Így tehát a dicsőítéssel dicsőíti Istent a legjobban, aki hisz ígéretében. Aki viszont nem hisz benne, az gyalázza őt. (Jn 8,44) „Aki nem hisz Istennek, az hazuggá teszi őt, mert aki hisz abban a bizonyágtételben, amellyel az Isten bizonyágot tesz Fiáról.” (1. Jn 5,10) Ezért nem más hátra, mint hogy ígéretét nem vonjuk kétségbe, meggyengülünk a hitben, nem reménységgel a szívünk dicséjünk Őt.

Mi történik akkor, ha elhallgatunk? „Ha egy hűtlenné válnak, vajon az ő hűtlenségük megszünteti Isten hűségét? Szó sincs róla! Sőt, azt kell mondanunk, igaz az Isten, az emberek pedig valamennyien hazugok...” (Rm 3,3-4) Itt kell megszólaltatnunk húsvéti hitvallás legszebb dallamát: „Ha hűtlenné vagyunk, ő hű marad, mert ő meg nem tagadja magát.” (2. Tim 2,13) A gyülekezet énekéhez mi is kapcsolódunk. „Az én örökös részem Már elkészítetted, Jézus nékem megszerzéd Az örök életet. ...A nap, mely rám világított, Jézus, üdvösségem, S az öröm, mely boldogított.” **ÖRÖKSÉGEM.** (Régi keresztyén Énekeskönyv 352,3)

A keresztyén és a kert felől jövő Isten népe a zarándoklton Krisztus dicséretét zengő énekeszóval halad. Énekünk is immár a mennyörökség része.

Weltler Sándor

Felvétel az Evangélikus Teológiai Akadémiára

Egyházunk lelkészeinek és hittanárainak képzése Evangélikus Teológiai Akadémián folyik, amely egyhá-
nk államilag elismert egyetemi rangú intézménye.
rjuk elsősorban azok jelentkezését, akik Jézus Krisz-
sban hisznek, és elhívást éreznek, hogy az evangélikus
yházban szolgáljanak.

Az Evangélikus Teológiai Akadémián a képzés lehe-
ségei a következők:

A) Nappali tagozaton a lelkészi szolgálatra felkészítő
ológiai tanulmányok. A tanulmányi idő hat év, öt év
ológiai, és egy év gyakorlati képzés. A felvétel — mely-
k alapfeltétele a középiskolai érettségi — felvételi
gsza és beszélgetés alapján történik. Felvehető hallga-
k száma: 25 fő. Elsősorban férfi kérvényezők jelent-
zését várjuk.

B) Nappali hittanárképzés olyan jelentkezők ré-
rére, akik az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Páz-
ány Péter Katolikus Egyetem vagy a Károli Gáspár
ormátus Egyetemen valamely tanárszakra már felvé-
t nyertek, illetve ilyen szakot végeznek s ezt igazolni
dják. A felvételi felvételi vizsga és beszélgetés nyomán
ténik. Felvehető hallgatók száma: 10 fő.

C) Levelező hitoktatóképzés 1997-ben nem indul.

A felvételi kérvényhez — melyen fel kell tüntetni, hogy
ológiai (A) vagy nappali hittanári (B) képzésre
elentkezik. A kérvényhez a következő okmányokat kell
ellékelni:

1. születési bizonyítvány,
2. érettségi bizonyítvány (érettségi előtt állóknak az
iskola által a felvételi vizsgákon a középiskolából hozott
pontok kiszámításához kitöltött betétlap a H18-as
változat szerint, azaz: magyar nyelv és irodalom,
történelem, matematika vagy fizika, 1. választott tárgy,
2. választott tárgy osztályzataival; esetleg a
középiskola harmadik osztályos év végi, és negyedik
osztályos félévi bizonyítványának fénymásolata),
3. legmagasabb iskolai végzettséget igazoló bizonyít-
vány,
4. orvosi bizonyítvány, amely igazolja, hogy a jelent-
kező felsőfokú tanulmányokra alkalmas,
5. keresztlési bizonyítvány,
6. legalább két évvel korábbi konfirmációt igazoló bi-
zonyítvány,
7. kézzel írott részletes önéletrajz, mely feltárja a je-
lentkező családi és szociális körülményeit, kapcsolatát
gyülekezetével, valamint a jelentkezés indítékait.
8. az elmúlt két évben végzett egyházi szolgálatairól
(az illető gyülekezet lelkésze által) kiállított bizonyítvány,
9. az esetleges állami (vagy azzal egyenértékű)
nyelvvizsga bizonyítványa,
10. a jelentkező nevére megcímzett normál méretű
boríték

Az okmányokat eredetiben kell beküldeni, de indokolt
esetben hiteles másolatban is lehet mellékelni. A másolat
egyházi használatra" megjelöléssel az egyházközségi
elkész által is hitelesíthető.

A felvételhez szükséges az illetékes lelkész ajánlása,
mindenesetre annak a lelkésznek az ajánlása a jelentkező
alkalmasságáról, aki az illetőnek az utóbbi időben lelki-

pásztora volt. Az ajánlást a lelkész a kérvénnyel egyide-
jűleg küldje meg külön levélben közvetlenül az Akadémia
rektorának címezve.

A fentiek szerinti mellékletekkel ellátott, és az Evangé-
likus Teológiai Akadémia Felvételi Bizottsághoz címzett
kérvényeknek, valamint piros postautalványon feladott
1.500 Ft felvételi vizsgadíjnak 1997. március 1-ig kell az
Akadémia Rektori Hivatalába (1141 Budapest, Rózsavöl-
gyi köz 3.) beérkeznie.

Az Akadémia lelkészi szolgálatra készülő hallgatói —
amennyiben ez csak lehetséges — lakói a Teológus Ott-
honnak, ahol lakást és teljes ellátást kapnak. A jó tanul-
mányi eredményt elért, és rászoruló hallgatók szerény
ösztöndíjban részesülhetnek. Elegendő hely esetén a
hittanár szak nappali hallgatói is kaphatnak elhelye-
zést a Teológus Otthonban.

A felvételi vizsgát alkalmassági vizsga előzi meg,
amelyre április közepén kerül sor. Az alkalmassági vizsga
területe: beszéd, ének és kommunikációs-készség.

A felvételi vizsga írásbeli és szóbeli részére egymást
követő napokon kerül sor, melynek (várhatóan június
végi) időpontjáról a jelentkezők értesítést kapnak. Az
időpont módosítására nincs lehetőség.

A felvételi vizsga anyaga:

1. Magyar nyelv,
2. az Evangélikus Énekeskönyv páratlan számú ének-
verses rendjeiben (1, 3, 5, 7, 9, 11) található
énekesek éneklése könyv nélkül,
3. általános bibliaismeret (az iskolai hittankönyvek
alapján)
4. Luther: Kiskaté,
5. Pröhle Károly „Az evangélium igazsága” című és
6. Súlyom Jenő „Hazai egyháztörténet” című hittan-
könyv.

Az említett kiadványok beszerezhetők a lelkészi hiva-
talokban és az Evangélikus Sajtóosztályon (1085 Buda-
pest, Üllői út 24. Telefon: 117-5478, 117-1108).

A felvételi kérelmek elbírálásánál figyelembe vesszük a
jelentkezők latin, illetve valamely modern nyelvből tett
érettségijét vagy állami vizsgáját.

Dr. Reuss András
rektor

